

Katten – menneskets beste venn?

Menneskets syn på katten i dagens samfunn

Ellen Synnøve Dahl Matre

Masteroppgave i kulturhistorie
KULH4990, 60 studiepoeng
Institutt for kulturstudier og orientalske språk (IKOS)
Det humanistiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

3. desember 2015

Katten – menneskets beste venn?

Menneskets syn på katten i dagens samfunn

Ellen Synnøve Dahl Matre

Masteroppgave i kulturhistorie

KULH4990, 60 studiepoeng

Institutt for kulturstudier og orientalske språk (IKOS)

Det humanistiske fakultet

Høst 2015

© Ellen Synnøve Dahl Matre

2015

Katten – menneskets beste venn? Menneskets syn på katten i dagens samfunn

Ellen Synnøve Dahl Matre

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Allkopi AS, Tønsberg

IV

Sammendrag

I 2004 fantes det ca. 683 000 katter i Norge. Åtte år senere hadde dette antallet økt til ca. 750 000. Stadig flere mennesker tar kattene inn i hjemmene sine og holder dem som kjæledyr.

Studien er kvalitativ og tar for seg fortellinger om katten. Fortellingene analyseres med mål om å finne ulike syn på katten og hva dette kan si oss om dagens samfunn. Ved bruk av spørreliste, sendt ut i samarbeid med Norsk etnologisk granskning (NEG), har jeg fått et unikt innblikk i hvordan mennesker oppfatter ulike sider ved katten. Studien belyser følgende tema; den antropomorfe katten, den helsebringende katten, og verdsetting av katten.

Metoden er nærlesning. Dette er en i stor grad en tverrfaglig studie, som mange dyrestudier er. Sentrale begreper er antropomorfisme, kommodifisering og domestisering.

Da dette er en kvalitativ studie, skal ikke mine funn og konklusjoner sees på som representative for hele samfunnet, men som et innblikk i menneskers tanker og holdninger til katten.

Forord

Da jeg var 6 år hadde jeg en bestevenninne som het Heidrun - hun er for så vidt en av mine beste venner den dag i dag. Heidrun hadde alltid mange katter, og disse kattene fikk ofte kattunger. Hver gang Heidrun hadde kattunger hjemme, spurte hun om jeg ikke ville ha en, og jeg løp hjem med et håp om at DETTE måtte være den gangen mine foreldre endelig sa ja! Den gangen kom aldri, og jeg fikk ingen kattunge. Skuffelsen var like stor hver gang. Jeg fikk dog et par hamstere etter hvert, men det var jo absolutt ikke det samme.

Så – hvorfor ikke skrive en masteroppgave om katter? DET må vel veie opp for alle årene uten katt? Det kan jeg skrive under på at det har gjort. To og et halvt år med katter på hjernen har gitt meg nok informasjon om katter og kattehold for resten av livet.

Nå er endelig oppgaven ferdig. Det har vært en krevende, men lærerik og interessant prosess. Gjennom studien har jeg fått et innblikk i menneskers indre tanker og meninger, noe jeg synes har vært spennende og til tider ganske så gøy. Jeg skulle gjerne ha presentert mye mer av mitt materiale, men oppgaven begrenser det dessverre.

Jeg vil takke Liv Emma Thorsen, som var min veileder året 2012/2013, for at hun mente at mitt tema var viktig, og veiledet meg i riktig retning. Videre vil jeg takke min veileder Line Esborg som hjalp meg med å konkretisere det jeg ønsket å undersøke, og med å styre prosjektet i havn.

Jeg vil også takke Audun Kjus ved Norsk etnologisk gransking ved Norsk Folkemuseum, som så potensialet i temaet katten. Uten bidrag fra NEG hadde ikke denne oppgaven vært mulig å skrive.

Ellers vil jeg takke mamma, som har vært en god støtte og en viktig samtalepartner når ting har gått i stå. Jeg må også takke min tålmodige samboer som nærmest har vært alenepappa de siste hektiske ukene av prosjektet. Takk!

Holmestrand, november 2015

Ellen Matre

Innhold

1. Innledning.....	1
Valg av tema.....	1
Eksisterende forskning innenfor feltet	2
Kattens kulturhistorie	4
Fra villkatt til musefanger	5
Den hellige katten.....	6
Den demoniske katten	6
Internettfenomenet	8
Oppbygging av studien.....	8
2. Metode og materiale.....	9
Spørrelistens historie	10
Endringer innenfor forsknings- og dokumentasjonsmetoden	12
Spørrelistes er kvalitative kilder	13
Datainnsamling.....	15
Utvalg	15
Etikk	16
Mitt materiale	17
Nærlesning	18
3. Teoretiske begrepsavklaringer	20
Hva er kjæledyr, og hvorfor har vi dem?	20
Domestisering.....	22
Kommodifisering	23
Antropomorfisme	24
4. «Han elsket meg» - Den antropomorfe katten	27
Katten som familiemedlem	27
Kattens følelsesliv	34
Når katten dør.....	38
Avsluttende refleksjon.....	44
5. Katt på blå resept – kattens helsebringende funksjon	48
Kattens sosiale funksjon.....	49
Kattens psykiske og fysiske helsebringende funksjon	58

Avsluttende refleksjon.....	69
6. «Bare en katt?» - verdsetting av katten	72
Anskaffelse av katt	72
Katten i forbrukersamfunnet	77
Kattens verdi vs. hundens verdi	83
Mishandling av katter	89
Kattens unaturlige død	93
Avsluttende refleksjon.....	100
7. Oppsummerende refleksjon.....	103
Litteratur og kilder	106
Vedlegg I: Spørreliste nr. 243 Katter	115

1. Innledning

Valg av tema

Jeg har alltid likt katter, kanskje noe over gjennomsnittet, og har to katter selv. Det er en stor, sær og gretten brungul hannkatt og en liten, kosete og energisk svart og hvit hunnkatt. Kattene er nå en del av hverdagen min, enten jeg vil det eller ei. Jeg trives med det, og kattene kan kanskje sees på som en del av min familie.

Som kulturhistoriestudent er jeg fascinert av fenomenet kjæledyr generelt. Hva er det som gjør at vi mennesker vil ha dem i hjemmene våre – og hvorfor blir de relativt ofte en viktig del av livene våre? Hva slags relasjon får katteeierne til kattene sine? I denne oppgaven vil jeg belyse noe av dette ved å sette fokus på katten.

Katten er i dag det mest populære kjæledyret i Europa. I følge etolog Bjarne O. Braastad i boken *Katten – atferd og velferd*, var det i 2012 ca. 600 000 katter i Norge, fordelt på ca. 400 000 husstander. Dette betyr at omtrent 20 % av husstandene hadde katt¹ – noe som indikerer at synet på katter og kattehold er noe som kan interessere langt flere enn kun meg. I dag er for øvrig antallet katter i Norge over 750 000.²

Huskatten, *Felis silvestris catus*, er en rovdyrart og en del av kattefamilien. Vekten kan bli opptil 10 kg. Drektigheten varer i 63–65 dager, og katter som går fritt får som regel to kull i året, med 3–5 unger per kull. Katter lever i ca. 12-15 år.³ Å ha en katt som kjæledyr er slik sett en potensiell langvarig forpliktelse.

På den ene siden er katten et dyr som ofte er ønsket som del av mange husstander, som kjæledyr og selskap, og på den andre siden er katten også gjenstand for uetisk behandling og mishandling. Institusjoner som Dyrebeskyttelsen Norge⁴ og NOAH⁵, og medias fortellinger om katter som etterlates i ferien, eller avlives/glemmes når eierne går lei dem, understreker at katten også kan forstås som en vare, en gjenstand, noe som kan brukes og kastet etter

¹ Bjarne O. Braastad. *Katten: Atferd og velferd*. Bergen: Vigmostad & Bjørke, 2012) 13.

² Norsk Folkemuseum. *Katter*. Norsk Folkemuseum, <http://www.norskfolkemuseum.no/no/Forskning/Norsk-etnologisk-gransking/Alle-undersokelser/Aktuelle-undersokelser/Katter/> (24.11.15).

³ Store norske leksikon. *Katt*. Store norske leksikon, 19.11.15, <https://snl.no/katt> (02.04.15).

⁴ Dyrebeskyttelsen Norge. *Høysesong for dumping av dyr*. Dyrebeskyttelsen Norge, <http://www.dyrebeskyttelsen.no/nyheter/hoysesong-for-dumping-av-dyr#.VltBInYvfIU> (25.11.15).

⁵ NOAH – for dyrs rettigheter. *Kattehold*. NOAH – for dyrs rettigheter, <http://www.dyrsrettigheter.no/infosenter/kjaeledyrindustri/kattehold/> (25.11.15).

forgodtbefinnende.⁶ Hva sier slike typer handlinger om menneskene og samfunnet, og hvilken rolle har katten i dette samfunnet?

Ifølge kulturhistorikeren Liv Emma Thorsen, i artikkelen *Kampen om territoriet – å skrive dyrene inn i kulturhistorien*, vil kulturhistorien miste en dimensjon hvis vi ikke inkluderer dyrene og våre forhold til dem. Thorsen legger vekt på at dyr har inngått, og inngår fremdeles, i våre liv, både sosialt, økonomisk og kulturelt. Dyr kan ikke fremstille sin egen historie eller virkelighet, men vi kan hjelpe dem med det.⁷

Når dyrene skrives inn i kulturhistorien, er det som en relasjon mellom dyret og mennesket, en relasjon som rommer en påminnelse om hva det vil si å være menneske og om at det leves andre liv parallelt med våre egne.⁸

Det Thorsen beskriver her, er et interessant utgangspunkt for min masteroppgave. Vi lever våre liv sammen med kjæledyrene, men hva slags relasjon er dette? Hvor plasserer vi oss selv i forhold til disse dyrene? Hva tenker vi om kjæledyrene, og for denne oppgavens del – hva tenker vi om katten som kjæledyr, og som dyr i seg selv?

Formålet med denne masteroppgaven er å få et innblikk i relasjonen mellom menneske og katt i Norge i dag. Dette ønsker jeg å fordype meg i, ved å analysere enkeltmenneskers fortellinger knyttet til katt og kattehold. I kulturhistorisk sammenheng er denne tematikken interessant fordi vårt forhold til kjæledyr også kan belyse kulturelle normer og verdisyn i samtiden.

Med utgangspunkt i et omfattende spørrelistemateriale (se kapittel 3) er problemstillingen for min masteroppgave som følgende;

Hva kan fortellinger om kattehold i dag si om menneskets syn på katten – og om dagens samfunn?

Eksisterende forskning innenfor feltet

Forskning på forhold mellom menneske og dyr er et relativt nytt felt innenfor kulturhistorie. Man kan blant annet velge å studere dyr som levende vesener i samspill med mennesker, eller som symboler og metaforer for ulike samfunnsforhold. Jeg skal nå

⁶ NRK. *Dumping dyr*. NRK, <http://www.nrk.no/emne/dumping-dyr-1.11127232> (25.11.15).

⁷ Liv Emma Thorsen. «Kampen om territoriet. Å skrive dyrene inn i kulturhistorien». *Tidsskrift for kulturforskning*. Volum 5, nr. 1, (2006): s. 23-38, 25.

⁸ Thorsen, *Kampen om territoriet. Å skrive dyrene inn i kulturhistorien*, 25.

presentere fire forskere og deres forskning som er innenfor det samme temaet og fagfeltet som min egen studie.

Liv Emma Thorsen har igjennom flere år fokusert på dyr og dyrenes plass i kulturen, og har skrevet flere artikler om dette temaet. Hun har blant annet skrevet boken *Hund! Fornuft og følelser*, som er en kulturstudie av hundens liv. Thorsen har her hentet kildene fra mange forskjellige land, og fremstillingen bygger både på bilder, gjenstander, litteratur, intervjuer og spørrelistes, samt hennes egne observasjoner. Spørrelisten hun benyttet seg av het *Hunden og menneskeliv*, og ble sendt ut av Norsk Etnologisk Gransking (NEG) i 1995. Boken omtaler to hovedområder; tanker og forestillinger om hunden, og selve hundeholdet.⁹

I boken *Hund! Fornuft og følelser*, tar Thorsen for seg en rekke temaer knyttet til hund og hundehold, blant annet hundens navngiving, hund og menneskelig dominans, og hva som skjer når hunder dør. Hun benytter seg blant annet av svar fra NEG's spørreliste for å belyse holdninger og forestillinger om hunden, noe som kan sammenlignes med min egen fremgangsmåte i min studie. Thorsens hundeforskning har flere paralleller til min egen forskning. Allikevel er det en stor forskjell – jeg studerer forholdet mellom menneske og katt.

Det er flere som har fokusert på hunder. Etnologen Bjarne H. Sverkeli skrev i 1998 boken *Hundeliv i Norge*, som ble utgitt av Norsk Folkeminnelag. Sverkeli fokuserer på de kulturelle føringene som ligger bak hundehold. Han skriver selv at dette er en bok mer om hundeeierne, enn hundene. Boken har fokus på vår samtid, og Sverkeli skriver blant annet om hunden som «et pelskledd familiemedlem», med fokus på menneskers evne til å gi dyr menneskelige egenskaper og følelser.¹⁰ Sverkeli berører i denne studien mange temaer som kan være aktuelle i min studie om katter.

En annen studie jeg velger å presentere i denne sammenhengen er Guro Flinteruds doktoravhandling, kalt *A Polyphonic Polar Bear: Animal and Celebrity in Twenty-first Century Popular Culture*. Denne studien, som Flinterud presenterte ved Universitetet i Oslo, våren 2013, er en avhandling som dreier seg om kjendisbjørnen Knut. Flinterud tar for seg fenomenet med dyr som fungerer som kjendiser. Hun er opptatt av hva dyrekjendisens eksistens kan fortelle oss om dyrenes posisjon i dagens vestlige kultur.¹¹

Som hun selv skriver er ikke dette først og fremst en avhandling om isbjørnen, men om historiene som ble fortalt og om de som fortalte dem. En av de som fortalte, var nettopp isbjørnen Knut. Flinterud fokuserer på filosof og litteraturviter Mikhail Bakhtins teori, som

⁹ Liv Emma Thorsen. *Hund! Fornuft og følelser*. (Oslo: Pax Forlag A/S, 2001), 8.

¹⁰ Bjarne Sverkeli. *Hundeliv i Norge*. (Norsk folkeminnelag/Aschehoug, 1998), 19.

¹¹ Universitetet i Oslo, *Disputas: Historien om en mangetydig isbjørnkjendis*. 29.10.13, <http://www.hf.uio.no/ikos/forskning/aktuelt/arrangementer/disputaser/2013/flinterud.html> (24.04.15).

går ut på at kultur oppstår gjennom kommunikasjon. Nærlesing ble benyttet som metode for å identifisere de ulike kommunikasjonskjedene. Denne studien har flere aspekter som er relevant for min forskning. Flinterud hevder blant annet at måten Knut ble dyrket som kjendis, kan sies å være en form for antropomorfisme. Hun fokuserer også på Knuts død og hva hans tilhengere sa og gjorde etter hans død.¹²

Isbjørnen Knut ble tildelt forskjellige roller. Han var blant annet en kjendis, et slags kosedyr, og han ble brukt som et redskap og symbol i klimadiskursen. Flinterud presenterer seks ulike narrativer som presenterer ulike forståelser av Knut, og som viser hvor forskjellig historien om en og samme isbjørn kan fortelles.¹³

Den svenske idéhistorikeren Gunnar Broberg har skrevet boken *Kattens historia. Sverige speglat i djurets öga*. Boken omhandler kattens historie fra jernalderen til nåtiden, med hovedfokus på forhold i Sverige. Boken fungerer som et oppslagsverk for katte- og kulturinteresserte. I sentrum av boken er kattens forhold til mennesket. Forfatterens kilder er stort utvalg skriftlige kilder, og en stor del av dette er skjønnlitteratur. Broberg benytter seg også av Thorsens bok, *Hund! Fornuft og følelser*, for å kunne sammenligne katt og hund på visse områder.¹⁴ I og med at Broberg er idéhistoriker er han også opptatt av at katter kan fungere som symboler.

Kattens kulturhistorie

Kattens kulturhistorie er av betydning for min studie. Jeg vil her trekke frem forskjellige aspekter som belyser menneskers syn på katten igjennom tidene, og kattens plass i samfunnet og kulturen. Min fremstilling av katten i dette kapittelet blir noe basert på «kattetyper», som representerer ulike tider, steder og kulturer. På tross av at jeg i denne studien fokuserer på forhold i Norge, velger jeg her å presentere historie fra hele verden, for å få et bedre innblikk i nettopp kattens rolle i forskjellige samfunn til forskjellige tider.

Katten har igjennom tidene hatt en evne til å personifisere mange ulike egenskaper. Dersom vi undersøker kattens historie, ser vi flere eksempler på ulike samfunn som tillegger katten ulike karaktertrekk og egenskaper. Den har blant annet blitt beskrevet som både hellig¹⁵, ond, forrædersk, grådig¹⁶, elskverdig, hjelpsom¹⁷, kvinnelig¹⁸ og seksuell.¹⁹ Jeg vil

¹² Guro Flinterud. «PhD-avhandlinger i kulturhistorie». *Tidsskrift for kulturforskning*. Volum 12, nr.3-4. (2013): s. 108-114, 108-113.

¹³ Flinterud., *PhD-avhandlinger i kulturhistorie*, 112-113.

¹⁴ Anders Gustavsson. «Gunnar Broberg: Kattens historia. Sverige speglat i djurets öga». *RIG Kulturhistorisk tidsskrift*. Volum 88, nr. 33, (2005): s.188-189, 188-189.

¹⁵ Katharine M. Rogers, *Cat*. (London: Reaktion Books, 2006), 15.

¹⁶ Rogers, *Cat*, 20-21.

først presentere kattens historie fra villkatt til musefanger, og deretter gå nærmere inn på deler av kattens historie som viser kattens plass i samfunnet og menneskets syn på katten til ulike tider. Jeg velger å gjøre dette for å kunne sette min egen forskning inn i en historisk kontekst.

Fra villkatt til musefanger

Det finnes forskjellige teorier om hvordan huskatten (*Felis silvestris catus*) oppsto. Det som er helt klart er at det vi i dag kjenner som huskatt, ikke alltid har vært en huskatt. Ifølge etolog Bjarne O. Braastad, i boken *Katten. Atferd og velferd*, har diverse analyser av arvemateriale, atferd og utseende hos ulike kattearter vist at huskatten er nært beslektet med europeisk villkatt og afrikansk villkatt.²⁰

Analyser av DNA fra 979 ville og tamme katter i Europa, Afrika, Asia og Midtøsten viser helt klart at huskatten stammer fra den afrikanske villkatten, og ikke den europeiske. Videre tyder disse analysene på at huskatten oppsto i Midtøsten, i områder i beltet fra det egyptiske Nil-området til Palestina og Mesopotamia, der det aller eldste landbruket fantes.²¹

Vi vet nå at huskatten stammer fra et område i Midtøsten, men hvordan ble denne villkatten til huskatt? Svaret kan ligge i det jeg nettopp har beskrevet – at huskatten oppsto i området der det eldste landbruket fantes. Landbruk, og dyrking av mark førte med seg kornlagre, og i disse kornlagrene levde mus og andre smågnagere godt. Dette tiltrakk seg villkatter, som nå fikk tilgang til en stor matkilde, og de slo seg til rundt menneskenes bosettinger. Katten og mennesket hadde nå felles nytte av hverandre; mennesket skaffet katten mat, og katten hjalp til med å bekjempe skadedyr for menneskene.²²

Etter hvert som tiden gikk ble nok katten naturlig nok mindre redd for menneskene, og det utviklet seg et forhold som ikke kun var basert på kattens status som musefanger. Det aller tidligste beviset på at katten levde sammen med mennesker, finner vi i 9500 år gamle avleiringer på Kypros. Utgravningene på Kypros avdekket en ca. 8 måneder gammel katt som hadde blitt gravlagt sammen med et menneske. Dette funnet kan tyde på at denne eieren hadde et sterkt forhold til katten.²³

¹⁷ Rogers, *Cat*, 26.

¹⁸ Rogers, *Cat*, 114.

¹⁹ Rogers, *Cat*, 118.

²⁰ Braastad, *Katten: Atferd og velferd*, 9.

²¹ Braastad, *Katten: Atferd og velferd*, 10.

²² Braastad, *Katten: Atferd og velferd*, 11.

²³ Braastad, *Katten: Atferd og velferd*, 11.

Den hellige katten

Egypterne var glade i dyr, og holdt mange forskjellige dyr i fangenskap. Et 4000 år gammel maleri som ble funnet i en kongegrav, fremstiller en katt som står ovenfor en rotte, noe som kan tyde på at katten ble verdsatt som rotte- eller musefanger også på denne tiden.²⁴

I tillegg til å bli sett på som et nyttedyr, assosierte de gamle egypterne katter med guddommer. Den mest kjente katteguden var gudinnen Bastet. Bastet var guden for kvinnelig list, fruktbarhet, fødsel, omsorg for barn, og hjemmet. Nettopp disse egenskapene har naturlig kommet fra kattens tilsynelatende sjarmer og vakkerhet, seksualitet, morskap og hjemmekjærhet.²⁵

Bastet var opprinnelig en lokal gudinne i byen Bubastis, men da byen ble hovedstad i år 950 f.Kr. ble hun en gud for hele Egypt. Bastet ble enten fremstilt som en elegant sittende katt eller som en kvinne med kattehode. Den sittende katten ble, ifølge Rogers, fremstilt som vaksom og beredt, men allikevel rolig og selvbehersket, med halen nøysomt krøllet rundt potene, for å vise dens naturlige kvinnelige holdning og reserverthet som kunne få katten til å virke gudommelig.²⁶

Bastet var en populær gud blant folket, blant annet fordi hun ble presentert som en vennlig medhjelper eller venn i huset. Det er allikevel viktig å huske på at denne katteguden var langt ifra den viktigste dyreguden i Egypt.²⁷

Ifølge Rogers er det klart at de gamle egypterne ikke kun domestiserte kattene for å få slutt på gnagerproblemene, men at de også satte pris på kattene som kjæledyr. Katten deltok ofte i familieaktiviteter, og hele familien sørget når katten døde.²⁸ Velstående katteeiere balsamerte gjerne de døde kattene og gravla dem på egne kattekirkegårder med bronsestatuetter av katter som gravmonument. Dersom noen tok livet av en katt, ble dette sett på som alvorlig kriminalitet og personen risikerte å bli lynsjet.²⁹

Den demoniske katten

Katten beveger seg stille på silkemyke poter, den er uforutsigbar og egenrådig, den kan se i mørket og høre lyder som er umulig for mennesker å høre. Katten kan virke mystisk, der den sitter og stirrer på oss med store øyne, med et tilsynelatende uttrykksløst blick. Disse

²⁴ Braastad, *Katten: Atferd og velferd*, 11.

²⁵ Rogers, *Cat*, 15.

²⁶ Rogers, *Cat*, 15.

²⁷ Rogers, *Cat*, 15-16.

²⁸ Rogers, *Cat*, 17.

²⁹ Braastad, *Katten: Atferd og velferd*, 12.

egenskapene kan i noen tilfeller føre til en oppfatning av at katten enten er som en guddom, eller er demonisk.³⁰ Vi har allerede sett eksempel på at katten ble sett på som en guddom i Egypt, og det finnes også eksempler på det motsatte.

I århundrene etter Egypts storhetstid ble katten sjelden sett på som et kjæledyr.³¹ Under middelalderen i Europa ble katten ofte assosiert med djevelen, og ble forfulgt av presteskapet. I perioden 1100-1300 ble flere religiøse sekter beskyldt for å tilbe djevelen forkledt som katt, og på 1400-tallet startet trolldomsprosessene.³²

I årene fra 1450 til 1750, var troen på hekser og magi gjeldene i Europa³³, noe som blant annet ble synlig gjennom trolldomsprosessene som stort sett tok sted i årene fra 1570 til 1680.³⁴ Disse trolldomsprosessene, eller hekseprosessene, var bekjempelse av trolldom og magi. Man regner med at rundt 60 000 personer ble dømt til døden for trolldom og hekseri i Europa og Nord-Amerika. 75 % av disse var kvinner.³⁵

I tiden da hekseprosessene tok plass, ble katten, som tidligere nevnt, gjerne assosiert med djevelen. Det var ofte enslige kvinner som hadde katter, og disse kvinnene passet ofte ikke inn i de sosiale mønstrene som gjaldt i samfunnet. Det skulle ikke mye til før disse kvinnene kunne bli beskyldt for å være hekser, og det var ofte nok at de hadde katter. Ifølge Braastad, ble flere hundre kvinnelige katteeiere i England henrettet i årene 1560-1700, på grunn av kattehold. Kvinnene ble gjerne brent på bålet, og kattene ble ofte brent sammen med dem.³⁶

I minst halvparten av de dokumenterte trolldomssakene fra England ble de anklagede innblandet på grunnlag av at han/hun viste hengivenhet for ett eller flere dyr. I følge Christina Hole, forfatter av boken *Witchcraft in England*, hang dette sammen med synet på små dyr på denne tiden. Mennesker generelt var ikke kjærlige mot slike dyr, og besittelse av visse dyr, som for eksempel hunder, katter, rotter og mus, var en stor risiko for mennesker som allerede var mistenkt for trolldom.³⁷

³⁰ Rogers, *Cat*, 49.

³¹ Rogers, *Cat*, 80.

³² Braastad, *Katten: Atferd og velferd*, 13.

³³ Malcolm Gaskill. *Witchcraft: A very short introduction*. (Oxford: Oxford University Press, 2010), 2.

³⁴ Rune Blix Hagen. *Trolldomsprosessene*. Store norske leksikon, 26.03.15, <https://snl.no/trolldomsprosessene> (22.04.15).

³⁵ Hagen, *Trolldomsprosessene*. Store norske leksikon, 26.03.15, <https://snl.no/trolldomsprosessene> (22.04.15).

³⁶ Braastad, *Katten: Atferd og velferd*, 13.

³⁷ James Serpell. *In the company of animals: A Study of Human-Animal Relationships*. 2. utgave. (Cambridge University Press, 1996), 57.

Internettfenomenet

Katter er i dag store innenfor sosiale medier. Bilder, videoer og ikke minst *memes* blir spredt over hele verden, og har stor popularitet. Noen eksempler på dette kan være fenomenene *Lolcats*, *Maru*, *Roomba cat* og *Grumpy cat*, og nettsiden *Icanhazcheezburger.com*. Ulike fremstillinger av katter har blitt internettfenomener, hvor kattene like gjerne kan bli presentert som søte og smarte, som vemmelige og dumme. Som jeg tidligere har vært inne på, kan katter personifisere mange ulike egenskaper, om ikke de fleste. Det er derfor lett å lage underholdning med katten i fokus.

Det som allikevel oftest kjennetegner fremstillingene, er menneskeliggjøringen av kattene. Det blir ofte lagt vekt på kattens tanker og følelser. Et godt eksempel på dette er de typiske lolcatsbildene, der kattene blant annet blir menneskeliggjort i den form at de forsøker å snakke menneskespråk, men det blir som regel feil, på en eller annen måte. I slike lolcatsbilder blir kattene også ofte latterliggjort, og blir fremstilt som relativt enkle og dumme vesener. De kan også ofte bli fremstilt som om at de mener de er over mennesket i hierarkiet, og at de er smartere enn oss.

Disse representasjonene kan vise til at dyrene lever i vårt språk og i våre bilder. Ifølge forfatteren John Berger har menneskenes moderne levemåte ført til at vi har skjøvet dyrene ut av vårt synsfelt. Han mener at dette har ført til at mennesker og dyr ikke møtes i naturlige miljøer, og at vi forsøker på ulike vis å kompensere for dette tapet. På tross av at dyrene forsvinner mer og mer ut av livene våre rent fysisk, forsvinner de ikke ut av hodene våre. Dyr kan fungere både som metaforer, metonymier, symboler og representasjoner, noe som vises blant annet i disse fremstillingene av katter på internett.³⁸

Oppbygging av studien

Studien er delt inn i syv kapitler. Kapittel 1 innleder studien ved å gjøre rede for valg av tema, formålet med studien, problemstillingen og setter studien inn i en forskningssammenheng. I kapittel 2 tar jeg for meg noen begrepsavklaringer og presenterer diverse teori jeg vil benytte meg av. I kapittel 3 beskriver jeg metodevalg, fremgangsmåten for datainnsamlingen og redegjør for kvaliteten i studien. Kapittel 4-6 er analysekapitler der jeg redegjør for empiri og drøfter den ut fra tre ulike temaer; den antropomorfe katten, kattens helsebringende funksjon og verdsetting av katten. Studien avsluttes så med kapittel 7, som er en oppsummerende drøfting.

³⁸ Thorsen, *Kampen om territoriet. Å skrive dyrene inn i kulturhistorien*, 25-26.

2. Metode og materiale

Jo oftere og omhyggeligere jeg gjennomlæser disse meddelers store mængde, desto mere vælder det frem af oplysninger. Netop fordi saa mange have behandlet det samme emne, men med frihed og lyst, saa enhver har skrevet udaf sin erfaring og sin betragtning, saa er det skeet, at nu her, nu der er et og andet lidet træk blevet fremhævet, en eller anden bi-omstændighed bleven erindret, hvorved den hele samling af meddelelser bliver ganske mærkverdig righoldig. Der er naturligvis meget ensformig ved en lang række af beskrivelser over samme ting; men endda har jeg gennemlæst dem med stigende interesse, og jeg maa sige nu til slut, at fast i hver gjentagelse har jeg tillige fundet noget nyt, noget, som tjente til at gjøre det hele billedet mere anskuelig og levende.³⁹

Det samfunns- og kulturforskeren Eilert Sundt her beskriver så treffende, er hvordan han har arbeidet med spørrelistesvar, og det som er grunnlaget for bruk av spørrelister som kilder. Sundt beskriver at han, ved å lese alle disse enkeltfortellingene, forstår noe av en totalitet. Enkeltindividenes fortellinger fungerer her som kilder til en større forståelse av det temaet som undersøkes. Som Sundt gjorde på slutten av 1800-tallet, har jeg også valgt å benytte meg av spørrelister som kilde til min forskning.

Da jeg valgte mitt tema, menneskets syn på katten, var jeg usikker på hvilken fremgangsmåte jeg ønsket å benytte meg av. Jeg vurderte feltarbeid eller intervju som aktuelle metoder. Etter en ekskursjon for masterstudentene til Norsk Folkemuseum og Norsk etnologisk granskning (NEG), ble det klart at NEG var interessert i temaet mitt, og gjerne ville samarbeide med meg om å finne kilder til mitt tema. Jeg satte meg inn i hva dette innebar og valgte å benytte meg av spørreliste som kildegrunnlag for min studie. Bruk av spørrelister er en metode NEG benytter for å samle inn informasjon om ulike temaer.

Spørrelister er en del av mitt metodevalg fordi jeg ønsker å få et innblikk i enkeltmenneskers tanker, erfaringer og meninger som det er vanskelig å skaffe på andre måter. Ved å bruke spørrelister har jeg fått mulighet til å nå frem til mange mennesker. Brukt på riktig måte kan spørrelisten være en rik kilde til forståelsen av menneskers syn på katten i dag, og forholdet mellom menneske og katt. Dersom jeg ikke hadde benyttet meg av spørrelistene, ville jeg sannsynligvis intervjuet et fåtall informanter, og endt opp med et veldig annerledes kildemateriale. Jeg kunne også ha foretatt feltarbeid på katteutstillinger o.l., eller

³⁹ Eilert Sundt. *Om huslivet i Norge: fortsættelse af bogen fra 1869 "Om Renlighedsstellet i Norge": og med særligt hensyn til de tre vestlandske Amter Romsdal samt Nordre og Søndre Bergenhus.* (Christiania: Abelsted, 1873) 80-81.

fulgt og studert diverse internettforum og ulike Facebooksider for katteinteresserte. Dersom jeg hadde gjort det, ville også mitt utvalg blitt noe helt annet enn det jeg nå har endt opp med.

Jeg vil nå presentere spørrelistens historie, før jeg går nærmere inn på spørrelistes som metode for kildeinnsamling og dens eventuelle etiske utfordringer. Deretter vil jeg gå inn på empirien, og hvordan jeg har valgt å lese og analysere den.

Spørrelistens historie

En spørreliste er en type skriftlig intervju, der forskeren lager en rekke spørsmål om et tema. Denne listen blir så sendt ut til et utvalg personer. Disse personene svarer så på spørsmålene så godt de kan, og sender svarene tilbake til forskeren.

Spørrelistes har vært i bruk helt tilbake til 1700-tallet, men da med en noe annen motivasjon enn i dag. Statens viktigste ressurser på denne tiden var land og folk. For å få utnyttet disse ressursene måtte statsadministrasjonen kjenne til ulike sider ved dem. Sentraladministrasjonen sendte spørrelistes til statens embedsmenn og tjenestemenn, for å få en oversikt over ulike forhold.⁴⁰

På midten av 1800-tallet ble spørrelistene mindre knyttet til statens interesser. De ble i stedet gjerne utformet for å kunne gi materiale til å svare på problemstillinger presentert av mer selvstendige forskere.⁴¹ I denne sammenhengen var den tyske etnologen Wilhelm Mannhardt en viktig person. Mannhardt ønsket å kartlegge skikker og trosforestillinger knyttet til innhøsting av avlinger. Han valgte da å engasjere vitenskapsmenn til å distribuere lister, og samle inn svarene. Ifølge Kjus er den kulturhistoriske dokumentasjonen med spørrelistes som den dag i dag foregår i de nordiske landene, direkte forbundet med Mannhardts innsats på 1800-tallet.⁴²

I Norden var det hovedsakelig svenskene som videreutviklet metodene innenfor spørrelisteinnsamling. Svenska landsmålsföreningen begynte å sende ut spørrelistes til sine medlemmer i 1877, og arbeidet bevisst med å utvide nettet av faset informanter. I Göteborg startet Västsvenska folkeminnesföreningen et samarbeid med lokalaviser om å holde såkalte pristävlinger, som vi i Norge kjenner som minneoppgaver. Minneoppgaver gikk ut på å skrive ned erindringer om bestemte temaer, og de beste besvarelsene ble premierte. I 1928 ble det,

⁴⁰ Audun Kjus. «Hvorfor spørre? Norsk etnologisk gransking og spørrelistas framtid». *Tidsskrift for kulturforskning*. Volum 12, nr. 1. (2013): s. 41-56, 41.

⁴¹ Kjus. *Hvorfor spørre? Norsk etnologisk gransking og spørrelistas framtid*, 41.

⁴² Kjus. *Hvorfor spørre? Norsk etnologisk gransking og spørrelistas framtid*, 41-42.

ved Nordiska Museet, etablert et landsdekkende nettverk med faste informanter. Lignende nasjonale virksomheter ble siden etablert i de andre nordiske landene.⁴³

I Norge nådde spørrelisten som innsamlingsmetode sin topp på midten av 1900-tallet. Denne toppen ble nådd gjennom Norsk Etnologisk Gransking, som ble etablert i 1946, og gjennom spørrelisteserien Ord og Sed. Ord og Sed ble sendt ut av Nemdi til gransking av norsk nemningsbruk (senere Folkeminnenemda) ved Instituttet ved sammenlignende kulturforskning. Fra rundt 1930 til 1950 ble ca. 150 Ord og Sed-spørrelisteserier sendt ut til informanter over hele landet.⁴⁴

Norsk Etnologisk Gransking ble, som tidligere nevnt, grunnlagt i 1946. Instituttet fungerte da som en selvstendig enhet innenfor Norsk Folkemuseum, og hadde som formål å bli en landsomfattende institusjon for opptegetninger om det gamle arbeidslivet. NEG tok opp tråden fra Ord og Seds arbeid, og tilpasset virksomheten til museets behov.⁴⁵

Ifølge folkloristen Ann Helene Bolstad Skjelbred var det, da NEG ble grunnlagt, tette faglige forbindelser mellom folkloristikk, etnologi, dialektforskning og folkemuseumsarbeid. Skjelbred skriver, i artikkelen «Hva slags svar? Spørrelisteserier som metode og materialet som kilde», at man kan si at NEG sørget for at etnologifaget fikk sitt eget tradisjonsarkiv i nær tilknytning til det som ble regnet som etnologens fremste arbeidsplass; Norsk Folkemuseum.⁴⁶

I løpet av NEGs første 22 år, ble det sendt ut 115 spørrelisteserier.⁴⁷ I dag, etter 69 år i drift, har det totalt blitt sendt ut 255 lister.⁴⁸ Fram til 2011 var NEG sitt arbeid med spørrelisteserier kun papirbasert, men fra høsten 2012 ble alle undersøkelser i tillegg sendt ut elektronisk.⁴⁹

⁴³ Kjus, *Hvorfor spørre? Norsk etnologisk gransking og spørrelisteseriers framtid*, 42.

⁴⁴ Kyrre Kverndokk. «Han ligner litt på nissen i grunn. Folkloristiske forestillinger om folketro». Del i Esborg, Line, Kyrre Kverndokk og Leiv Sem (red.): *Or gamalt – nye perspektiver på folkeminner*. (Norsk folkeminnelag, instituttet for sammenlignende kulturforskning, 2011), 71.

⁴⁵ Anne Moestue. «Spørreliste arbeidet ved Norsk Etnologisk Gransking». Del i Moestue, Anne og Reimund Kvideland (red.): *Verden var hennes tekst». Forskeren Lily Weiser-Aall. En minnebok 1898-1998*. (Norsk Etnologisk Gransking, Norsk folkeminnelag, 1998), 93-94.

⁴⁶ Ann Helene Bolstad Skjelbred. «Hva slags svar. Spørrelisteserier som metode og materialet som kilde». I: *Kunnskapssamtaler, By og bygd* 39. (NEG, Norsk Folkemuseum, 2006), 24.

⁴⁷ Moestue, *Spørreliste arbeidet ved Norsk Etnologisk Gransking*, 95.

⁴⁸ Norsk Folkemuseum. *Spørrelisteserier*. Norsk folkemuseum, <http://www.norskfolkemuseum.no/no/Forskning/Norsk-etnologisk-gransking/Alle-undersokelser/NEG-Sporrelisteserier/> (09.04.15).

⁴⁹ Norsk Folkemuseum. *Hva er NEG?* Norsk Folkemuseum, <http://www.norskfolkemuseum.no/no/Forskning/Norsk-etnologisk-gransking/Hva-er-NEG> (25.04.15)

Endringer innenfor forsknings- og dokumentasjonsmetoden

Hensikten med, og begrunnelsen for, bruk av spørrelister har vært i endring opp igjennom årene. Den svenske etnologen Agneta Lilja har beskrevet denne endringen innenfor spørrelister som metode, som en endring fra den objektive dokumentasjonens ideal til den reflekterende dokumentasjonens ideal. Lilja tar utgangspunkt i spørrelisteinnsamlingen og forskningsarbeidet som fant sted ved Dialekt- og folkminnesarkivet i Uppsala i 1930-årene og 1990-årene, og setter to forskningsidealtyper opp i mot hverandre.⁵⁰

På 30-tallet var det den såkalte «redningstanken» som var ledende for innsamlingsarbeidet. Nå skulle den gamle og verdifulle kulturen berges fra glemselen. Gjennom spørrelistearbeidet ble denne gamle kulturen definert og gitt en form, et innhold og en verdi. Det var den gamle bondekulturen som var av størst interesse. Forskningen skulle nå bygge på fakta, som observasjon, innsamling, klassifikasjon og beskrivelse. Denne ideen om faktabasert forskning ledet til en holdning som innebefattet objektivitet, representativitet, allmenngyldighet og generaliserbarhet.⁵¹

Disse kravene til blant annet objektivitet og allmenngyldighet satte også krav til kildene. Arkivpersonalet - de som lagde spørrelistene - satte standarden, ga direktiver, og satt med kunnskapen om hva som var riktig stoff som kilder. De som svarte på spørrelistene holdt seg til disse direktivene, og svarene ble dominert av objektiv fakta uten personlige tolkninger. Denne type innsamlingsarbeid er styrt av det Lilja kaller den objektive dokumentasjonens ideal.⁵²

På 90-tallet, derimot, blir forskningen mer opptatt av å vektlegge menneskets subjektive og personlige oppfatninger. Nå henvender spørrelistene seg til den enkelte, og spør om hva «du gjør» eller hva som er «din mening», i stedet for å spørre om hva «man gjorde», eller hva som «var vanlig». Lilja kaller denne idealtypen for den reflekterende dokumentasjonens ideal.⁵³

Vi kan altså se at det har foregått et skifte fra det allmenngyldige til det individuelle. Forskningen har blitt drevet av forskjellige typer ideal, og dette har ført til forskjellige fremgangsmåter innenfor spørrelistearbeidet.

Innenfor NEG skulle spørrelistenes temaer i begynnelsen utfylle Norsk Folkemuseums virksomhet, ved for eksempel å spørre om redskaper og gjenstander som fantes i museet, og

⁵⁰ Moestue, *Spørrelistearbeidet ved Norsk Etnologisk Granskning*, 95.

⁵¹ Moestue, *Spørrelistearbeidet ved Norsk Etnologisk Granskning*, 95-96.

⁵² Moestue, *Spørrelistearbeidet ved Norsk Etnologisk Granskning*, 95-96.

⁵³ Moestue, *Spørrelistearbeidet ved Norsk Etnologisk Granskning*, 96.

hvilken rolle disse spilte i dagliglivet. Medarbeiderne på denne tiden var som regel bønder og lærere, som var vokst opp på landet. NEG oppsøkte ordførere og skolemyndigheter for å få utpekt folk som det kunne være interessant å ha som medarbeidere.⁵⁴

Materialet som ble samlet inn på denne tiden skulle utgjøre et ledd i en forskingsprosess der man ønsket å komme fram til allmenne lover, på grunnlag av enkeltfenomener. Før spørrelistene ble utformet, hadde forskeren gjort et stort arbeid i forkant, der alt relevant stoff ble lest og gjennomgått før spørsmålene ble formulert. Denne fremgangsmåten førte til at enkelte spørsmål ble sterkt ledende. Spørrelistene fra denne tiden var sterkt styrte, sterkt konstruerte og med lukkede spørsmål. Spørrelistene var lange, mange av spørsmålene var korte, og man kunne finne flere ja/nei-spørsmål.⁵⁵

Denne trenden tar også Audun Kjus, førstekonservator og seksjonsleder ved NEG, delvis for seg i artikkelen «Hvorfor spørre? Norsk etnologisk granskning og spørrelistas framtid». Alt i 1976 ble etnologiens fokus på samtiden en påvirkning på spørrelistenes utforming. NEG startet da å spørre om hva informantene, eller medarbeiderne, hadde gjort og opplevd, fremfor hvordan det var før i tiden. Spørrelistene ble nå kortere, spørsmålene ble mer åpne og subjektive. Idealet ble at den som svarer skulle dele personlige opplevelser og fortellinger om fortiden, bygget på egne, subjektive minner.⁵⁶

Det har nå blitt rom for refleksjon og tanker, i motsetning til kun hard, objektiv fakta. I begynnelsen var det viktig at de som svarte på spørsmålene skulle svare på vegne av lokalsamfunnet⁵⁷, mens spørsmålene i dag blir rettet direkte til informanten.

Spørrelist er kvalitative kilder

Vi vet ikke hva vi har spurt om før vi får svaret.⁵⁸

En spørreliste, slik den blir brukt innenfor kulturhistoriske sjangeren, er en liste med spørsmål av kvalitativ art.⁵⁹ Spørsmål og svar utveksles kun skriftlig, og svareren blir invitert til å produsere en sammenhengende tekst.⁶⁰

⁵⁴ Moestue, *Spørreliste arbeidet ved Norsk Etnologisk Granskning*, 97.

⁵⁵ Moestue, *Spørreliste arbeidet ved Norsk Etnologisk Granskning*, 98-99.

⁵⁶ Kjus. *Hvorfor spørre? Norsk etnologisk granskning og spørrelistas framtid*, 47.

⁵⁷ Universitetet i Oslo. *Spørreliste*. Universitetet i Oslo, 06.01,14, <https://www.hf.uio.no/ikos/tjenester/kunnskap/samlinger/norsk-folkeminnesamling/andre-ressurser/sporreliste.html> (02.03.15).

⁵⁸ Moestue, *Spørreliste arbeidet ved Norsk Etnologisk Granskning*, 108.

⁵⁹ Universitetet i Oslo. *Spørreliste*. Universitetet i Oslo, 06.01,14, <https://www.hf.uio.no/ikos/tjenester/kunnskap/samlinger/norsk-folkeminnesamling/andre-ressurser/sporreliste.html> (02.03.15).

⁶⁰ Kjus. *Hvorfor spørre? Norsk etnologisk granskning og spørrelistas framtid*, 42.

Ifølge professor Tove Thagaard, forfatteren av boken *Systematikk og innlevelse*, har kvalitative metoder gjerne blitt forbundet med forskning som forutsetter nær kontakt mellom forskeren og de eller det som studeres. Eksempler på slik form for forskning kan være intervju og deltagende observasjon. I løpet av de siste årene har også analyser av verbale og visuelle uttrykksformer blitt mer vanlig innenfor den kvalitative forskningen.⁶¹

Dersom en forsker velger å benytte seg av en kvalitativ forskningsmetode, er han eller hun sannsynligvis opptatt av å ha muligheten til å gå i dybden på temaet som undersøkes.⁶² Forskeren kan for eksempel søke kunnskap om enkeltmenneskers eller grupper av menneskers erfaringer, opplevelser, tanker eller holdninger. Ved bruk av kvalitativ metode søker man å forstå mennesker, i motsetning til kvantitativ metode der tar sikte på å formidle forklaringer.⁶³

Jeg er av den oppfatning at spørrelisten, på den måten jeg benytter meg av den, fungerer som en form for kvalitativt intervju. Spørsmålene oppfordrer til utførlige og dyptgående svar. Dette hevder også Ann Helene Bolstad Skjelbred, i artikkelen «Hva slags svar. Spørreliste som metode og materialet som kilde». I følge Skjelbred innbyr spørreliste til kunnskapssamtaler på samme måte som ved intervjuer, men i en mer bundet form.⁶⁴ Vi kan si at spørrelistene kan fungere som relativt strukturerte intervju, da spørsmålene er åpne og oppfordrer informantene til utførlige og dyptgående svar. Jeg oppfordrer også, i min spørreliste, informantene til å dele sine erfaringer og historier.

Jeg ser også på spørrelistene som kvalitative da jeg ikke har som mål å se på antall og statistiske resultater. Jeg er opptatt av den enkeltes historie, erfaringer og fortellinger. Selv om jeg velger å se på min spørreliste som kvalitativ, mangler jeg muligheten til å kunne stille oppfølgingsspørsmål, noe som kunne ha bidratt til en dypere forståelse av temaet. Spørreliste består av skriftlige tekster, og ikke muntlige fortellinger slik som ved intervjuer og samtaler, noe som kan føre til andre uttrykksformer og kortere fortellinger.

En sentral faktor ved spørrelisten er å utforme spørsmålene på en god og presis måte som ivaretar kvalitativ tankemåte, og gir mulighet for informantene å gå i dybden i problemstillingene.

⁶¹ Tove Thagaard, *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode*. 3. utgave. (Bergen: Fagbokforlaget, 2011), 11.

⁶² Line Esborg, «Feltarbeidets mange samtaleformer». I: *Kulturvitenskap i felt: Metodiske og pedagogiske erfaringer*, red. av. Anders Gustavsson. (Kristiansand: Høyskoleforlaget AS, 2005), 101.

⁶³ Sølvi Helseth, *Innføring i kvalitativ metode*. Søvli Helseth, http://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCkQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.su.hio.no%2Fsufag%2Fforelesninger%2Fkval_kvant.ppt&ei=oSihUaDRFqr64QTP6YHgCg&usg=A FQjCNGpEiCj9XJV8VsMVaOOBZOrExBmLA&bvm=bv.47008514,d.bGE, 18.05.13.

⁶⁴ Skjelbred, *Hva slags svar. Spørreliste som metode og materialet som kilde*, 22.

Datainnsamling

Ved utforming av spørsmål til en spørreliste, er det som tidligere nevnt viktig å tenke over hvordan man former hvert spørsmål og spørrelisten som helhet. Det er en fordel å ha lest seg opp på temaet og ha formulert en problemstilling før man lager spørrelisten. Da har man mulighet til å gjøre spørsmålene så relevante som mulig.

Da jeg utarbeidet min spørreliste hadde jeg, etter å ha funnet inspirasjon fra annen forskning, laget en foreløpig åpen problemstilling: «Forholdet mellom katt og menneske i dag.» Dette bidro til at jeg favnet relativt vidt da jeg valgte kategorier for spørrelisten. Disse kategoriene ble: samhandling katt-menneske, ansvar, grensesetting, kattens død og katt vs. hund.

På tross av at min foreløpige problemstilling var uferdig og åpen, prøvde jeg å være bevisst på å ikke inkludere for mange spørsmål. Mange spørsmål kan lett føre til at informantene gir kortere og kortere svar utover i spørrelisten, og flere fullfører kanskje ikke hele spørrelisten. Dette kunne igjen føre til at jeg fikk mindre informasjon om enkelte tema, på tross av at informantene hadde mer å bidra med.

Jeg tok kontakt med Audun Kjús, førstekonservator og seksjonsleder ved NEG, høsten 2012, og la frem mitt forslag til spørrelisten. I desember 2012 ble spørrelisten om katter sendt ut. Min problemstilling var på denne tiden ikke ferdigstilt, så temaet for, og navnet på, listen er «katter». Dette er spørreliste nr. 243. Spørrelisten består av 29/35 spørsmål. Det første spørsmålet lyder som følgende: «Har du eller har du hatt katt? Hvis JA, fortsett under – hvis NEI, hopp til side 3». De som svarer ja på dette spørsmålet, har videre 34 spørsmål, de som svarer nei, har 28 spørsmål. Uansett om man svarer ja eller nei, har de videre spørsmålene stort sett de samme temaene, men er formulert på forskjellige måter.

Utvalg

Norsk etnologisk gransking har et nettverk på faste informanter, som de omtaler som sine medarbeidere. Disse medarbeiderne er mennesker som står på en adresseliste og får spørrelister tilsendt etter hvert som de blir produsert. Å svare på listene er frivillig og ubetalt.⁶⁵

Spørrelisten om katter ble sendt ut til 175 personer pr. post (138 kvinner og 37 menn), og til 408 personer via SurveyMonkey (nettside for spørreundersøkelser). For å oppnå et

⁶⁵ Audun Kjús og Line Grønstad. «Skriv fritt og selvstendig. Skriftlige, kvalitative spørreundersøkelser». *Sosiologisk tidsskrift* nr. 4, årgang 22. Universitetsforlaget (2014): s. 383-393. 388.

større antall svar på spørrelisten, valgte jeg å benytte meg av Facebook og andre sosiale medier for å få flere informanter til å gå inn på NEG sine nettsider og besvare spørrelisten. Mitt informantutvalg er da bredt og tilfeldig. Både kvinner og menn, unge og gamle, fra alle deler av landet og med all slags bakgrunn.

Av de 746 som har svart på spørrelisten er 650 kvinner, 91 er menn, og 5 har ikke oppgitt kjønn. Da NEG kun har sendt ut listen til 583 personer, betyr det at min egen innsats skaffet meg minst 163 ekstra informanter. I dag, april 2015, har NEG ca. 150 personer som de sender spørreliste til pr. post eller pr. e-post, og 975 personer som de sender til via SurveyMonkey.

Denne spørrelisten har fått flere svar enn noen annen spørreliste utsendt fra NEG, noe som er et interessant funn i seg selv. Som jeg nevnte i innledningen, har over 20 % av husstandene i Norge katt, noe som antyder at det er stor interesse for temaet blant befolkningen. Det store antallet svar ble en utfordring for meg, og jeg måtte gjøre et valg knyttet til hvilke svar jeg skulle benytte meg av i analysen. Dette utvalget vil jeg komme tilbake til noe senere i dette kapittelet.

Etikk

NEG har klare etiske retningslinjer som forskere som velger å benytte seg av deres form for spørreliste forplikter seg til å følge.

NEG's spørrelistemateriale er i utgangspunktet åpent for alle, men med en restriksjon; den skal benyttes til noe, og ikke leses kun for fornøylelsens skyld. Informantene, eller medarbeiderne som NEG også kaller dem, kan ofte skrive detaljert om private forhold. NEG sitter da med et ansvar for at dette materialet blir brukt på en verdig måte. Alle NEG's medarbeidere gir et informert samtykke om at spørrelistemateriale kan benyttes til forskning.⁶⁶

Da jeg mottok spørrelistenesvarene fra NEG, måtte jeg klargjøre for hvilken sammenheng jeg skulle bruke materiale og jeg skrev under på at jeg forpliktet meg til å verne om informantenes integritet og å oppbevare materialet på et sikkert sted. Spørrelistesvar er kun til personlig bruk for meg som forsker, og skal ikke overlates til andre. Når min studie er avsluttet, skal alt materiale slettes.⁶⁷

⁶⁶ Kulturrådet. *Norges dokumentarv – nominasjonsskjema*. Kulturrådet, 19.06.14, <http://www.kulturradet.no/documents/10157/17f6d008-45a7-4637-97f8-4e08679fc861> (03.03.15).

⁶⁷ Kulturrådet. *Norges dokumentarv – nominasjonsskjema*. Kulturrådet, 19.06.14, <http://www.kulturradet.no/documents/10157/17f6d008-45a7-4637-97f8-4e08679fc861> (03.03.15).

Når det gjelder å verne om informantenes integritet og anonymitet, inneholder ikke spørrelistesvarene informantenes personlige navn når jeg mottar de. De er merket med et nummer, informantens fødselsår, kjønn, bosted og yrke. Det kan allikevel, i noen sammenhenger, være mulig å gjenkjenne mennesker dersom man nevner både sak, alder og bosted i sammenheng. Det er derfor viktig å være varsom med slike kombinasjoner av informasjon. Mitt mål er ikke å se enkeltindivider, men informantenes fortellinger sett i sammenheng. Jeg ønsker, som Eilert Sundt, å studere historiene for å se totaliteten i dem. Det er ikke den enkeltes historie som er viktigst, men å se mønsteret i mengden av fortellingene.

Jeg har valgt å gjøre en lett språkvaske av sitatene jeg benytter meg av. Dette gjør jeg for å skape en enhetlig skriftform, slik at skriftspråket ikke kommer i veien for budskapet. Jeg ønsker ikke at leseren skal dømme informanten ut i fra eventuelle skrivefeil.

Mitt materiale

Mitt materiale, og det som fungerer som mine hovedkilder, er svarene på spørrelisten. NEG har mottatt totalt 746 svar på spørrelisten om katten. Denne spørrelisten er den listen som har fått flest svar igjennom tidene, og normalt er antall svar rundt 150. Av alle disse svarene, har jeg gjort utvalg, og endt opp med 100 svar som jeg fokuserer på. Likevel kan jeg si at alle 746 svarene fungerer som mitt kildegrunnlag og preger min forståelse.

Det er store variasjoner blant svarene. Jeg har mottatt noen lange svar, som jeg tenker kan sees på som små historier og som ofte tar for seg lengre tidsperspektiv, og jeg har mottatt korte, nærmest stikkordssvar. De korteste svarene ble gjerne gitt av dem som ikke har katt. Det kan virke som om at de som har katt liker å fortelle om dem. De aller fleste som har besvart spørrelisten, har katt. Jeg har også mottatt bilder, dikt og artikler.

Da jeg utformet spørrelisten valgte jeg, som jeg tidligere har omtalt, å dele opp spørsmålene i 5 kategorier. De 5 kategoriene tar for seg fem temaer som til dels overlapper noe, noe som fører til at også svarene ofte overlapper hverandre. Denne type overlapping viser noe av spørrelistens fleksibilitet. Kategoriene er ikke låste, verken for de som svarer på spørsmålene, eller for meg som skal bruke materialet etterpå. Det har kommet frem temaer i svarene, som jeg ikke hadde regnet med, og det har kommet færre svar på temaer som jeg trodde skulle bli omtalt i større grad.

Som jeg tidligere har nevnt, mottok NEG mellom 7-800 besvarelser. Hvordan skulle jeg så gå i gang med å lese denne store materialmengden? Antallet var så enormt at jeg ikke kunne gå i dybden i alle svarene. Jeg måtte lage et utvalg av svar som jeg kunne undersøke nærmere.

Det første jeg gjorde var å gå igjennom og skumlese alle svarene. Lesingen ga meg en oversikt over temaer som gikk igjen på tvers av de opprinnelige kategoriene. Videre ga denne skumlesingen meg også oversikt over spesielle historier som jeg ønsket å fokusere på. De nye temaene som fremkom, og som jeg ønsket å fokusere videre på var; **den antropomorfe katten, kattens helsebringende funksjon, og verdsetting av katten**. Temaene viser forhold som flere av informantene har lagt stor vekt på, og tydeliggjør det jeg valgte å drøfte i min studie - menneskets syn på katten, og hva dette kan fortelle oss om samfunnet. Med utgangspunkt i de tre nye temaene valgte jeg de svarene jeg ønsket å benytte meg av. Svarene fungerer som grunnlag for min analyse.

Jeg har fokusert på å få et bredt utvalg, og ønsket svar fra både menn og kvinner, forskjellige aldersgrupper, katteeiere og ikke-katteeiere. Jeg har ikke lagt vekt på hvor informantene bor, eller hva de jobber med. Svarene jeg har benyttet meg av skal ikke sees på som et representativt utvalg, men et utvalg som viser mangfoldet.

Jeg har forsøkt å lese alle svarene med et åpent sinn, med et sterkt ønske om å finne ut av hva informantene er opptatt av. Det er det informantene har vært opptatt av som har styrt analysen, men også det jeg selv har vurdert som interessant. Mine forståelser og preferanser har preget mine tolkninger og analyser, og jeg kan ikke påberope meg at jeg har hatt en totalt nøytral rolle.

I denne studien har jeg valgt å synliggjøre materialet i stor grad. Jeg gjengir sitater i teksten, for å så analysere og tolke dem ved bruk av nærlesing. Dette er en kvalitativ studie og den skal ikke sees på som representativ, men den store mengden svar kan allikevel bidra til å autorisere min analyse.

Nærlesning

For å komme inn i materialet, analysere og benytte meg av empirien med tanke på min problemstilling, har jeg blant annet valgt å nærlese svarene. Nærlesning blir min metode for å analysere svarene. Jeg har da ikke bare fokusert på hva informantene sier, men også på hvordan det blir sagt. Det blir også lagt fokus på hva svarene sier om katteeierne, ikke kun om katten i seg selv.

I følge kulturhistorikeren Ane Ohrvik, er det å nærlese i bunn og grunn å lese tekst nært;

I fysisk forstand kan man se for seg hvordan man bøyer hodet over teksten som skal studeres, fikserer ord og tegn med øynene og på den måten legger til rette for at ordene

og tegnene kan danne meninger og sammenhenger for leseren som så foretar sin fortolkning av teksten.⁶⁸

Dersom man skal nærlese en tekst, er det ifølge Ohrvik to oppgaver man skal utføre. Først må man lese teksten mens man observerer spesifikk informasjon og detaljer ut i fra hva man er ute etter å studere. Deretter må man fortolke teksten basert på de observasjonene som er gjort, og presentere denne fortolkningen på den måten man ønsker, for eksempel som en konklusjon. Når man foretar en slik nærlesning er det viktig å stille spørsmål til observasjonene i teksten - som for eksempel hvordan og hvorfor, slik at observasjonene man gjør seg ikke kun beskriver teksten, men også fortolker tekstens innhold.⁶⁹ Man må altså ikke kun fokusere på hva som har blitt skrevet, men også hvordan og hvorfor det blir skrevet – det er nettopp det som er hensikten med nærlesning.

Da jeg skulle nærlese svarene, måtte jeg først bestemme meg for hvilket tema jeg skulle fokusere på. Jeg måtte være bevisst på hva som var dette temaets språklige form, så jeg hadde klart for meg hva jeg skulle se etter. Eksempler på slike temaer kan være ulike begreper, teorier og oppfatninger, og i neste kapittel skal jeg ta for meg noen av disse.

⁶⁸ Ane Ohrvik. «Autorisering i norske svartebocker. En studie av forfatterskap I Cyprianus Konstbog». Del i Esborg, Line, Kyrre Kverndokk og Leiv Sem (red.): *Or gamalt – nye perspektiver på folkeminner*. Norsk folkeminnelag, instituttet for sammenlignende kulturforskning, 2011), 120.

⁶⁹ Ohrvik, *Autorisering i norske svartebocker. En studie av forfatterskap I Cyprianus Konstbog*, 120-121.

3. Teoretiske begrepsavklaringer

Min studie er, som tidligere nevnt, en empiri-nær analyse, der min tilnærming til kildene er nærlesning. I forbindelse med denne nærlesningen benytter jeg meg av visse teoretiske begreper som jeg nå vil presentere. Disse begrepene er domestisering, kommodifisering og antropomorfisme. Jeg vil også si noe om begrepet kjæledyr – hva kjæledyr er, og hvorfor vi har dem.

Ellers i min studie trekker jeg veksler på ulike teoretiske begrep, fra ulike fagmiljø. Jeg henter begrep fra en tverrfaglig base, avhengig av hva slags tema jeg drøfter. Disse begrepene vil bli fortløpende presentert og forklart i analysen.

Hva er kjæledyr, og hvorfor har vi dem?

I følge den norske ordboka, er kjæledyr «dyr som en holder for hyggens skyld».⁷⁰ Erica Fudge, forfatter av boken *Pets*, presenterer fire egenskaper som hun mener kjæledyr innehar, og som skiller dem fra andre dyr; kjæledyr blir gitt individuelle navn, de får «menneskelignende» mat, de blir ikke spist, og de mottar helsetjenester av stadig økende kvalitet.⁷¹ Historikeren Keith Thomas benytter seg av en noe lignende beskrivelse av hva det er som skiller kjæledyr fra andre dyr. Han mener, som Fudge, at kjæledyr kjennetegnes ved at de gis individuelle navn og ikke blir spist. I tillegg legger han vekt på at kjæledyrene er velkomne inn i menneskenes hus.⁷²

Disse to definisjonene er enkle i den forstand at de er praktisk rettet, og ikke utdyper det filosofiske aspektet ved kjæledyret. Det finnes flere ulike teorier om hva kjæledyr egentlig er og hvilke roller de fyller.

Fudge nærmer seg denne problemstillingen på en noe filosofisk måte. Hun mener at kjæledyret er spesielt interessant for tenkere og filosofer fordi kjæledyret har en status som er et sted imellom villdyr og menneske. Kjæledyr er, ifølge Fudge, dyr i menneskets hjem. Nettopp det at kjæledyret har krysset grensen imellom dyr og menneske, gjør det spesielt interessant å utforske i sammenheng med tanker om mennesket; hvor stopper det

⁷⁰ Bokmålsordboka. *Kjæledyr*. Universitetet i Oslo i samarbeid med Språkrådet, <http://www.nob-ordbok.uio.no/KJ%C3%86LEDYR> (08.05.15).

⁷¹ Erica Fudge. *Pets*. (Stocksfield: Acumen, 2008), 15.

⁷² Keith Thomas. *Man and the natural world. Changing attitudes in England 1500-1800*. (London: Penguin books, 1983), 112-115.

menneskelige, og hvor starter det ikke-menneskelige?⁷³ Antropologen Edmund Leach kaller kjæledyr for «man-animals», eller «menneskedyr», noe som igjen henviser til at disse dyrene fungerer som en mellomliggende kategori imellom menneske og dyr.⁷⁴

I og med at kjæledyr ofte blir sett på som noe som verken er menneske eller et ekte dyr, har det hendt at noen filosofer har sett på kjæledyrene som degraderte dyr. Kjæledyrene innehar ikke lenger de egenskapene som ville dyr innehar. I stedet for villhet og selvstendighet, dominerer tamhet og avhengighet, noe som kan føre til en oppfatning av at de fungerer som degraderte dyr.⁷⁵

Det kan være mange forskjellige grunner til at mennesker velger å dele livet sitt med et kjæledyr, og det er også mange teorier om dette temaet. James Serpell, professor i etikk og dyrevelferd, nevner i boken *In the company of animals. A study of Human-Animal Relationships* flere motivasjoner for kjæledyrhold; Dyrene kan fungere som statussymbol eller maktsymbol. De kan være dekorative og de kan være en del av en større dyresamling. Noen kan bli holdt for selskapets skyld.⁷⁶ Det er gjerne denne siste begrunnelsen som er den vanligste grunnen for kjæledyr i dagens samfunn, selv om vi også kan se tendenser fra de andre forklaringene.

Ifølge Serpell er det noen som mener at kjæledyreiere er mangelfulle mennesker som bruker kjæledyr som en slags substitutt for virkeligheten og for virkelige forhold.⁷⁷ Andre mener at eier-kjæledyrforholdet kan fungere som et utløp for noen menneskers behov for dominerende, selv om denne dominerende kan være relativt uskyldig.⁷⁸ Det finnes mange teorier omkring dette temaet, og jeg har ikke som mål å finne et svar. Det kan, kort sagt, være mange forskjellige grunner for å ha et kjæledyr, men hvorfor er det akkurat de dyrene som vi kjenner som kjæledyr, som har blitt kjæledyr?

Katten, sammen med hunden, er et av de vanligste kjæledyrene vi har i dag. Hva er det med katten, som har gjort den til et ønsket kjæledyr? Er det kun tilfeldigheter som har ført til at nettopp katter og hunder er våre vanligste kjæledyr?

Serpell mener at det ligger mer bak, enn kun tilfeldigheter. Før det første trenger som regel ikke katter og hunder å bli gjerdet inn. De knytter seg til personer og steder, og vil sannsynligvis ikke forsvinne dersom de er ute alene. Hunder og katter er også relativt

⁷³ Fudge, *Pets*, 8.

⁷⁴ Fudge, *Pets*, 8.

⁷⁵ Fudge, *Pets*, 8.

⁷⁶ James A. Serpell. «People in Disguise: Anthropomorphism and the Human-Pet Relationship». Del i: Daston, Lorraine og Gregg Mitman (red.): *Thinking with animals. New Perspectives on Anthropomorphism.* (New York: Columbia University Press, 2005), 125.

⁷⁷ Serpell, *In the company of animals: A Study of Human-Animal Relationships*, 24.

⁷⁸ Yi-Fu Tuan. *Dominance and affection: The making of pets.* (New Haven: Yale University Press, 1984), 88-89.

renslige. De går gjerne ut av hjemmet for å gjøre fra seg, i motsetning til for eksempel kaniner og hamster, som man da gjerne velger å bure inne. For det tredje er hunder og katter aktive på dagtid, samtidig som mennesker, noe som gir menneske og dyr muligheten til å omgås. En annen grunn til at nettopp disse dyrene har blitt favorisert som kjæledyr, er deres fysiske størrelse. Ifølge Serpell er de store nok for at menneskene ser på dem som individer, men også små nok til og ikke oppfattes som en trussel.⁷⁹

Domestisering

Ifølge *Store Norske Leksikon* betyr ordet domestisering; «gjøre til husdyr, temme; tilpasse (villdyr, vill plante) til menneskets miljø eller til et nytt miljø», og ordet stammer fra det latinske ordet for hus, eller hjem.⁸⁰ Kort sagt, prosessen med å gjøre ville dyr til husdyr, eller kjæledyr, kalles domestisering.

Domestisering av dyr har foregått lenge, og mennesker begynte med dette for over 10 000 år siden. Det var først og fremst ikke dyr som kjæledyr som var målet med domestiseringen, men å skape husdyr som kunne være til hjelp for menneskene i dagliglivet. Målet med domestiseringen var kontroll over dyret. For å oppnå dette avlet man frem dyr som var mindre i størrelse, og man kunne i tillegg kastre dyret, så det ble mer føyelig. Da dyret hadde blitt fullstendig domestisert og føyelig, startet menneskene å finne andre måter de kunne endre på dyret til menneskenes fordel, noe som er grunnlaget for avl.⁸¹

Jeg har, i min studie, blant annet valgt å fokusere på geografen Yi-Fu Tuans forståelse av begrepet domestisering. Domestisering betyr dominerende, ifølge Tuan. Han mener at det i begge disse begrepene finnes en underliggende idé om å kontrollere en annen skapning, og å kunne bringe denne skapningen inn i sitt eget hus eller område.⁸² Dyret blir ført inn i menneskenes kultur, og ut av sin egen natur. Tuan presiserer allikevel at domestisering ikke er det motsatte av affeksjon, men at begge forholdene må være tilstede, for å skape et kjæledyr.⁸³

Det engelske ordet for kjæledyr er *pet*. Ifølge Erica Fudge, forfatter av boken *Pets*, kan det noe nedverdiggende med dette valget av navn til denne dyregruppen. Hun mener at ordet *pet* kan være med på å understreke dominansforholdet Tuan beskriver mellom dyr og eier. *The Oxford English Dictionary* definerer begrepet *pet* som: «An animal (typically one which

⁷⁹ Serpell, *People in Disguise: Anthropomorphism and the Human-Pet Relationship*, 126-127.

⁸⁰ Dag Gundersen. *Domestisere*. Stor norske leksikon, 14.02.09, <https://snl.no/domestisere> (17.04.15).

⁸¹ Tuan. *Dominance and affection: The making of pets*, 100-102.

⁸² Tuan, *Dominance and affection: The making of pets*, 99.

⁸³ Tuan, *Dominance and affection: The making of pets*, 1-2.

is domestic or tame) kept for pleasure or companionship». Det står videre at ordet *pet* også kan henviser til «an indulged, spoiled or favourite child». ⁸⁴

Fudge presiserer at ordet *pet* i tillegg til å vise til det tradisjonelle begrepet, også kan henviser til et bortskjemt barn. Hun hevder at denne dobbeltheten ved ordet «pets» kan vise en underliggende forståelse om at kjæledyr blir infantilisert, eller blir sett på og gjort mindreverdige. Å kalle et kjæledyr *pet*, understreker dominansen som er sentral i forholdet mellom kjæledyr og menneske. ⁸⁵

Kommodifisering

Å gjøre en ting omsettelig kalles gjerne kommodifisering (av commodity= vare). ⁸⁶ Alle ting kan gjøres til varer, i den forstand at varer er ting som kan omsettes. På samme måte kan alle varer transformeres til ting som er uomsettelige. Alt kan tas ut av varesirkulasjonen og bli blant annet unike personlige gjenstander, minneobjekter, samleobjekter eller sakrale objekter. ⁸⁷

Som grunnlag for min forståelse av begrepet kommodifisering har jeg valgt å benytte meg av Igor Kopytoffs teorier i artikkelen «The cultural biography of things: commodization as process». Denne artikkelen ble utgitt i 1986 som en del av boken *Social Life of Things*, redigert av Arjun Appadurai. Artikkelen har fått stor betydning for nyere kulturhistorie, og kan sies å være en klassiker innenfor fagfeltet. Kopytoff er ikke opptatt av varer i tradisjonell forstand, men av *varepotensialet* i alle ting. Varebegrepet blir løsrevet fra produksjonsperspektivet, og knyttet til utveksling. ⁸⁸

Ifølge Kopytoff foregår det en kulturell og kognitiv prosess når en kommoditet blir skapt. For at en ting skal fungere som en kommoditet, må denne ikke bare produseres som en kommoditet, men den må også merkes kulturelt som en kommoditet. ⁸⁹ Kopytoff hevder at varer ikke har en verdi i seg selv, men at verdi er et resultat av sosiale prosesser. ⁹⁰ I et samfunn finnes det mange forskjellige ting, der noen blir sett på som kommoditeter, og andre

⁸⁴ Erica Fudge. *Pets*. (Stocksfield: Acumen, 2008), 88.

⁸⁵ Fudge, *Pets*, 88.

⁸⁶ Bjarne Rogan. «Et faghistorisk etterord om materiell kultur og kulturens materialitet». Del i Naguib, Saphinaz-Amal og Bjarne Rogan (red.): *Materiell kultur og kulturens materialitet*. (Oslo: Novus forlag, 2011), 339.

⁸⁷ Rogan, *Et faghistorisk etterord om materiell kultur og kulturens materialitet*, 338.

⁸⁸ Rogan, *Et faghistorisk etterord om materiell kultur og kulturens materialitet*, 347.

⁸⁹ Igor Kopytoff. «The cultural biography of things: commoditization as process». Del i: Appadurai, Arjun (red.): *The social life of things: Commodities in cultural perspective*. (Cambridge: Cambridge University Press, 1986), 64.

⁹⁰ Rogan, *Et faghistorisk etterord om materiell kultur og kulturens materialitet*, 347.

ikke. Dette synet kan variere fra menneske til menneske, fra tid til tid, og ikke minst fra kultur til kultur.⁹¹ Et eksempel på dette er slaven – mennesket som en kommoditet.

Kopytoff mener at alle verdens ulike økonomiske systemer kan tenkes innplassert på en skala mellom to ytterpunkter, det ene der ingenting er omsettelig, og det andre der alt er omsettelig. Denne skalaen kan kalles en vareskala. Han hevder at det er en tendens til at stadig flere ting blir kommodifisert, og da nærmer seg det ytterpunktet hvor alt kan omsettes. Noen ting holdes allikevel hellig, og blir uomsettelige. En slik prosess, der en bestemt ting tas ut av varesirkulasjonen, kalles singularisering.⁹² Eksempler på slike ting er rituelle objekter, kongelige eiendommer og monumenter.⁹³ Dette er eksempler på gjenstander som har symbolsk betydning, og som på et vis blir helliggjort. Det kan også være private ting som blir singularisert - som arvegods og samlerobjekter.⁹⁴

Fordi Kopytoff, som nevnt, ikke er opptatt av varer i den tradisjonelle forstanden, men av varepotensialet i ting, kan dette kommoditetsperspektivet potensielt tilpasses til alle ting – også dyr. I min studie er kommodifisering interessant og se i forhold til hvordan katteeiere skaffer seg katter, og hvordan de behandler dem. Kan katten fungere som en kommoditet, eller har den blitt så likt et familiemedlem at den nærmest trer ut av varesirkelen og blir singularisert?

Antropomorfisme

Antropomorfisme er, i følge de amerikanske vitenskapshistorikerne Lorraine Daston og Gregg Mitman, i boken *Thinking with animals*, overføring av menneskelige egenskaper på ikke-mennesker som for eksempel gjenstander eller dyr. I denne studien benytter jeg meg av begrepet antropomorfisme som troen på at dyr, i bunn og grunn, er som mennesker.⁹⁵ Et eksempel på slik antropomorfisme er overføringen av menneskers mentale liv til dyr, som tanker, følelser, tro og motivasjon.⁹⁶

Praksisen med å tilegne menneskelige karakteristikk til dyr er, ifølge Serpell, en normal og umiddelbar reaksjon hos mennesker. Allerede når man er to år gammel begynner

⁹¹ Kopytoff., *The cultural biography of things: commoditization as process*, 64.

⁹² Rogan, *Et faghistorisk etterord om materiell kultur og kulturens materialitet*, 347.

⁹³ Kopytoff, *The cultural biography of things: commoditization as process*, 73.

⁹⁴ Rogan, *Et faghistorisk etterord om materiell kultur og kulturens materialitet*, 348.

⁹⁵ Lorraine Daston og Gregg Mitman. «Introduction. The How and Why of Thinking with Animals». Del i: Daston, Lorraine og Gregg Mitman (red.): *Thinking with animals. New Perspectives on Anthropomorphism*. (New York: Columbia University Press, 2005), 2.

⁹⁶ James A Serpell. «People in Disguise. Anthropomorphism and the Human-Pet Relationship». Del I Daston, Lorraine og Gregg Mitman (red.): *Thinking with animals. New Perspectives on Anthropomorphism*. (New York: Columbia University Press, 2005), 123.

man å respondere sosialt til dyr, gjerne familiens kjæledyr, og behandler de og oppfatter de på samme måte som mennesker. Serpell hevder at en mulig grunn for denne tidlige formen for antropomorfisme kan være at barn ikke er ferdig utviklet innenfor alle kulturaspekter, og derfor selv er noe primitive og «dyre-aktige». Skapere av litteratur og filmer for barn utnytter ofte dette ved å benytte seg av antropomorfe dyrekarakterer istedenfor realistiske representasjoner.⁹⁷

Er antropomorfisme harmløst eller kan det være skadelig for dyrene? Serpell understreker at bruk av antropomorfisme kan lede til alvorlige misforståelser når det gjelder dyreadferd. Han presenterer et treffende eksempel på dette; i 1961 ble sjimpansen Ham skutt opp i verdensrommet. Da han kom tilbake til jorden ble han tatt bilde av da han så ut gjennom vindusruten og smilte bredt. Dette bildet kom på forsiden av *Life Magazine* med en overskrift som antydte at sjimpansen hadde satt pris på turen. Senere påpekte flere sjimpanseekspertter at sjimpanser ofte smiler bredt dersom de er redde, og at Ham sannsynligvis hadde følt at hele turen var veldig skummel.⁹⁸

Den amerikanske psykologen Randall Lockwood deler begrepet antropomorfisme inn i fem ulike kategorier. Den første kategorien er det Lockwood kaller allegorisk antropomorfisme. Med allegorisk mener han tale, skrift eller billedfremstillinger som ikke skal tolkes bokstavelig, men symbolsk. Denne formen for antropomorfisme går ut på at mennesker beskriver dyrs oppførsel på en måte som ikke er ment å forstås som biologisk fakta.⁹⁹

Lockwoods andre kategori kaller han for personifisering. Dette oppstår når mennesker overfører sine menneskelige behov til dyret, og behandler dyret som om det skulle ha de samme behov som menneskene har.¹⁰⁰

Den tredje kategorien, overfladisk antropomorfisme, kjennetegnes ved at mennesker tolker dyrs adferd på grunnlag av overfladiske kvaliteter som er en del av den menneskelige adferd. Slik antropomorfisme kan blant annet oppstå dersom vi ser to fisker som «kysser» og tolker dette som hengivenhet mellom fiskene fordi denne «kyssingen» har en overfladisk likhet til den menneskelige formen for hengivenhet, på tross av at fisker ikke blir forelsket.¹⁰¹

Lockwoods fjerde kategori er forklarende antropomorfisme. Denne typen antropomorfisme oppstår når mennesker gjerne bruker overflødige definisjoner og

⁹⁷ Serpell. *In the company of animals: A Study of Human-Animal Relationships*, 172-173

⁹⁸ Serpell. *In the company of animals: A Study of Human-Animal Relationships*, 172.

⁹⁹ Bob Mullan og Garry Marvin. *Zoo Culture*, 2. utg. (University of Illinois Press, 1999), 13.

¹⁰⁰ Mullan, *Zoo Culture*, 13.

¹⁰¹ Mullan, *Zoo Culture*, 13.

forklaringer for dyrs atferd. Tanken bak dette er at når vi har funnet en slik forklaring eller definisjon, da har vi forklart atferdens grunnlag.¹⁰² Et eksempel på slik antropomorfisme kan f.eks. være at et mishandlet dyr dreper sin eier for å «hevne seg».

Den femte, og siste kategorien, er det Lockwood kaller for anvendt antropomorfisme. Her bruker mennesker sine egne perspektiver på hva det er å være et levende vesen, for å forsøke å forstå hvordan det er å være et annet vesen, dyr eller menneske. Vi kan si at dette er en form for empati, da vi forsøker å sette oss inn i et annet vesens sted.¹⁰³

Ifølge Lockwood er de første fire kategoriene problematiske, da de verken forsøker å forstå dyrene i «sine verdener», eller å verifisere at våre forklaringer på dyrenes atferd er korrekt. Den siste kategorien, derimot, er mer nyttig i forhold til å forstå motivasjonen bak dyrs atferd.¹⁰⁴

¹⁰² Mullan, *Zoo Culture*, 13.

¹⁰³ Mullan, *Zoo Culture*, 14.

¹⁰⁴ Mullan, *Zoo Culture*, 14.

4. «Han elsket meg» - Den antropomorfe katten

Smart, snill, forsiktig, omtenkksom, kjærlig, rar, rampete, laidback, kul, morsom, bedagelig, kosete, sosial, manipulerende, grinete, pysete, tålmodig, insisterende, nevrotisk, sær, selvstendig, vakker, sta, tillitsfull, freidig og selskapssyk. Dette er bare noen av adjektivene som informantene benytter seg av for å beskrive kattene sine.

Slik utstrakt bruk av adjektiv i denne sammenhengen viser til tendensen med å tilskrive kjæledyr menneskelige egenskaper eller følelser, noe som kan betegnes som antropomorfisme. Som jeg tidligere har skrevet i teoridelen av denne studien, er antropomorfisme et begrep som handler om å tillegge det som ikke er menneskelig, menneskelige egenskaper. Det er fort gjort å overføre våre egne følelser på katten, ved for eksempel å tolke katten som at den er glad i oss når den dunker hodet mot føttene våre eller stryker seg inntil leggen vår. Men er det virkelig sann at katten ønsker å vise at den er glad i oss, eller er det for eksempel kattens måte å si ifra at den vil ha mat på?

Gjennom å bruke antropomorfisme som det sentrale begrepet, vil jeg diskutere hvordan informantene forholder seg til kattene, med tanke på kattens følelser og personlighet, og deres relasjon til katten. Ideen om antropomorfisme og den antropomorfe katten er svært tydelig i mitt materiale. Eksempler på antropomorfisme kommer frem i svarene fra spørrelisten på flere forskjellige måter. Med utgangspunkt i mine informanternes svar, har jeg valgt å fokusere på hvordan katten fungerer som et eventuelt familiemedlem, hvordan katteeiere beskriver kattens følelser og personlighet, og hva som skjer når katten dør.

Katten som familiemedlem

En familie kan sies å være en gruppe personer som er knyttet til hverandre ved ekteskap/samboerskap og slektskap i opp- og nedstigende linje, som foreldre og barn, og kollateralt, som søsken.¹⁰⁵ På hvilken måte kan vi si at katten kan fungere som et familiemedlem?

Ifølge James A. Serpell, professor i dyreetikk og dyrevelferd ved universitetet i Pennsylvania, har undersøkelser vist at 75 % av kjæledyreiere anser sine kjæledyr og sine

¹⁰⁵ Sigurd Skirbekk og Lise Kjølrsrød. *Familie*. Store Norske Leksikon, 13.12.12, <https://snl.no/familie> (13.11.15).

barn som jevngode. Dyreeiere gir dyrene menneskemat, menneskelige navn, feirer dyrenes bursdager, tar dyrene med til kostbare veterinærbesøk dersom de blir syke, og sørger når dyret dør.¹⁰⁶ Er det slik at norske katteeiere i dag ser på, og behandler, kattene sine som barn? Mener katteeierne at en katt kan være en del av familien?

Et av spørsmålene i spørrelisten tar opp dette temaet direkte; «Kan en katt være et familiemedlem? På hvilke måter?». En stor del av informantene besvarer dette på en måte som gjør at jeg kan tolke det dithen at mange mener at katten kan fungere som en del av familien.

En katt kan helt klart være et familiemedlem. Det er et liv, de gir av seg selv og gir deg kjærlighet. Men for å se på de som et medlem av familien må man være klar over at dyrene har personlighet, gemytt og følelser de også, akkurat som et hvilket som helst individ, og man må vite litt om katt så man kan involvere katten i hverdagslivet. Gi dyret oppmerksomhet og omsorg, leke og hygge seg sammen med katten. En katt er ikke bare en katt, men den elsker sine eiere og de fortjener og bli elsket tilbake...skjer dette er de et medlem av familien. Katten skal til veterinær slik man tar sitt barn til lege...ja, de er et levende medlem av familien.¹⁰⁷

Denne informanten har en klar mening om at katten kan være et familiemedlem, men at katteeierne har et ansvar for å inkludere katten i dagliglivet og la den være en del av familien på dens egne premisser. For å kunne inkludere katten på denne måten må man kjenne til kattens egenskaper og behov, og det krever en innsats fra katteeieren. Dette kan speile det norske samfunnets tankegang om at «alle skal med», og at alle skal sees og tas hensyn til. Ideelt sett skal ingen være utenfor. Informanten understreker at katten er en *levende* del av familien, kanskje i motsetning til vesen som ikke viser en egen personlighet eller noe slags tilknytning til familien. Utsagnet om at katten skal til veterinær på samme måte som barn skal til lege, støtter også opp under inntrykket av denne informanten helt klart ser på katten som en del av familien.

Den samme informanten sier også at katten «gir deg kjærlighet» og «elsker sine eiere». Dette er et sterkt uttrykk for antropomorfisme, der informanten i høy grad tillegger katten egne og sterke følelser. Dette temaet vil jeg komme tilbake til senere i kapittelet.

Det er flere av informantene som deler dette synet om at katten kan være et familiemedlem;

¹⁰⁶ Serpell, *People in Disguise: Anthropomorphism and the Human-Pet Relationship*, 123.

¹⁰⁷ NEG 243 Katter: 42605.

Jeg mener at katt er et familiemedlem og jeg behandler definitivt henne som et familiemedlem. Slik som med mennesker mener jeg at katter er individuelle individer med egen personlighet, preferanser, væremåte, der grunnleggende behov (som emosjonelle, fysiske behov) må tilfredsstilles. Katt har sjel med egen tanke og handlingsvilje hvor de har behov for å uttrykke seg i samvær med mennesker eller med andre dyr og å være i sitt eget rette element der stimuli og samhandling spiller inn ved ulike situasjoner. Et veldig godt eksempel er også at dyr blir vant til familiens rutiner, som f.eks. når den vil ut om morgenen når vi står opp, og hun vil som oftest kose ved kveldstid osv.¹⁰⁸

Slik som den forrige informanten ser også denne katteeieren på katten som et familiemedlem, og er opptatt av å se og tilfredsstille kattens egne behov. Kattens sidestilles med mennesket i stor grad, og det kommer frem meninger om at katten blant annet har både egen personlighet og sjel. Katten blir her også inkludert i familiens rutiner, noe som kan tolkes som at katten tilpasser seg familiens døgnrytme, da det er mest praktisk for den med tanke på blant annet foring og soving.

I en undersøkelse utført i 1998 av Ingrid Westbye, hovedfagstudent ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, der hun undersøkte bomiljøet for norske huskatter, siamesere og persere, ble eierens forhold til katten sammenliknet med eierens forhold til ektefelle/samboer og til deres barn. Kattens viktigste karaktertrekk, for eieren, var den betingelsesløse hengivenheten den viste, og katten ble rangert høyere enn ektefelle/samboer for fem egenskaper; katten gir bedre selskap, man føler mer nærhet til katten, man slapper bedre av sammen med katten, katten tilfredsstiller omsorgsbehovet bedre, og eieren er generelt mer glad i katten enn i livsledsageren. Det er kanskje verdt å legge merke til at 90 % av de som svarte på denne undersøkelsen var kvinner.¹⁰⁹ Min studie viser også flere eksempler på at katten blir verdsatt minst like høyt som mennesker og familiemedlemmer.

... Jeg er mer glad i katten enn i svigers. Katten blir en del av flokken når den har vært i familien en liten stund. Den savner deg når du er vekk over lengere tid, og du savner den. Den blir en del av vanene og rutineene og huset føles tomt uten katten. Det blir som med andre kjæledyr, det er klart de er som familiemedlemmer.¹¹⁰

Erklæringen «jeg er mer glad i katten enn i svigers», kan både henvise til at katten betyr veldig mye eller at svigers ikke betyr fullt så mye for denne katteeieren. Katteeieren forteller videre at katten savner han/hun, og at han/hun savner katten, noe som viser at katten gis evnen til å savne, og den savner spesifikt eieren sin.

¹⁰⁸ NEG 243 Katter: 42591.

¹⁰⁹ Braastad, *Katten: Atferd og velferd*, 140-143.

¹¹⁰ NEG 243 Katter: 42347.

Vi mennesker kan helt klart oppfatte katter som familiemedlemmer. Vi tenker på dem, snakker med dem, koser med dem, gir dem navn, oppfatter dem som distinkte personligheter, forteller anekdoter om dem til venner og kolleger, tar dem med til legen, sørger når de dør. Slik er det i hvert fall for meg.¹¹¹

Denne informanten anerkjenner at han/hun oppfatter katter som familiemedlemmer, og både tenker på dem, snakker med dem, koser med dem, gir dem navn, og generelt behandler dem på en respektfull måte, nærmest som om de skulle vært barn. Informanten forteller andre mennesker fortellinger om kattene sine, og inkluderer de i stor grad i sitt eget liv.

I boken *Companion animals & us* blir det presentert flere teorier som hevder at den vanligste rollen et kjæledyr kan ha, er en rolle som venn eller partner, og at kjæledyr også ofte blir beskrevet som familiemedlem, og som slags surrogatsøsken – eller barn.¹¹²

Lucy er babyen i huset. Hun er hyperaktiv og kjempeleken. Men når hun roer seg så vil hun helst klynge seg til mammaen sin. Hun sutter på t-skjortene mine og hadde jeg hatt melk i brystene ville hun prøvd å ta seg en slurk. Ganske ekstremt behov for å være på mamma sin godside. Hvis begge har dusjet vil Perle være sint på meg, imens Lucy vil be om tilgivelse for at hun var så slem at jeg måtte dusje henne...¹¹³

Katten Lucy er babyen, forteller informanten. Katten blir beskrevet som en hyperaktiv og kjempeleken katt, på samme måte som et lite barn ofte kan bli beskrevet. Videre forteller informanten at katten helst vil klynge seg til henne, eller *mammaen sin*, som hun sier. Hun går ganske langt ved å påstå at katten ville ha diet av henne hvis hun kunne, og mener at katten Lucy har et sterkt ønske om at eieren skal være glad i henne, og være fornøyd med henne. Dusjscenen informanten beskriver viser at det finnes minst to katter i dette husholdet, men Lucy har en spesiell rolle. Denne teksten kunne like gjerne vært skrevet om et barn, og katten tillegges en svært sterk personlighet og sterke følelser, som i bunn og grunn dreier seg om båndet mellom katt og katteier.

Det er mange som bruker katten som et «reserve-barn», de får menneske-navn, matrester og sover ofte i sofaen eller sengen. Mange barn får et svært nært forhold til katten sin, og lærer ansvar og glede over dyr ved å ha dem. Min katt er definitivt et

¹¹¹ NEG 243 Katter: 42422.

¹¹² Rachael M. Harker, Glyn M. Collins og June McNicholas. «The influence of current relationships upon pet animal acquisition». Del i: Podberscek, Anthony L., Elizabeth S. Paul og James Serpell (red): *Companion animals & us. Exploring the relationships between people and pets* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000), 189.

¹¹³ NEG 243 Katter: 41919.

familiemedlem, jeg er veldig glad i henne og hun viser tydelig at hun er veldig glad i meg.¹¹⁴

Også denne informanten fokuserer på katten som barn, men legger vekt på kattens mulige rolle som en substitutt for et barn. Informanten har et inntrykk av at det er mange som bruker katten sin nettopp som det, og er også positiv til dette. Her ser vi en person som påpeker at barn også kan få et nært forhold til katter, og at det kan lære barn ansvar og gleder over dyr, noe som igjen kan føre til barna får respekt for dyrene.

Katter kan altså bli sett på, og beskrevet, som barn, og er da en selvfølgelig del av familien. Vi skal nå se et par eksempler på hvordan katter kan bli inkludert i familien;

Javisst! Den deler jo hus og heim med deg, og ein blir knytta til den. Kjærleik er ikkje reservert relasjonar mellom menneske, kan hende er det ein slags envegs-kjærleik, men tja, som sagt er katten hengiven og ein vert hengiven andsynes katten også. Våre kattar har alltid fått jolegaver og bursdagsmiddagar.¹¹⁵

Her kan vi se et godt eksempel på en katteeier som inkluderer katten sin i familien, blant annet ved å la den ta del i jule- og bursdagsfeiringer. Ifølge den amerikanske folkloristen Norine Dresser kan slik inkludering av dyr i menneskelige tradisjoner og feiringer være en følge av at mennesker, spesielt i den vestlige verden, i dag har blitt noe distansert fra naturen og har et behov for å gjenskape en slags tilknytning. I andre deler av verden finnes det flere ritualer som binder mennesker sammen med dyr og natur. I India for eksempel, er mennesker og dyr knyttet nært sammen på bakgrunn av tilbedelse av guder i diverse dyreformer. Dager som blir satt til å tilbe slike guder, skaper et utløp for å uttrykke ærbødighet overfor dyrene.¹¹⁶

Seremonier som inkluderer både dyr og menneske, som for eksempel en bursdagsfeiring for en katt, gir mennesker en mulighet til å uttrykke følelser som ikke like lett lar seg artikulere, som for eksempel kjærlighet og forpliktelse. Dresser hevder at slik inkludering av dyr i religiøse og ikke-religiøse seremonier ikke oppstår på grunn av menneskers imperialistiske innstilling, men fordi vi er glad i kjæledyrene våre. Slik inkludering viser at dyr kan fungere som en link til både den naturlige og den overnaturlige verden.¹¹⁷ Det er flere katteeiere som inkluderer kattene sine i feiringer og seremonier;

¹¹⁴ NEG 243 Katter: 42360.

¹¹⁵ NEG 243 Katter: 41530.

¹¹⁶ Norine Dresser. «The horse bar mitzvah: a celebratory exploration of the human-animal bond». Del i: Podbersek, Anthony L., Elizabeth S. Paul og James Serpell (red): *Companion animals & us. Exploring the relationships between people and pets*. (Cambridge: Cambridge University Press, 2000), 102.

¹¹⁷ Dresser, *The horse bar mitzvah: a celebratory exploration of the human-animal bond*, 104-106.

Ja, i aller høyeste grad! Alle kattene jeg har hatt har absolutt vært familiemedlem. De har vært med på julekortbilder, og bursdagen til de firbeinte har blitt feiret med den største selvfølgelighet. Det er vanskelig å si på hvilken måte de kan være det, for oss har det bare vært naturlig å se på dem som familiemedlem. De fyller kanskje en plass i en familie som et menneske vanskelig kan fylle. De stiller få og enkle krav, og er alltid til stede uansett hva du har sagt eller gjort.¹¹⁸

Kattene i dette sitatet er en del av familiens julekortbilder og får bursdagene sine feiret, med den største selvfølgelighet, som katteeieren selv sier. Disse kattene blir sett på som selvfølgelige familiemedlem, på tross av at katteeieren ikke kan sette fingeren på akkurat hvorfor de er nettopp det. Han/hun har allikevel en teori om at katten muligens fyller en plass som et menneske ville ha vanskelig for å fylle. Dette henger sammen med at katteeieren også påpeker at katten stiller få krav og alltid er til stede. Dette er egenskaper vi setter stor pris på, men som vi sjelden finner igjen i mange mennesker.

Vi har nå sett at mange av informantene ser på kattene sine som familiemedlemmer. Det er allikevel ikke alle som er enige i dette. Noen mener at katter for så vidt er en del av familien, men på et annet nivå enn menneskene, mens andre mener at en katt kun er et dyr, og ikke skal menneskeliggjøres og gjøres til et familiemedlem.

Katter er ikke familiemedlemmer, men hos oss er katten likevel en naturlig del av husstanden, og huset er tomt hvis hun ikke er der. Vi er glade i henne, snakker til henne og har selskap i henne, men hun er likevel et husdyr, ikke et familiemedlem.¹¹⁹

Denne informanten har et klart skille mellom katt og familiemedlemmer. Hans/hennes krav til et familiemedlem, er høyere enn kun å være glad i og ha selskap i. Katten er her en del av husstanden, men ikke av familien. Ifølge Stor Norske Leksikon er husstanden de som bor i et hus sammen, mens familien er en gruppe personer som er knyttet sammen ved ekteskap eller slektskap. Ved å plassere katten i husstanden og ikke i familien, distanserer denne informanten seg noe fra den, på tross av at han/hun er glad i den. For denne personen er det klart at katten er et husdyr, og at dette ikke er forenlig med å fungere som et familiemedlem. Dette er det flere som er enige i;

¹¹⁸ NEG 243 Katter: 41926.

¹¹⁹ NEG 243 Katter: 41534.

Katten kan være en families katt. Den er ikke et familiemedlem, men den kan høre til familien og på mange måter være en del av hverdagen. Det er viktig å la katten være katt. Både for katten selv og for familien for øvrig.¹²⁰

«Det er viktig å la katten være katt», sier denne katteeieren. Denne tankegangen kan sees på som en slags motvekt til antropomorfismen som til tider dominerer i materialet mitt. Her går vi litt tilbake til kattens natur, og at katten hører til en familie, men er ikke en del av familien. Det kan tenkes at mange mennesker stiller krav til familiemedlemmer, som ikke katter klarer å møte. Selv om noen finner støtte, kjærighet og familieband i en katt, er det langt fra alle som føler det på samme måte.

Nei. Familien er menneskene som interagerer fullt ut med hverandre, katten er et tillegg.¹²¹

I familien til denne informanten er det et tydelig krav om at familiemedlemmer må være i stand til å interagere fullt ut med hverandre. Medlemmene må da blant annet kunne kommunisere og samarbeide med hverandre, noe som til tider er vanskelig med en katt. Det er allikevel mange andre informanter som hevder at de kommuniserer med kattene sine, men det er mange forskjellige nivåer av dette, og begrepet kommunikasjon blir oppfattet på mange ulike måter. I dette sitatet blir katten beskrevet som et tillegg til familien, og ikke en del av den. Den blir satt utenfor det fellesskapet som en familie er.

En katt kan bli en del av en familie, men ikke på lik linje med mennesker. Mister man en katt, sørger man over katten en stund, men så får man en ny katt. Man vil alltid savne den katten man mistet, tenke over alle gode minner og kikke på gamle bilder, men livet går videre. Mister man en ektefelle eller barn, bli livet aldri det samme.¹²²

Denne informanten mener at katten kan være en del av en familie, men på en annen måte enn det menneskene er. Fokuset i dette sitatet ligger på hva som skjer dersom katten dør.

Informanten selv sier at man sørger en stund, før man så får seg en ny katt, noe som er en tankegang jeg har sett igjen i en stor del av informantene. Dersom en katt dør, er det mange som er kjapt ute med å skaffe seg en ny, og det kan ofte virke som om de erstatter den gamle katten, noe som er umulig å gjøre dersom et menneske skulle dø. Som informanten selv sier; «Livet går videre».

¹²⁰ NEG 243 Katter: 42469.

¹²¹ NEG 243 Katter: 42667.

¹²² NEG 243 Katter: 42727.

Etter å ha gått igjennom materialet mitt med fokus på katten som familiemedlem, mener jeg at jeg kan se fire hovedkategorier i forhold til menneskets syn på katten. Disse kategoriene velger jeg å kalle katten som et barn, katten som en del av et kollektiv, katten som et dyr, og katten som har egne rettigheter. Kattenes ulike kategoriseringer kjennetegnes ved dens eventuelle plassering i familien, dens karakteristikk og generelt katteienes beskrivelser av dem.

På spørsmålet om katten er et familiemedlem, svarer en informant slik:

Ja, så absolutt! På alle måter! Katter følger jo med familien i alt, på godt og vondt. Og vi må jo passe på dem akkurat like mye som vi passer på et barn. Katter er jo akkurat som ett barn, bare uten stemmen til å uttrykke seg.¹²³

Her kommer vi inn på et viktig poeng i forhold til antropomorfisme. Katten er, i følge denne informanten, som et barn, men uten en stemme å uttrykke seg med. Det er derfor menneskene som må tolke katten og dens behov, og med dette tillegges katten gjerne menneskelige tanker og følelser. Utsagn om at kattene er glade i, eller elsker, eierne sine, finner vi mange av. Det er derfor interessant å se nærmere på dette fenomenet – altså, kattens følelsesliv.

Kattens følelsesliv

Katter kan som kjent ikke snakke, i hvert fall ikke menneskespråk. Det er derfor menneskene må tolke dyrene, dersom de ønsker et sosialt utbytte i forholdet. Når mennesker tolker dyret, gjør de det på sine egne premisser. Det er, i følge Serpell, slik form for antropomorfisme som gjør det mulig for mennesker å få utbytte av et forhold med et dyr. I følge Serpell mener de fleste kjæledyriere at dyret deres elsker dem, savner dem, blir glade når de kommer hjem, og kan bli sjalu dersom eierne viser omsorg for andre. Dersom man ikke tillegger kjæledyret sitt menneskelige tanker og følelser vil man kunne få menneske-dyr-forhold som er mindre meningsfulle.¹²⁴

Svarene i spørrelisten belyser og så dette. Flere informanter nevner at katten deres kommer og møter dem når de kommer hjem, og er glade for å se dem. Som jeg har vært inne på, er det flere av informantene som har gitt uttrykk for at de mener at katten deres er glad i dem. I spørrelistesvarene finner vi også blant annet eksempler på at katter visstnok blir glade, flaue, triste og ensomme. Et fundamentalt element som skiller menneske-menneske-forhold fra menneske-dyr-forhold, er altså muligheten til å kommunisere med et felles språk. Ved

¹²³ NEG 243 Katter: 42675.

¹²⁴ Serpell, *People in Disguise: Anthropomorphism and the Human-Pet Relationship*, 127-128.

hjelp av både kroppsspråk og talespråk, forstår stort sett mennesker hverandre på en enkel måte, men på hvilken måte velger vi å forstå dyrene?

Vi kan begynne med å se på et eksempel på en katteeier som tillegger katten sterke følelser;

Lorentz elsket meg og ville være sammen med meg hele tiden. Han fulgte etter meg som en hund, helt inn i dusjen der han satt og smilte til meg. Sov i sengen med meg hver natt, og skulle være med på alt jeg gjorde.¹²⁵

Den samme informanten skriver også at katten:

...smilte når han var glad. Stirret meg dypt inn i øynene for å vise at han elsket meg.¹²⁶

Katten elsket meg, sier denne katteieren. Katten viste visstnok dette ved å ville være sammen med henne hele tiden, ved å smile til henne, sove sammen med henne og stirre henne dypt inn i øynene. Informanten valgte å tolke denne oppførselen som kjærlighet. At katten satt i dusjen og smilte til henne, er en annen sak... Denne grunntanken, at kattene er glade i, eller elsker, eierne sine, er noe som går igjen i mange av svarene jeg har mottatt. Dette er et godt eksempel på antropomorfisme, der man tillegger katten denne egenskapen til å elske.. En god katteeier liker nok tanken på at katten er like glad i eieren, som eieren er i katten, og skaper en idé om gjensidig kjærlighet.

Da katter ikke kan snakke er det katteierne om må tolke katten, og de tolker kattens tegn på samme måte som de tolker mennesker, og menneskers forhold. Det er på grunnlag av dette at det oppstår antropomorfisme – vi tolker katten på et menneskelig grunnlag, noe som fører til at vi tillegger katten menneskelige evner og følelser.¹²⁷

Eg husker spesielt om han at hvis han blei flau over noko, f.eks. bomme når han skulle hoppe opp i korga si som stod oppi ein stol og ramle ned, så ville han løpe inn under sofaen og så ake seg rundt på ryggen under der.¹²⁸

På samme måte som den forrige informanten mente at katten hennes elsket henne, tillegger også denne informanten katten sin følelser. Her er det ikke snakk om kjærlighet, men om flauhet. Dersom denne katten skulle «dumme seg ut», ville han ble så flau at han måtte løpe

¹²⁵ NEG 243 Katter: 42386.

¹²⁶ NEG 243 Katter: 42386.

¹²⁷ Serpell, *People in disguise: Anthropomorphism and the Human-Pet Relationship*, 127.

¹²⁸ NEG 243 Katter: 42334.

og gjemme seg under sofaen. I denne situasjonen er det lett å tenke seg nettopp det at informanten tolker kattens handlinger på et menneskelig grunnlag, og på en måte setter seg selv inn i kattens sted. Hadde informanten dummet seg ut på samme måte, ville han/hun blitt flau – og det blir da konkludert med at kattens adferd viser flauhet.

Slike situasjoner kan altså belyse hva vi mennesker selv blir flaue over, når det gjelder oss selv. Og kanskje informanten innerst inne mener at dyret burde bli flau? Dette fungerer jo også som et eksempel på antropomorfisme, da dyret blir sidestilt mennesket med tanke på hva som er ønsket og uønsket oppførsel.

Vi kan se flere eksempler på katteeiere som tolker katten sin som han/hun selv ønsker;

Hun er glad når vi kommer hjem, og hun ser betuttet ut når vi går på jobb.¹²⁹

Ved første øyekast kan det se ut som at det her er snakk om en enslig katteeier, som ønsker å ha noen hjemme som savner og venter på han/henne. En katt som sitter hjemme og venter, kan få eieren til å føle seg savnet, elsket og betydelig. Når vi ser litt nærmere på ordene, ser vi at det blir brukt ordet *vi*, noe som indikerer at det er flere mennesker som bor i dette hjemmet. Allikevel blir denne katten antropomorfisert da den blir tillagt evnen til å være glad og lei seg, og det er eieren som velger å gjøre dette, av ukjente grunner.

Neste informanten går noe lengre, ved å selv innrømme at hun tillegger kattene meninger;

Kattene svarer når vi snakker med dem. De sier som regel det jeg vil at de skal si... «Synes du ikke også det?» «Mjau» «Så bra, da er vi enige».¹³⁰

Denne informanten forteller at hun prater med kattene sine, og at de svarer tilbake. Han/hun erkjenner at han/hun selv bestemmer hva kattene skal si. Kattenes fiktive meninger blir da tilpasset informantens behov der og da, og kattene kan sies å bli uvitende, snakkende aktører i informantens samspill med dem.

Den neste informanten mener også å kunne snakke med kattene sine, men fokuserer da på kattenes kroppsspråk:

Kattene mine ber meg ofte om ting og takker meg for det etterpå ved å male mot meg, myse mot meg, gni seg mot meg. Spesielt når Missi skal kose kommer hun med

¹²⁹ NEG 243 Katter: 41639.

¹³⁰ NEG 243 Katter: 42420.

labben og forteller meg at jeg må finne puta for hun vil kose. Da kommer hun og legger seg på fanget. Tover, sikler, maler og legger seg og slapper av. Begge kommer med kjærlighetserklæring...de sier ingenting, men jeg føler. Kjenner det i hele kroppen og ser det også på blikkene deres. Du må elske dine dyr og det skal være gjensidig om du skal få en slik kontakt med en katt. Har du ikke den kjærligheten vil du se på katten som et tilskudd.¹³¹

Disse kattene blir ikke tillagt evnen til å snakke, men informanten mener å kunne kommunisere med dem ved å forstå kattens kroppsspråk og føle kattens følelser. Informanten tolker kattens spesifikke fysiske handlinger som dens måte å kommunisere med ham/henne. «Begge kommer meg kjærlighetserklæring...de sier ingenting, men jeg føler», forteller denne informanten. Her kan vi se paralleller til det forrige sitatet ved at begge informantene, mest sannsynlig, legger ord i kattens munn og tolker de om de ønsker selv.

I dette sitatet gjøres det også et poeng ut av at katt og katteier må ha gjensidig kjærlighet, dersom katteeieren skal få en dyp kontakt med katten. Hvis denne kontakten ikke skapes, vil det være vanskelig å inkludere katten i familielivet og livet generelt, og katten vil sees på som et tilskudd.

Det er flere som mener at katten selv ønsker å være en del av familien, og at de viser dette på sin egen måte;

Ja, det vil jeg si. Den knytter seg til de ulike i familien. Katter viser omsorg og følger med. Min katt pleide å sitte med hodet bøyd da moren min tok morgenbønnen sin på kjøkkenet. Og når jeg skrek fordi brødrene mine plaget meg, kom hun løpende og bet dem forsiktig. Hun vasket noen ganger hodehåret til broren min, sikkert fordi han alltid har hatt kort hår. Katter gjør masse for å vise at de er glade i mennesker og viser at de er en del av familien.¹³²

Informanten mener at katter gjør masse for å vise at de er glade i mennesker, og at de viser at de er en del av familien. Katten det er snakk om i dette sitatet, viser dette blant annet ved å tilsynelatende vise omsorg for familiemedlemmene. Det blir vist til at den beskyttet informanten når han/hun var mindre, og at den vasket håret til informantens bror. I tillegg deltok katten ved morgenbønn. Det er vanskelig å se i hvilken grad denne historien viser antropomorfisme, og i hvilken grad den viser kattens natur. Katten kan være beskyttende i naturen også. Det som helt sikkert er antropomorfisme er informantens tro på at katten viser at den vil være en del av familien.

¹³¹ NEG 243 Katter: 42605.

¹³² NEG 243 Katter: 41536.

Til slutt i dette delkapittelet vil jeg presentere ett siste sitat, som viser at man fort kan glemme at dyr faktisk er dyr:

Av og til glemmer man at de er dyr. Da er det litt ekkelt når de plutselig gjør veldig dyriske ting, som å gjøre fra seg på feil plass osv.¹³³

At denne informantene mener det er ekkelt når katten oppfører seg dyrisk, som et dyr gjerne gjør, er et tegn på at kattene gjerne blir oppfattet som menneskelignende skapninger, isteden for de dyrene de faktisk er. Informantene sier også at kattene til tider kan gjøre fra seg på feil plass. Hva som sees på som feil eller riktig plass for å gjøre fra seg, er opptil katteeieren og han eller hennes preferanser. For katten er det i bunn og grunn ingen feil eller riktig plass.

Når katten dør

Katter, som alle andre levende vesener, lever ikke evig. De kan dø av sykdom, skader eller av alderdom. De kan også rett og slett forsvinne, noen blir avlivet på grunn av sykdom og noen blir avlivet på tross av at det ikke er noe fysisk galt med dem. Hvordan forholder katteeierne seg til kattens død? Hva tenker de om en eventuell begravelse og gravsted? Blir katten like antropomorfisert når det kommer til døden som den blir ellers?

Spørrelisten tar opp dette temaet direkte gjennom fire spørsmål; «katter lever ikke evig. Kan du fortelle litt om hvordan enkelte katter har dødd? Ble katten begravet? Ble det gjort med seremoni, og ble gravstedet markert?», «har du opplevd at en katt ble påkjørt? Hva skjedde?», «har du vært med på å få katter avlivet? Hvem gjorde det og hvordan ble det gjort?» og «bør det finnes egne gravplasser for katter? Hvorfor/hvorfor ikke?». I tillegg til å se på svarene på disse spørsmålene kan man finne tanker rundt dette temaet i flere av de andre svarene.

Hva gjør katteeiere med de døde kattene? Noen begraver de i hagen, med markert eller ikke markert grav. Andre oppbevarer den avdøde kattens aske i en urne i hjemmet, mens andre igjen lar veterinæren ta seg av levningene. Vi skal først se noen eksempler på katteeiere som har begravet katten sin i hagen eller lignende.

Den første katten ble tatt av rev, så den fant vi aldri igjen. Den andre ble påkjørt, og vi begravde den i hagen. Hadde nok et lite kors og blomster, men de forsvant med tiden. Den siste som døde ble også påkjørt. Jeg husker ikke hva som ble gjort med den, men

¹³³ NEG 243 Katter: 41650.

tror den ble pakket inn i en pose eller eske og kastet. Jeg var ung og fikk ikke se katter etter den var død av hensyn til mine følelser.¹³⁴

I denne fortellingen kan vi lese om tre katters død, og hva som ble gjort i ettertid. En katt forsvant og to ble påkjørt. Den første påkjørte katten ble begravet i hagen, med en markert grav med kors og blomster, mens den andre påkjørte katten ble kastet. Det er interessant å se at de to kattene ble behandlet forskjellig i så stor grad, og dette viser også hvordan antropomorfisme kan opptre i stor grad - og være fraværende, i en lik situasjon i samme familie.

Den ene katten ble begravet i hagen, og graven ble markert med kors og blomster, på samme måte som man markerer en menneskegrav, før gravsteinen kommer på plass. I følge etnologen Anders Gustavsson, kan bruk av slike religiøse symboler være med på å viske ut skillet mellom dyr og mennesker.¹³⁵

Informanten fikk ikke se den siste katten etter at den døde, av hensyn til hans/hennes følelser, noe som kan tolkes som at familien hadde sterke følelser for denne katten. Det ble derfor for stor belastning for et barn å se denne katten død. Den ble allikevel pakket inn og kastet etter dens død, noe som kan virke selvmotsigende, da denne katten tydeligvis betød mye for familien.

Det er trist når katten dør. Vi har måttet avlive to ganger pga. sykdom. Vi har opplevd at to katter har gått igjennom isen på vannet og druknet. Vi sørger og tenker mye på kattene. Vi har levert dem inn og fått dem kremert. Men vi vil ikke begrave, seremoni, eller andre offentlige markeringer annet enn at vi selv snakker og tenner lys og tenker. Har heller ikke gjort det med vårt menneskebarn som døde. Føler ikke behov for det. Men sorgen er uansett vel så stor.¹³⁶

Det som først og fremst er interessant ved denne historien, er at informanten forteller at de ikke har hatt noen slags offentlig markering, verken for katten eller for menneskebarnet. På tross av at denne informanten valgte og ikke ha noen slags begravelse eller seremoni for den døde katten, kan vi se stor grad av antropomorfisme i dette sitatet.

Bruken av ordet *menneskebarnet* og ikke kun *barnet*, kan være en indikasjon på at katten også fungerer som et slags barn for denne informanten, og dermed skiller mellom kattebarn og menneskebarn. Katten og barnet blir, til en viss grad, også sidestilt ved at de får samme type behandling etter deres død. De får ingen offentlig markering, men

¹³⁴ NEG 243 Katter: 42439.

¹³⁵ Anders Gustavsson. *Cultural studies on death and dying in Scandinavia*. (Oslo: Novus press, 2011), 110.

¹³⁶ NEG 243 Katter: 42738.

eierne/foreldrene tenner lys, sørger og tenker på dem. Utsagnet «men sorgen er uansett vel så stor», understreker at mangel på seremoni ikke trenger å bety mangel på kjærighet og omtanke for dyret. At denne informanten i det hele tatt velger å nevne sitt døde barn i sammenheng med kattens død, forteller oss at katten har betydd mye.

Den neste informanten har valgt å begrave kattene sine;

... Alle mine katter som er døde har egen gravplass med stein og navn. Hadde en slags seremoni og tente lys. Gravstedene er markert, de har blomster og lys.¹³⁷

Denne kattebegravelser, om vi kan kalle den det, er så nært en menneskelig begravelse man kan komme når det allikevel gjelder et dyr. Det er bare kirken eller seremonirommet som mangler. Her finner vi igjen kjente elementer som gravplass med stein og navn, en seremoni, og både blomster og lys på gravstedet. Det er altså ikke mye som skiller dette fra et menneskelig gravsted.

Det er flere som er opptatt av kattens gravsted;

Katten min Zippo, som ble 17,2 år, døde av slag, dvs. han fikk dødssprøyte av veterinær. Jeg tok han med hjem, kjørte 16 mil til hjemtraktene og begravet han i hagen der jeg selv vokste opp. Der ligger han sammen med hunden jeg en gang hadde. Er fortsatt ikke en skrulle :-)¹³⁸

Katten i denne historien, Zippo, ble begravet i hagen til eierens barndomshjem. Eiereren valgte å kjøre 16 mil for å få begravet han akkurat der. Vi kan tolke dette dithen at det var viktig at katten, i eierens øyne, fikk komme «hjem», på tross av at denne katteeieren er godt voksen, og at det er lite sannsynlig at Zippo selv noen gang bodde i dette huset. Dette barndomshjemmet kan symbolisere trygghet og uskyldighet, og det var kanskje en trøst for eieren at han var begravet akkurat der, og at hans/hennes tidligere hund også var begravd på det samme stedet.

Her er et eksempel til på en informant som viser at han/hun legger spesiell vekt på stedet katten blir begravet:

Svartfot ble avlivet av en dyrlege hjemme hos søsteren min. ... Han ble begravet på hytta, i en liten boks, ved siden av steinen han pleide å sitte på. Ble lagt en stein over.¹³⁹

¹³⁷ NEG 243 Katter: 42629, hefte 12.

¹³⁸ NEG 243 Katter: 42355, hefte 9.

¹³⁹ NEG 243 Katter. 41606, hefte 3.

Katten Svartfot ble begravet på hytta, ved siden av en stein han pleide å sitte på. Denne type tankegang kan vi se igjen hos flere informanter. Katter blir blant annet begravet på favorittsovestedet sitt ute, eller under en spesiell busk. Gravstedet fungerer som en plass å minnes dyret som det var når det var i live, og man kan også tenke seg, eller dagdrømme om, at katten fremdeles ligger på plassen sin og koser seg.

Det er altså mange katteeiere som velger å begrave kattene sine, med eller uten seremoni. Ifølge historikeren Christina W. Boljén er et gravsted noe som inngår i en symbolverden som mennesker uttrykker seg i. Når dyrene blir inkludert i denne verdenen, er det på våre premisser. Det er menneskenes oppfatning av verdighet som ligger til grunn for en slik behandling av det døde dyret. Boljén hevder derfor at dyregravstedet formidler et budskap både om dyrets uerstattelighet og dyrets innlemmelse i en spesifikk kulturell kategori, som ikke inkluderer alle slags dyr.¹⁴⁰

Vi har nå blant annet sett at mange velger å begrave kattene sine i hagen, eller områder som de mener er passende. Kunne det vært et alternativ med egne, felles gravplasser for dyr? Når informantene mine blir spurt om det kunne være aktuelt med egne gravplasser for dyr, spriker meningene deres. Noen fokuserer mest på følelser, mens andre er opptatt av det praktiske eller det etiske. Jeg vil først presentere noen av informantenes argumenter for egne gravplasser for dyr, før jeg fokuserer på argumentene mot.

Hadde sikkert vært hyggelig for de som ønsker det. Kjæledyr blir man jo like glad i som i mennesker.¹⁴¹

Denne informanten velger å sidestille mennesker og dyr, både når det gjelder gravlegging og kjærlighet. Man blir like glad i kjæledyr som i mennesker, og de fortjener da å bli behandlet på lik måte etter deres død. Dette er det flere som er enige i;

Jeg synes det. Det er for mange veldig viktig å ha en plass å gå til når en har mistet noen man er glad i. Det gjelder også for husdyrene sine. Noen er så glad i dyrene sine og ser på dem som familie. Så hvorfor skal ikke husdyrene ha egen gravplass når menneskene har det? Er dyrene mindre verdt? Nei, det synes ikke jeg.¹⁴²

¹⁴⁰ Christina W. Boljén. «Kærligheden ophøjer – når kæledyret dør». Del i: Thorslund, Cecilie Agnete og Anne Katrine Gjerløff (red.): *Dyrisk og dyrebar – kæledyr i et samfundsvidenskabeligt lys*. (Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvitenskaberne, 2014), 101.

¹⁴¹ NEG 243 Katter: 41537.

¹⁴² NEG 243 Katter: 41912.

I dette sitatet kan vi finne en holdning om at mennesker og dyr er like mye verdt, og at en eventuell gravplass for dyrene synliggjør denne likeverdigheten. «Det er viktig å ha en plass å gå til når en har mistet noe man er glad i», sier denne informanten, og henviser da både til dyr og mennesker.

Ja det hadde vært koselig med en egen gravplass for dem. De har vært en stor del av livet ditt og betydd mye, og ha gravplass og minnes de etter de er døde, hjelper på sorgen etter katten.¹⁴³

Informanten sidestiller ikke nødvendigvis katt og menneske, men mener at en gravplass for katter kan hjelpe for sorgprosessen. En gravplass, i følge informanten, er et sted for å minnes katten, på samme måte som vi minnes et menneske. Katter kan være en stor del av livet til mennesker, og det vil da til tider være naturlig å gravlegge dem på samme måte som andre som man har hatt nære relasjoner til. Det er flere som deler denne idéen om at relasjoner og følelser er viktigere enn skillet mellom menneske og dyr;

Ikke spesifikt for katter, men for kjæledyr. Kjæledyr er familiemedlemmer, og behovet for å ha en grav å gå til er ikke avhengig av art, men av relasjon.¹⁴⁴

Vi kan altså si at det finnes en viss interesse for egne gravplasser for katter, og gjerne kjæledyr generelt. Dette gjelder allikevel for langt ifra alle informantene;

Nei, hverken for katter eller hunder. Jeg mener bestemt at det er et tegn på et sykt samfunn. Noen mennesker er så ensomme at de bare har dyrene, disse dyrene blir tillagt menneskelige egenskaper og verdier både som levede og døde.¹⁴⁵

Dette er en informant som er helt klart i mot egne dyregravplasser, og begrunner dette med en for stor grad av antropomorfisme. Informanten mener at antropomorfisme er et tegn på et sykt samfunn, som bruker dyr som erstatning for menneskelig kontakt, og at det rett og slett har gått for langt. Informanten har forøvrig ingen katt selv. Det er flere som er enige i at dyregravsteder kan fungere som symboler på et samfunn som er mer enn normalt opptatt av å menneskeliggjøre dyrene;

¹⁴³ NEG 243 Katter: 42629.

¹⁴⁴ NEG 243 Katter: 42641.

¹⁴⁵ NEG 243 Katter: 41568.

Dette ligner på «amerikanske tilstander». Jeg tenker at folk som går så opp i en katt kan ikke være helt riktig kloke. Det er ikke et menneske denne katten. Man må skille og ikke menneskeliggjøre dyrene. Et dyr blir på en måte et substitutt for menneskelig kontakt og det blir noe sykt over det, synes jeg.¹⁴⁶

«Dette ligner «amerikanske tilstander»», sier denne informanten. Jeg velger å tolke dette uttrykket, brukt i denne sammenhengen, som et bilde på et samfunn som ikke nødvendigvis holder seg innenfor normene, og der mennesker kan være noe eksentriske og i overkant følsomme. Informanten mener, i likhet med den forrige, at man må skille mellom dyr og mennesker, og at det er en uting dersom mennesker bruker dyr som et substitutt for menneskelig kontakt. Dyregravplasser blir også, i dette sitatet, sett på som en speiling av et sykt samfunn med for stor fokus på katter. Denne informanten har heller ikke katt selv.

De to sitatene vi nå har sett på, viser informanter med et sterkt negativt syn på både dyregravplasser og antropomorfisme generelt. Det er nettopp den store graden av antropomorfisme som er flere informanters argument mot dyregravplasser.

Ikke aktuelt for meg. Begravet er OK. Men når det gjøres seremoni ut av det og markert gravsted mener jeg vi «menneskeliggjør» katten.¹⁴⁷

Nei, det synes jeg er bortkastet bruk av et område... Det er tross alt «bare» et dyr!¹⁴⁸

Nei. Det får være måte på antropomorfisme. Katten vet ikke noe og bryr seg ikke om hvor liket av den er, og mennesker gjør et altfor stort vesen av slikt.¹⁴⁹

Disse tre informantene er alle imot egne gravplasser for katter, på grunnlag av at det vitner om en stor grad av antropomorfisme og menneskeliggjøring av kattene. De er imot gravsted da det blir for likt et gravsted for et menneske. Den siste informanten mener at det er unødvendig med egne gravplasser, da katten ikke bryr seg om hvor liket av den ender opp. Det er menneskene som bryr seg, og behandler katter nærmest på samme måte som døde mennesker, noe disse informantene ikke setter pris på.

Et interessant, og kanskje overraskende, funn i materialet mitt, er at informanter som forteller at de både elsker katten sin og ser på den som familie, kan være imot egne gravplasser for dyr. De bruker blant annet argumentet om at dyr og mennesker ikke er

¹⁴⁶ NEG 243 Katter: 41550.

¹⁴⁷ NEG 243 Katter: 41532.

¹⁴⁸ NEG 243 Katter: 41560.

¹⁴⁹ NEG 243 Katter: 42667.

likeverdige og ikke kan behandles på samme måte når de er døde. Jeg vil nå vise et eksempel på dette:

Nei, ikke offentlige. Det blir nesten som å sidestille dem med mennesker, noe som er respektløst og latterlig.¹⁵⁰

Da den samme informanten ble spurt om en katt kan være et familiemedlem, svarte han/hun;

Definitivt. Jeg ser ikke en katt som går over tunet. Jeg ser Sussa, eller Snipp eller Snapp, med alle deres personlighetstrekk og gode og dårlige sider. Hele deres oppvekst og slektstre. De savnes når de ikke er der, og har en naturlig plass i samtalen og hverdagslivet, og savnes så klart når de er borte.¹⁵¹

Utsagnet «jeg ser ikke en katt som går over tunet», viser til at denne informanten ser på kattene sine som individer med egne personligheter, noe som kan minne mer om når man prater om mennesker enn om dyr. Det samme gjelder når han/hun snakker om kattenes oppvekst og slektstre. Kattene har en naturlig plass i hverdagen og vil bli savnet når de er borte.

Når det kommer til død og begravelse er det allikevel ikke greit å se på kattene som så menneskelige som denne informanten ellers har gjort. I slike situasjoner mener han/hun at det ville være respektløst og latterlig å sidestille katter med mennesker.

Avsluttende refleksjon

Vi vet at antropomorfisme langt i fra er et nytt fenomen. Det har vært en del av menneskers liv i flere tusen år, og sett i lys av dette er ikke vårt samfunn i dag unikt. Det er allikevel interessant å se på hva som kan være grunnen til at vi velger å gi dyr menneskelige tanker og egenskaper og behandler og oppfatter dem nærmest som mennesker. Hva kan være grunnen til dette? Og hva kan dette fortelle oss om det norske samfunnet i dag?

Historisk sett har antropomorfisme blitt benyttet blant annet for å forsøke å avdekke eller avmystifisere et ukjent område, som i dette tilfellet er dyrs egne og subjektive opplevelser. Antropomorfisme kan altså fungere som en strategi mennesker bruker for å forstå og begripe en verden som er ukjent for dem.¹⁵² Denne begrunnelsen for antropomorfisme kan

¹⁵⁰ NEG 243 Katter: 41650.

¹⁵¹ NEG 243 Katter: 41650.

¹⁵² Alexandra Horowitz. *Anthropomorphism*. Encyclopedia of Human-Animal Relationships, 2007, <http://crl.ucsd.edu/~ahorowit/Encyclopedia-anthrop.pdf> (16.11.15).

gjelde også i dagens samfunn, da mennesker er opptatt av å forstå og lære, selv de tingene vi aldri helt vil begripe.

Vi finner store variasjoner innen informantenes holdninger og syn på katten, og deres syn på antropomorfisme. På den ene siden finner vi dem som betrakter katten som kun et dyr, og nærmest som en ting som kun *er*. På den andre siden finner vi dem som sidestiller mennesker og dyr, og mener at de alle har den samme form for følelser, tanker og motivasjoner. En stor del av informantene oppgir at de ser på katten sin som et familiemedlem, med rettigheter og behov, som resten av familien. Hva kan slik form for antropomorfisme fortelle oss om dagens samfunn?

Først og fremst kan et slikt antropomorft og inkluderende syn på dyr henvise til dagens menneskers fokus på likestilling, rettigheter og inkludering, og en tanke om at «alle skal med». Dette kan være positivt, i den forstand at vi ofte setter oss selv inn i dyrenes sted, og handler ut i fra hva vi også hadde likt og ikke likt.

Når det kommer til kattens følelser, motivasjoner og tanker, ser vi antropomorfismen på en noe annen måte enn ved katten som familiemedlem. Her kommer det frem hva slags egenskaper katteeiere tillegger kattene sine, og hva dette igjen kan si om den enkelte katteeier. Følelsene vi tillegger dyrene speiler ofte våre egne følelser, som igjen kan speile samfunnsholdninger, verdier og normer.

En katt, eller et kjæledyr generelt, kan fungere som en stabil faktor i et ellers hektisk og krevende liv. Mye av denne stabiliteten avhenger av antropomorfisme. Et forhold mellom menneske og dyr er mer forutsigbar og mindre krevende, enn forhold mellom mennesker, også dette mye på grunn av antropomorfisme. Kattene kan som sagt ikke snakke, og de er da heller ikke i stand til å dømme eller kritisere eierne sine, og kan heller ikke lyve eller forråde.¹⁵³ De færreste kattene i mitt materiale blir beskrevet med negative ord, og de tillegges stort sett positive egenskaper. Dette går igjen tilbake til eierne selv må tolke kattene, og velger å tolke dem på den måten som er mest beleilig for dem selv. Sett i lys av dette, er det ikke umulig å tenke seg at katter til tider kan ta stor plass i noen menneskers sosiale liv.

Vi har sett at det er flere av informantene som henviser til kattene sine nærmest som barn. Barn er ikke like utviklet som voksne. De er uselvstendige og til tider hjelpeløse. Idéen om at katten er som et barn, kan da tolkes som om at vi oppfatter katten som en som er under mennesket på rangstigen, og at menneskene føler seg overlegne i forhold til katten. Allikevel

¹⁵³ Serpell, *People in Disguise. Anthropomorphism and the Human-Pet Relationship*, 127.

blir kattene ofte beskrevet som selvstendige og egenrådige, noe som kan gå imot denne teorien.

Antropomorfisme kan til tider være veldig likt antroposentrisme, hvor mennesker påfører sine egne tanker og følelser til dyr fordi de selv mener at mennesket er universets midtpunkt.¹⁵⁴ Et samfunn preget av slik antroposentrisme vil være preget av et stort fokus på mennesket, og dyr og natur vil betraktes som en ressurs for menneskelige formål.¹⁵⁵ Ut i fra mine funn vil jeg ikke påstå at samfunnet i dag er spesielt preget av slik antroposentrisme, men det finnes nok de som bruker kattene sine som sine sosiale kontakter, og kattene kan lide under dette, ved at de ikke får fungere som det dyret de egentlig er.

Når dyr blir betraktet nærmest som mennesker, og blir antropomorfisert i stor grad, er det i følge Svein Aage Christoffersen, professor i etikk, religionsfilosofi og fundamentalteologi, ikke et uttrykk for nærhet til dyr, men heller et uttrykk for avstanden mellom menneske og dyr i dagens samfunn. I dag lever vi i et samfunn der grensen mellom mennesker og dyr er så trygg at vi kan tillate oss å se bort fra den, både i teorien og i praksis, uten at det vil true vår identitet som mennesker.¹⁵⁶ Vi kan altså velge å trække over grensen mellom dyr og menneske, samtidig som at vi vet at den er der, og at den er sikker. Jeg tolker mine informanter som at de er klar over at katter er dyr, og ikke mennesker, men de bruker allikevel språket for å menneskeliggjøre katten.

Til tross for alle eksemplene på antropomorfisme ellers i dette kapittelet, snur trenden noe når det kommer til kattens død. Selv om mange velger å begrave katten sin, og ha både seremoni og merket grav, er det en stor del av informantene som ikke gjør dette, og det er flere som er imot egne gravlunder for katter. Det kan, til tider, virke som om den sterke antropomorfismen tar slutt ved dyrets død. Dette kan igjen gjenspeile vår samfunn, som er et bruk-og-kast-samfunn, der også katten fort kan bli glemt og erstattet med en ny.

På den andre siden må ikke fravær av begravelse og lignende nødvendigvis være en følge av at katteiere endrer forhold og syn på katten når den dør. Det kan også være andre faktorer som spiller inn, som for eksempel mangel på plass til grav, eller personlig tro eller livssyn som ikke legger vekt på gravsteder - verken til mennesker eller dyr.

¹⁵⁴ Daston, *Introduction: The How and Why of Thinking with Animals*, 4.

¹⁵⁵ Espen Gamlund. *Etiske perspektiver på dyr og miljø*. Universitetet i Oslo, <http://www.uio.no/studier/emner/jus/ikrs/KRIM4920/v10/undervisningsmateriale/Etiske%20perspektiver%20p%20dyr%20og%20miljo.pdf> (17.11.15).

¹⁵⁶ Svein Aage Christoffersen. *Bare et dyr?* Religion.no. Religionslærerforeningen I Norge, 11.07.11, http://www.religion.no/?attachment_id=706 (16.11.15).

Om mennesker er positive eller negative til dyregravplasser kan også fortelle oss om menneskenes, og samfunnets, holdning til religion og et eventuelt liv etter døden. Flere mener det vil være respektløst å gravlegge dyr på samme måte som mennesker, noe som indikerer at gravferden blir sett på som en hellig og viktig tradisjon. Den forbindes med døde mennesker, sorg og respekt. Det blir, i mange menneskers øyne, feil å overføre denne tradisjonen til kattene. På tross av at mange andre tradisjoner gjerne blir tvunget på dem, er det altså ikke alt som er innenfor normene.

I teori-delen i denne studien presenter jeg fire egenskaper som kjæledyr innehar, og som skiller dem fra andre dyr; de får individuelle navn, de får menneskelignende mat, de blir ikke spist, og de mottar helsetjenester i stadig økende kvalitet.¹⁵⁷ Når vi ser på disse egenskapene som kjæledyr i dag har, kan det være vanskelig å se hvordan de *ikke* kan bli antropomorfisert. Disse egenskapene legger alle opp til antropomorfisme, og det er vanskelig å unngå det. Det er samfunnet som legger premissene for hvordan kjæledyrhold foregår, og det er da også samfunnet som legger til rette for antropomorfismen. Dyrene forsvinner mer og mer inn i menneskenes verden, og de får være mindre ville og dyriske.

¹⁵⁷ Fudge, *Pets*, 15.

5. Katt på blå resept – kattens helsebringende funksjon

Jeg kjenner flere, som har hatt katt – hvor katten har utgjort mye av livskvaliteten deres. Det å ha noen å bry seg om, noen som på sin måte bryr seg om deg (i hvert fall oppleves det slik for dem). Katten har vært grunnen til å stå opp om morgenen, og til å leve videre.¹⁵⁸

En katt kan bety så mye! Som vi ser i dette sitatet, kan den være selve grunnen til å leve! Ifølge forskning knyttet til dyrehold finnes det flere gode, helsemessige grunner for å ha kjæledyr. Når man i denne sammenheng snakker om helse, inkluderer det ikke kun den fysiske helsen. Verdens helseorganisasjon (WHO) mener at helse omfatter både fysiske, emosjonelle, spirituelle og sosiale sider ved livet. Man kan si at god helse er synonymt med god livskvalitet.¹⁵⁹

I følge Folkehelseinstituttet handler livskvalitet om « å oppleve glede og mening, vitalitet og tilfredshet, trygghet og tilhørighet, om å bruke personlige styrker, føle interesse, mestring og engasjement.» Videre mener de også at livskvalitet har sammenheng med helserelaterte gevinster som bedre fysisk og psykisk helse, sunnere livsstilvalg, sterkere nettverk og sosial støtte.¹⁶⁰

En mer sosialantropologisk tilnæringsmåte til begrepet livskvalitet, kan vi finne hos den norske sosialantropologen Thomas Hylland Eriksen. I sin diskusjon om livskvalitet, trekker han frem seks verdier som han mener det er vanlig å fremheve i vårt samfunn. Verdiene er avgjørende for et godt og meningsfylt liv, eller høy livskvalitet. Disse seks verdiene er materiell trygghet, stabile familieforhold og stabile vennskap, meningsfylt arbeid, god helse, personlig frihet og meningsfylt fritid.¹⁶¹

Med utgangspunkt i det som her er skrevet om helse og livskvalitet ønsker jeg å finne ut hva informantene mine sier om kattens funksjon i forhold til dette. Hvilke roller blir tilegnet katten? Og hva kan dette fortelle oss om ulike sider av samfunnet vi lever i? For å få

¹⁵⁸ NEG 243 Katter: 42443.

¹⁵⁹ Braastad, *Katten: Atferd og velferd*, 148.

¹⁶⁰ Ragnhild Bang Nes. *Fakta om livskvalitet og trivsel hos barn og unge*. Folkehelseinstituttet, 04.06.15, <http://www.fhi.no/tema/psykisk-helse/livskvalitet-og-trivsel-hos-barn-og-unge>. (20.06.15).

¹⁶¹ Thomas Hylland Eriksen. *Et sosialantropologisk perspektiv på livskvalitet*. Thomas Hylland Eriksen, <http://hyllanderiksen.net/Livskvalitet.html> (20.06.15).

vite mere om hva informantene tenker om dette, tar jeg utgangspunkt i et spørsmål fra spørrelisten som lyder; «kjenner du noen som har hatt spesielt stor glede av å ha katt? Hva tror du katten betød for dem?». Selv om jeg spør om informantene kjenner noen som har hatt spesielt stor glede av å ha katt, er det flere av informantene som velger å fortelle om seg selv og sine katter.

Jeg har valgt å dele dette kapittelet inn i to underkapitler; kattens sosiale funksjon og kattens psykiske og fysiske helsebringende funksjon. Temaene i disse underkapitlene går, forståelig nok, noe inn i hverandre og påvirker hverandre.

Kattens sosiale funksjon

Som vi allerede har sett, begynte mennesker å domestisere dyr for flere tusen år siden. Hensikten med slik domestisering er i bunn og grunn å gjøre ville dyr til husdyr eller kjæledyr. Dyrene temmes og tilpasses for å passe inn i menneskers liv, og de kan ha ulike roller og funksjoner for ulike mennesker.

Jeg tør påstå at kattens viktigste funksjon i dagens samfunn er den sosiale. Katten kan ha ulike sosiale funksjoner, og noen av dem har jeg allerede presentert, som f.eks. katten som et familiemedlem. I dette kapittelet fokuserer jeg på kattens sosiale funksjon i sammenheng med menneskers livskvalitet og helse. Dette er et relativt fremtredende tema i spørrelistesvarene, og noe mange av informantene har et forhold til. Innledningsvis har jeg valgt å presentere et sitat som beskriver flere av kattens mulige sosiale funksjoner:

... Kattene mine er vakre å se på, morsomme å studere i lek, søvn og samspill. Når man møtes av en gjeng katter i gangen etter en lang dag på jobb glemmer man alt annet. Kattene gir meg selskap, glede, kattunger som igjen gleder andre. Katten gir meg også mye sosial omgang med andre som også bryr seg om katter, på utstilling, ved salg av kattunger og vet at «alle» spør meg om råd vedrørende sine katter på jobb og andre steder.¹⁶²

For denne katteeieren er katten kilde til både selskap, underholdning, glede og sosial omgang med andre katteinteresserte. Han/hun forteller også at han/hun «glemmer alt annet» når han/hun kommer hjem til kattene, noe som kan vise til at stressnivået synker ved kontakt med disse dyrene. Dette er eksempler på sosiale funksjoner katten tillegges, og som jeg vil presentere i dette underkapittelet.

¹⁶² NEG 243 Katter: 42586.

Som vi har sett i teoridelen i denne studien kan det være mange forskjellige grunner til å ha kjæledyr. En av de vanligste grunnene er selskap. Det er flere informanter som gir uttrykk for at kattene deres er en viktig kilde til både selskap og glede i hverdagen:

... Og vi sover ofte sammen. Holder hverandre med selskap. Han passer på leiligheten, han gir meg trygghet og kjærighet. Føler meg mindre alene fordi han er min samboer:)¹⁶³

Denne katteeieren legger vekt på at katten fyller grunnleggende behov som kjærighet og trygghet. Dette bekreftes blant annet ved at de ofte sover sammen og at katten passer leiligheten. Bruken av ordet *samboer* kan tolkes som om katteeier ønsker å fortelle om vennskap og noen å dele livet med. I følge Braastad er vennskap med dyret det som for mange er det viktigste aspektet ved kjæledyrhold.¹⁶⁴ I dette sitatet kommer det også frem en tro på at menneske og katt holder hverandre med selskap, noe som indikerer at katten setter like stor pris på selskapet, som det katteeieren gjør.

Det er flere informanter som setter pris på katten som selskap og som en kilde til underholdning:

Kattene mine muntre meg opp i hverdagen. Jeg synes det er like koselig hver gang jeg slipper kattene inn, hver gang de er kosete osv. De er og til stor underholdning, elsker å observere adferden deres og spesielt katter imellom.¹⁶⁵

Her legger informantene blant annet vekt på kattens underholdningsverdi. Han/hun synes det er morsomt å observere dem og deres adferd, og spesielt kattens interaksjon med hverandre. Informanten må ikke være en deltagende part i aktiviteten for å få glede ut av den. Kattene fungerer her som oppmuntring, kos og underholdning i hverdagen.

I gjennomgangen av spørrelistesvarene har jeg funnet flere eksempler på katteiere som er alene, og til tider ensomme, og har funnet støtte og vennskap i katten sin. Ensomhet er noe som de fleste mennesker opplever en eller annen gang i livet, og kan utløses av nærmest hvilken som helst hendelse som involverer en forandring i antall sosiale forhold eller i kvaliteten av forholdene. Slike hendelser kan for eksempel være skilsmisser, dødsfall eller det å flytte til et nytt sted. Mennesker opplever og takler ensomhet svært forskjellig, og det er

¹⁶³ NEG 243 Katter: 42404.

¹⁶⁴ Braastad, *Katten: Atferd og velferd*, 151.

¹⁶⁵ NEG 243 Katter: 42596.

store variasjoner i hva som skal til før et menneske blir ensomt. Vi må her være oppmerksomme på at det er forskjell på det å være alene og det å være ensom.¹⁶⁶

Menneskers behov for sosial støtte øker for de fleste med alderen, mens tilgangen på denne støtten ofte avtar. Eldre menneskers sosiale nettverk har en tendens til å bli mindre og mindre jo eldre menneskene blir, da mange venner og familiemedlemmer etter hvert dør. Samtidig blir eldre gjerne mindre mobile på sine gamle dager, noe som kan føre til at de er mye alene i sin egen bolig.¹⁶⁷ Vi kan finne flere eksempler på eldre som har søkt støtte og selskap i katter:

Min mor hadde stor glede av vår katt som hun passet, først i 7 år mens hun enda bodde hjemme, og i 3 år etterpå mens hun bodde i omsorgsleilighet og fikk lov til å ha katta med seg der. Da hun bodde hjemme var det 1,5 km til nærmeste nabo, og om vinteren hadde hun lite besøk. Hun hadde veldig mye selskap i katta og hun var veldig glad i den. Han likte å ligge på fanget hennes når hun så på TV, han var et levende vesen som var avhengig av henne. Hun gikk turer nesten daglig året rundt, og han var med henne. Mjauende bak henne når de gikk hjemmefra, og i fullt firsprang foran med halen i været når de gikk hjem.¹⁶⁸

Denne informanten forteller om sin mor og hvordan hun levde sammen med katten på sine gamle dager. Informanten beskriver forholdet mellom katt og menneske med vekt på selskapet og det nære forholdet mellom dem. Den siste setningen «Mjauende bak henne når de gikk hjemmefra, og i fullt firsprang foran med halen i været når de gikk hjem», kan tolkes dithen at katten visstnok både var hjemmekjær og trofast mot sin eier. Moren, på sin side, hadde mye selskap i katten, da hun var alene store deler av året. I det neste spørrelistesvaret er det også fokus på en eldre dame som bodde alene og hadde stor glede av en katts selskap:

Min mors gamle tante. Da mannen hennes døde var hun alene og hennes barn gav henne en katt. Den katten ble hennes nye familie, noen hun kunne prate med, stelle for og ha selskap i.¹⁶⁹

Denne informanten går så langt som å si at katten fungerte som damens nye familie, da mannen hennes døde. Katten ble en å prate med og stelle for. Katten stiller små krav og kan gi katteeierne en følelse av å være nyttige og nødvendige da et annet vesen av avhengig av dem.

¹⁶⁶ Serpell, *In the company of animals: A Study of Human-Animal Relationships*, 109-110.

¹⁶⁷ Marie-José Enders-Slegers. «The meaning of companion animals: qualitative analysis of the life histories of elderly cat and dog owners», I: *Companion animals & us. Exploring the relationships between people and pets*, red. av. Podberscek, Anthony L., Elizabeth S. Paul og James Serpell. (Cambridge: Cambridge University Press, 2000), 242-243.

¹⁶⁸ NEG 243 Katter: 42749.

¹⁶⁹ NEG 243 Katter: 42518.

Det er i begge disse fortellingene snakk om eldre mennesker, som mest sannsynlig har brukt store deler av sitt liv til å ta vare på familiene sine, og som delvis har mistet denne funksjonen etter hvert som de har blitt eldre. Katten kan da fylle et tomrom, og dette kan vi se flere eksempler på:

Jeg tror den viktigste gleden katter kan gi, er selskap, fysisk kontakt og nærhet. Bestefaren min kjøpte seg katt da bestemor ble senil og han ikke lenger kunne kommunisere med henne. Og den katten var utrolig viktig for han. Fur therapy kan ikke overvurderes :-)¹⁷⁰

For denne informantens bestefar ble katten veldig viktig, da den fungerte som hans samtalepartner og sosiale utløp i hjemmet – roller hans kone tidligere hadde fylt. Det er teorier som støtter ideen om at kjæledyr kan fungere som en slags motvekt ved tap av familie, venner eller andre sosiale kontakter. Vi kan også si at kjæledyrhold kan være med på å skape nye vennskap, og gi eldre mennesker en grunn til å leve.¹⁷¹ Det finnes flere eksempler på at katter har gitt eldre mennesker livsglede, og rett og slett en grunn til å leve;

... Spesielt min morfar. Etter at mormor døde var det bare han og katten. Den betydde alt for han, og når den døde sa jeg til mamma at nå er det ikke lenge igjen før vi mister morfar. Og slik ble det dessverre, bare uka etterpå ble han lagt inn på sykehuset og under en måned etter forlot også han oss...¹⁷²

Sitatet vitner om et sterkt forhold mellom menneske og katt. Vi kan se at katten på en måte har holdt den eldre mannen i live. Utsagnet «etter at mormor døde var det bare han og katten», kan tolkes som at denne mannen var mye alene. Han hadde et nært forhold til katten, som også familien tydeligvis var klar over. Når denne katten døde kan vi tenke oss at den eldre mannen ble både trist, muligens ensom, og ikke lengre følte seg like betydningsfull som da han hadde ansvaret for denne katten. Han hadde ikke lengre noe å leve for. Barnebarnet som forteller historien må ha vært klar over det sterke båndet mellom morfaren og katten, da han/hun antok at han ville dø kort tid etter kattens død.

Vi har en eldre nabo (87 år) som bor alene. Han har hatt hund i alle år, men når den siste døde, syntes han han var for gammel til å få en ny. Så fikk barnebarnet hans barn og han måtte passe katten deres en periode. Det er tre år siden – og katten er der ennå.

¹⁷⁰ NEG 243 Katter: 42519.

¹⁷¹ Enders-Slegers, *The meaning of companion animals: qualitative analysis of the life histories of elderly cat and dog owners*, 238.

¹⁷² NEG 243 Katter: 42593.

De går turer sammen, og det er ingen tvil om at katten holder den gamle med selskap – jeg er sikker på at det har hatt MYE å si for denne mannens livskvalitet – og kanskje også både vilje og evne til å leve. Det er noe med at noen er avhengig av deg.¹⁷³

Her ser vi igjen det sterke forholdet mellom menneske og dyr, der katten gir mannen noen å dele hverdagen med, og, ifølge informanten, både vilje og evne til å leve. Denne eldre mannen skulle passe på sitt barnebarns katt. Årsaken til dette var at familien ventet barn. Katten kom aldri hjem igjen til sin egen familie.

Dette sitatet har flere aspekter. Det kan tolkes som at barnebarnets familie ikke var like interessert i katten etter at de hadde fått egne barn. Ifølge to separate forskningsprosjekter, har kvinner oppgitt at de var mer hengivende og involverte i kjæledyrene sine før de selv fikk barn. Barnløse kvinner beskrev også sitt forhold til kjæledyret som mer behagelig og følelsesmessig støttende, enn det kvinnene som var gravide eller mødre gjorde. Denne forskningen indikerer at det er noen av de samme følelsesmessige systemene som er i spill både i forhold til barn og kjæledyr.¹⁷⁴

Den neste katteieren er et yngre menneske som forteller om seg selv, og sitt sterke forhold til katten sin:

... Jeg ble alene i graviditeten og katten var min «støtte». Helt utrolig hvor mye trøst og selskap som kommer i en så liten kropp. Han betød alt for meg. Vel, nesten alt. Datteren min måtte komme først og jeg kjenner at det fortsatt er en sorg at han er borte....¹⁷⁵

Sitatet forteller oss om en kvinne som i en krevende livssituasjon har funnet støtte og trøst i en katt. Det kan tolkes som at katten i dette tilfellet fungerte som en form for erstatning for mangel på nære relasjoner. Katteeieren uttrykker sterke følelser for katten. Allikevel måtte katten vike da datteren hennes ble født. Jeg tolker dette som at «ekte» familie, når alt kom til alt, kommer før katten. Selv om det er grunn til å tro at det er noen av de samme følelsesmessige systemene som er utgangspunkt for kjærighet og omsorg i forhold til barn og kjæledyr, er det nok barnet som kommer først.

¹⁷³ NEG 243 Katter: 42353.

¹⁷⁴ Elizabeth S. Paul, «Love of pets and love of people», I: *Companion animals & us. Exploring the relationships between people and pets*, red. av. Podberscek, Anthony L., Elizabeth S. Paul og James Serpell. (Cambridge: Cambridge University Press, 2000), 176.

¹⁷⁵ NEG 243 Katter: 42621.

Min tidligere nevnte venninne. Hun bor alene, er uføretrygdet og kronisk syk, og dermed mye hjemme, og kattene er med på å holde henne med selskap, gi rutiner på dagen hennes, gir henne noen å være opptatt av og gi omsorg til, noen å komme hjem til, noe å snakke om. Hun gruer seg til å miste kattene, engster seg mye for helsen og vet ikke hva godt hun kan gjøre for dem.¹⁷⁶

Her får vi presentert en kvinne som på grunn av sin vanskelige livssituasjon er mye hjemme. Hennes eneste selskap i det daglige er kattene, og hverdagen er strukturert etter dem. Jeg tolker det som at denne informanten mener at dette er en ensom person. Katteieren er bekymret på grunn av sin dårlige helse og hvordan dette påvirker kjæledyrene hennes. Det kan se ut som at denne kvinnen er mye innestengt hjemme, og kattene dekker hennes sosiale behov og gjør at hun føler seg nyttig.

Ifølge Braastad opplever enslige mennesker ofte mangler ved sin livskvalitet. Dersom den enslige har katt, vil livskvaliteten være omtrent som hos dem som lever sammen med andre mennesker.¹⁷⁷ Denne påstanden mener jeg man må ta med en klype salt, da mange mennesker velger å være enslige og trives godt med det, uten å måtte ha selskap i et kjæledyr.

Mange mennesker ser på katten som selskap i hverdagen, og for flere spiller katten en viktig rolle i livet deres. Hva kan dette fortelle oss om samfunnet i dag? Ifølge psykolog og forsker Kirsten Thorsen er omfanget av ensomhet i samfunnet så stort at det er snakk om et alvorlig samfunnsproblem.¹⁷⁸ Dette på tross av at mennesker, i en norsk undersøkelse, svarte at omtrent 4 prosent følte seg ofte ensomme, og 18 prosent følte seg ensomme av og til. Norge er også blant de landene som har lavest hyppighet i oppgitt ensomhetsfølelse.¹⁷⁹ Allikevel menes det altså at ensomhet er et samfunnsproblem.

Hva i samfunnet er det som kan føre til dette ensomhetsproblemet? Ifølge Thorsen er én av grunnene at det er relativt få som lever i en «kjernefamilie» i dag. Familier generelt er presset økonomisk, tidsmessig og arbeidsmessig, noe som ofte til syvende og sist kan ende i skilsmisse, og mennesker som bor alene. Disse menneskene trenger ikke nødvendigvis å være ensomme, men det er større sannsynlighet for det.¹⁸⁰

¹⁷⁶ NEG 243 Katter: 41903.

¹⁷⁷ Braastad, *Katten: Atferd og velferd*, 151.

¹⁷⁸ Sinnetshelse.no, *Ensomhet og helse*. Sinnetshelse.no, 2003, <http://www.sinnetshelse.no/artikler/ensomhet.html> (10.11.15).

¹⁷⁹ Gudrun Vinsrygg. *Ensomheten – har mange ansikter*. Sinnetshelse.no, 2007, <http://www.sinnetshelse.no/artikler/ensomheten.html> (10.11.15).

¹⁸⁰ Sinnetshelse.no, *Ensomhet og helse*. Sinnetshelse.no, 2003, <http://www.sinnetshelse.no/artikler/ensomhet.html> (10.11.15).

Thorsen påstår også at det, i de siste årene, har oppstått en egosentrert kultur i samfunnet, og at målet for mange i stor grad er egen lykke og suksess - ikke gruppens eller fellesskapets suksess. Dette kan føre til mindre solidaritet blant menneskene. Økt vold i samfunnet har også ført til sosial utrygghet og frykt for å oppsøke møtesteder. Dette fører blant annet til at eldre mennesker som ikke tør å gå ut av huset, og dermed sitter hjemme alene hele dagen.¹⁸¹

Det kan i mange tilfeller være fint å ha en katt som fungerer som en sosial partner. Det kan være enklere for ensomme mennesker å bygge relasjon til en katt enn til et annet menneske. Du er ikke til bry for katten, katten trenger deg jo. Det kommer klart frem i spørrelistesvarene at mennesker ser på katten som godt selskap, og til tider som en slags venn eller kompanjong. Å ha kjæledyr kan fungere som en måte å sikre seg minst ett sosialt forhold.¹⁸²

Vi har nå sett at katten kan fungere som en venn, samtalepartner, støtte eller et familiemedlem for mennesker som er alene eller ensomme. Kattehold kan også være med på å forebygge ensomhet og skape nye vennskap for katteeieren. Katten kan fungere som en slags katalysator for sosial omgang og nye bekjentskaper, og dette kan vi se eksempler på i spørrelistesvarene;

Den betyr vennskap, kos, trygghet, omsorg. Men siden jeg også driver med utstilling, så bringer kattene inn kunnskap om katt, helse og kattemiljøer, nye venner og en ny hobby.¹⁸³

For denne katteeieren fungerer kattene blant annet som ledd til nye sosiale kontakter, da han/hun er opptatt av å stille ut katter. Kattene binder da sammen ulike mennesker som alle har en felles interesse – nemlig katter.

Min grandtante hadde lenge en katt som holdt henne med selskap og som betydde svært mye for henne. Både som selskap for en til tider ensom dame, men også som et samtaleemne når hun fikk besøk, og en oppmuntring, en distraksjon fra ting som var vanskelige, fysiske smerter osv.¹⁸⁴

¹⁸¹ Sinneshelse.no, *Ensomhet og helse*. Sinneshelse.no, 2003, <http://www.sinneshelse.no/artikler/ensomhet.html> (10.11.15).

¹⁸² Harker, *The influence of current relationships upon pet animal acquisition*, 192.

¹⁸³ NEG 243 Katter: 42355.

¹⁸⁴ NEG 243 Katter: 41534.

Relasjonen mellom katt og eier går her lengre enn kun innenfor deres forhold. Katten bidro til at eieren hadde selskap, og den bidro også ut over dette fordi eieren dro katten inn i det sosiale livet sitt, ved å snakke om katten med andre mennesker. Katten ga henne noe å bidra med i sosiale sammenhenger. Den blir her sett på som et samtaleemne, noe som viser at katteeieren liker å snakke om katten, og mener det kan være interessant for andre å høre om den.

Ifølge Serpell finnes det en populær teori som hevder at kjæledyr kun fungerer som erstatninger for såkalte «normale» menneskelige forhold. Det finnes også fordommer om at kjæledyreiere har sosiale utfordringer og bruker kjæledyr på samme måte som rusmisbrukere bruker heroin, altså som kunstige, og mulig skadelige, erstatninger for den virkelige verden.¹⁸⁵ Dette kan gå så langt at katten ikke lengre blir oppfattet et positivt element, og at menneske-katt-forholdet blir sett på som noe negativt og sykt. Jeg vil ikke påstå at disse teoriene eller fordommene nødvendigvis stemmer overens med mine funn, men jeg kan forstå at mennesker kan se det på denne måten. Neste sitat kan være et eksempel på en person som kan oppleve å bli møtt med fordommer:

I tillegg til meg selv kjenner jeg en dame som er spesielt glad i kattene sine. Hun har ikke egne barn, så de to kattene er som barna hennes, og hun kan snakke om dem i timesvis på samme måte som noen snakker om sine barn. Det fyller et tomrom, kanskje et savn etter noen å ta vare på og noen å få oppmerksomhet fra.¹⁸⁶

Ifølge denne informanten kan katten bli en erstatning for sosiale relasjoner, og fungere som en å ta vare på og få oppmerksomhet fra. Kvinnen det er snakk om har ingen barn, og informantene mener at kattene fungerer som barna hennes. Jeg tolker ikke det i seg selv som at kvinnen er ensom, men kattene har en spesiell plass i livet hennes.

Kvinnen kan for noen fremstå som en slags stereotyp kvinnelig katteeier, som foretrekker sosial kontakt med katter fremfor mennesker. «Crazy cat woman» er et begrep flere bruker på en slik stereotyp figur, og vi ser også informanter som benytter seg av dette begrepet. Livet til disse kvinnene dreier seg primært om kattene, og de viser liten interesse for den delen av livet som ikke handler om dem og kattene deres. Er dette noe som grenser til et sykt forhold til katter, og kan kattene fungere som en form for kunstig stimuli?

De fleste mennesker har behov for å føle seg nyttige, og det er godt å ha noen som er avhengige av en.

¹⁸⁵ Serpell, *In the company of animals: A Study of Human-Animal Relationships*, 24-25.

¹⁸⁶ NEG 243 Katter: 41902.

Min farmor ble alene etter at farfar sovnet inn, og hun fikk Alzheimer. Hun var veldig glad i en av mine foreldres katter som likte godt å ligge i et fang. Denne katten fikk bo hos farmor, da hun trengte selskap. Katten ble en veldig god venn for henne, selskap, noen å snakke med, kos, nærhet og noen som ventet på henne hjemme. Katten ble veldig fort det hverdagen hennes dreide seg om. Katten fikk til og med hoppe opp på de pene gamle lakkerte møblene og sove på blondedukene rett ved siden av krystallpynt og porselen. Katten fikk lov til alt. Hun sov i sengen sammen med farmor, hun gav farmor veldig mye i den tiden. Hun gav farmor noen å ta seg av. Farmor var alltid den som tok seg av andre og da farfar sovnet inn mistet hun fotfestet. Da var det ingen å passe på lenger, inntil katten kom.¹⁸⁷

Informanten gir oss et innblikk i hvilken viktig rolle han/hun mener katten fikk i hennes farmors liv. Historien viser blant annet betydningen av å ha noen å stelle for og gi kjærlighet til. «Farmor var alltid den som tok seg av andre og da farfar sovnet inn mistet hun fotfestet», kan vi lese. Da hennes mann døde mistet hun kanskje en del av sin identitet, da hun ikke lengre hadde noen å ta seg av og støtte. Å bety noe for noen, er en viktig del av det å ha god livskvalitet. Det å få bety noe og være viktige, kan også gi mennesker høyere selvtillit og tro på seg selv. Vi kan se flere eksempler på informanter som legger vekt på at katten kan fungere som en ha omsorg for, og som gir eieren en følelse av å bety noe for noen:

Min senile bestemor (som hadde den katten jeg arvet) hadde nok stor glede av å ha katt! Katten forventet visse ting av henne, mat og kos og at noen åpnet døren. Dette holdt bestemor i gang, og hun hadde noen å stelle for selv om hun ikke lenger var i stand til å stelle for familien. Hun elsket den katten som om det var barnet hennes.¹⁸⁸

Her kan vi igjen lese en fortelling om en eldre dame som tar vare på katten sin, når hun ikke lengre kan ta vare på familien sin. Hun er senil og klarer ikke å ta ansvar for andre mennesker, men hun kan ta ansvar for katten. Informanten hevder at det var katten som holdt bestemoren i gang og ga henne en mening med livet. Som jeg tidligere har nevnt, krever katten visse ting av eieren sin, men disse kravene er så lave at de fleste klarer å møte dem, selv eldre og senile mennesker. Dette kan være en av grunnene til at mange eldre har katter, og færre har hunder, som ofte krever vesentlig mye mer av eierne sine.

Det er flere som mener at katten kan skape en følelse av velvære:

¹⁸⁷ NEG 243 Katter: 42536.

¹⁸⁸ NEG 243 Katter: 41926.

... Hva gjør katten for meg? Beriker livet mitt på alle mulige måter! Gir meg ro og får meg til å føle meg verdifull og etterlengtet. Får meg også til å le, de gjør jo så mye morsomt!¹⁸⁹

... Det er utrolig avslappende å ha en malende katt på fanget, og utrolig underholdende å se på når hun leker. Selv om hun er en veldig sosial og vennlig katt viser hun meg ekstra hengivenhet, og det får meg til å føle meg spesiell.¹⁹⁰

Disse to informantene forteller noe av det samme; kattene deres får dem til å føle seg verdifulle, spesielle og etterlengtede. De mener kattene gir dem bedre selvfølelse. Kattens hengivenhet og avhengighet gir eierne en følelse av å være betydningsfulle.

Kjæledyrhold kan, for noen mennesker, skape en følelse av selvfølelse og opprettholde eller skape en god selvtillit. Kontakten med dyret kan gi livet mening, og menneskene et formål med livet.¹⁹¹ Disse faktorene kan sees på som forebyggende i forhold til både fysiske og psykiske plager. Jeg skal nå presentere det som informantene mener er kattens psykiske og fysiske helsebringende funksjon.

Kattens psykiske og fysiske helsebringende funksjon

Ut ifra tolkningen av svarene som er gitt i min undersøkelse, viser en klar tendens at mange av informantene har en oppfatning av at katter kan ha en helsefremmende gevinst. Vi kan lese om mennesker som mener at katten har gjort dem friske eller mindre plaget av fysiske lidelser, men også psykisk ved at katten fungerer som en støtte i tunge tider, bidrar til at de blir mer avslappet og generelt gir dem et meningsfylt liv.

Den engelske sykepleieren Florence Nightingale skrev så tidlig som i 1895 at «a small pet is often an excellent companion for sick, for long chronic cases especially».¹⁹² Allerede på denne tiden var det altså noen som mente at kjæledyr var godt selskap for syke mennesker, og så potensialet i kjæledyr i forhold til å bedre menneskers livskvalitet.

Ifølge forskning knyttet til dyrehold finnes det flere gode, helsemessige grunner for å ha kjæledyr. Et eksempel på slik forskning kan vi finne hos Bjarne O. Braastad. Braastad er etolog og professor ved NMBU, og forfatter av boken *Katten. Atferd og velferd*. Ifølge Braastad, kommer det hvert år flere vitenskapelige rapporter som viser at dyr er viktig for menneskers helse. En annen sentral person innenfor forskning på effekter av kjæledyrhold i forhold til menneskers helseproblemer, er James Serpell. Serpell, som jeg allerede har

¹⁸⁹ NEG 243 Katter: 41926.

¹⁹⁰ NEG 243 Katter: 42360.

¹⁹¹ Harker, *The influence of current relationships upon pet animal acquisition*, 193.

¹⁹² Florence Nightingale, *Notes on nursing: What it is, and what it is not*. (Digireads.com Publishing, 2010), 72.

presentert i forrige kapittel, har blant annet undersøkt helsen til kjæledyreiere i England før de anskaffet seg dyr, og på ulike tider etter anskaffelsen. Både katte- og hundeeierne viste reduksjon i småplager som blant annet hodepine, søvnløshet, nervøsitet og trøtthet allerede en måned etter at de fikk kjæledyret.¹⁹³

Fysisk og psykisk helse kan påvirke hverandre, og det er ikke alltid et klart skille mellom disse to områdene i informantenes svar relatert til kattens helsebringende betydning. At stress og psykisk belastning kan føre til fysiske plager, som forhøyet blodtrykk, blir tatt opp av flere informanter. Et eksempel på dette er:

Solgte en katt til en dame med alt for høyt blodtrykk og hjerteproblemer. Etter 3 uker ringte hun meg og sa hun hadde fått legeerklæring på at blodtrykket var gått ned så mye at legen selv nesten ikke trodde på målingene han så. Det mente legen kom av at dama lå med katten på sofaen og koste seg, og stressfaktoren hennes ble redusert av dette. Hun sier selv at katten betyr alt for henne og har forandret hennes liv totalt. Hun føler seg friskere nå enn hun har gjort på mange år.¹⁹⁴

Informanten forteller om en kunde som ble vesentlig bedre helsemessig etter å ha skaffet seg en katt. Hun hadde tidligere slitt med høyt blodtrykk, noe som forsvant kort tid etter katten kom i hus. Både legen og kvinnen anså kjæledyret som årsaken til plutselige bedringen. Det er ikke her snakk om at katten har overnaturlige krefter, men at den har en evne til å få sin eier til å slappe av og dermed minske stress.

Påstanden om at katter kan senke stress og blodtrykk er det flere som støtter. I neste sitat er det en spesialsykepleier som svarer, og han/hun mener at katten bidrar til at mennesker får god psykisk helse og at blodtrykket er normalt.¹⁹⁵ Ifølge henne er katten;

...veldig helsebringende for folk, den får blodtrykket til å synke, den får deg til å kjenne at du betyr noe både for katten selv men også for andre. Jeg mener at det skulle vært minst en katt på hver eldreinstusjon og psykiatrisk institusjon hvor enkelte mennesker oppholder seg veldig lenge fra tid til annen. Katten forebygger ensomhet og er alltid glad når du kommer hjem.¹⁹⁶

Denne informanten fokuserer heller ikke kun på kattens fysiske helsebringende effekt, men også den psykiske. Han/hun mener at katter forebygger ensomhet og får mennesker til å føle

¹⁹³ Braastad, *Katten: Atferd og velferd*, 150.

¹⁹⁴ NEG 243 Katter: 42438.

¹⁹⁵ NEG 243 Katter: 42387.

¹⁹⁶ NEG 243 Katter: 42387.

seg viktige, ikke kun i forhold til katten, men også andre mennesker. Dette er noe av det samme som jeg var inne på i delkapittelet om kattens sosiale funksjon.

Sitatene under viser alle en tro på at katten fungerer som avslappende og avstressende innslag i hverdagen:

Å kose med katter burde vært på blå resept, det finnes ikke noe mer beroligende og herlig enn det! ...¹⁹⁷

Jeg leker med kattene og koser mye. For meg er de avslapping i livet. De gir meg mulighet til å sette meg ned for å slappe av.¹⁹⁸

... Katten gir meg selskap og ro. Hun er et levende vesen som er der for meg, og som får meg til å dra hjem fra kontoret i stedet for å bli sittende for lenge og arbeide.¹⁹⁹

Utsagn som «de gir meg muligheten til å sette meg ned», og «får meg til å dra hjem fra kontoret», kan speile at vi lever i et samfunn med høyt tempo og produktivitet, hvor hvile og restitusjon ofte blir glemt. Har man kjæledyr, og prioriterer dem, vil de gi pauser i hverdagen.

En studie som fokuserte på forholdet mellom psykososiale faktorer og kjæledyrhold hos hjertepasienter viste blant annet at jo mer tid dyreeierne brukte sammen med kjæledyret, jo mindre angst hadde de. Eiere som tilbrakte mye tid sammen med kjæledyret, var mindre oppjaget i sitt arbeidstempo, og hadde en svakere konkurransementalitet, enn dyreeiere som brukte lite tid sammen med dyret sitt.²⁰⁰ Dette underbygger funnet om at katten kan forebygge stress, og hjelpe mennesker å slappe av i hverdagen.

Healerkatter er et fenomen som blir nevnt av noen informanter:

... Amira er healingkatten min. Hun gjør meg rolig hvis jeg er urolig eller har vondt i magen.²⁰¹

Healingkatten hjelper tilsynelatende både ved psykiske og fysiske plager, om vi kan kalle urolighet for en plage. Den samme informanten utdyper noe mer;

... Hun er en veldig bestemt katt, vet hva hun vil. Hun er også en healingkatt. Hun får meg rolig hvis jeg er redd, trist eller veldig urolig. Det har jeg visst helt fra hun kom som kattunge og har også fått det bekreftet gjennom en dyretolk.²⁰²

¹⁹⁷ NEG 243 Katter: 42389.

¹⁹⁸ NEG 243 Katter: 42644.

¹⁹⁹ NEG 243 Katter: 42674.

²⁰⁰ Braastad, *Katten: Atferd og velferd*, 151.

²⁰¹ NEG 243 Katter: 42646.

Katteeieren mener at katten var en healer, altså en som har evnen til å helbrede.

Som vi ser, hjelper katten eieren sin fysiske, men kanskje mest psykisk. «Hun får meg rolig hvis jeg er redd, trist eller veldig urolig», er utsagn vi kan se hos mange andre informanter, men svært få påstår at kattene deres er healere. Informanten hevder å vite at katten hennes er nettopp en healingkatt, for det har hun fått bekreftet av en dyretolk. At informanten har tro på både dyretolker og healingkatter kan være et tegn på at han/hun er noe utradisjonell, og har et relativt unikt forhold til sin katt.

Det er ikke kun denne fysiske kontakten og kosen med katten som er viktig for katteeiere. For mange mennesker er katten en viktig kilde for sosialisering og støtte i hverdagen. Jeg vil videre fokusere på mennesker som har større psykiske utfordringer enn stress.

... Kattene er min hjelp i hverdagen for at jeg skal klare å holde hodet over vannet.²⁰³

Jeg leker mye med dem, og koser med dem. Jeg er mye alene, og de er «barna» mine. De betyr mye for meg og min psyke, som er litt frynsete!²⁰⁴

Jeg lever sammen med kattene, de er med på alt jeg gjør. Da jeg fikk noen diagnoser og ble ufør for noen år siden holdt jeg på å tørne. Hadde jeg ikke hatt kattene da vet jeg ikke hvordan jeg skulle taklet hverdagen. De er mine terapeuter, de er grunnen til at jeg står opp hver morgen.²⁰⁵

Det er klart at disse kattene betyr veldig mye for eierne, og spiller sentrale roller i deres liv. Jeg tolker det som at katteeierne gir kattene sine æren for at de i det hele tatt fungerer i samfunnet, og kattene blir tillagt en stor grad av ansvar for disse menneskenes velferd. Kattene blir rett og slett sett på som ansvarlige for eiernes psyke. Den ene katteeieren kaller kattene sine for terapeuter, noe som virkelig understreker nettopp dette.

En informant uttrykte følgende om en person som var deprimert:

Ja, en person som var deprimert. Katten var kanskje en like god støttespiller som alle andre personer rundt som visste om depresjonen. Den betydde ganske mye, kanskje til og med mer enn personene rundt.²⁰⁶

²⁰² NEG 243 Katter: 42646.

²⁰³ NEG 243 Katter: 42627.

²⁰⁴ NEG 243 Katter: 42437.

²⁰⁵ NEG 243 Katter: 42365.

²⁰⁶ NEG 243 Katter: 42311.

Katten i dette sitatet, fungerte som en støttespiller for den deprimerte. Den betydde mye, forteller informanten, kanskje også mer enn alle de andre personene rundt. At den betydde mye kommer også frem igjennom informantens valg av ord; «som alle andre personer». Katten blir her sidestilt med menneskene, og blir gitt de samme omsorgsegenskapene. Noe som kan tolkes som at katten bryr seg spesielt mye, eller at disse menneskene ikke nødvendigvis var spesielt støttende.

Mine foreldre har en katt som de er svært glade i. Han hjalp moren min gjennom en tung tid når faren min var psykisk syk. Nå er han bedre, og jeg er nesten sikker på at katten var en viktig årsak til at de begge kom seg gjennom det og fortsatt holder sammen.²⁰⁷

I denne situasjonen var det ikke den psykisk syke, men kona hans som fikk hjelp av katten. Katten fungerte som støtte for moren når hennes mann var syk, og informanten mener at katten er ansvarlig for at foreldrene fremdeles er sammen, og kom seg igjennom den tunge tiden. Også her blir katten sett på som ansvarlig for menneskers psykiske helse, selv om det her var snakk om den pårørende. Dette kan tolkes som at katten er et vesen med stor makt og innflytelsesevne.

Neste sitat viser igjen hvor stor rolle en katt kan spille i møte med mennesker med psykiske plager:

Ja, vi ga bort en kattunge i fjor til ei ung jente som vi visste hadde store psykiske vansker, med utallige innleggelsler på psykiatrisk avdeling på sykehus. Hun hadde også ved flere anledninger prøvd å ta sitt eget liv. Etter at hun for et godt år siden fikk denne renrasede katten av oss, så har hun ikke prøvd å ta sitt eget liv, og har heller ikke vært innlagt ved sykehus. Her er det meget synlig hva katten betyr for henne.²⁰⁸

I sitatet over får vi presentert en historie om en jente med alvorlige psykiske problemer, som ble bedre etter å ha fått en katt. Dersom vi ser nærmere på historien kan det virke som om det er informanten som mener at han/hun selv reddet livet til denne jenta – ved at de gav henne katten. Det blir nevnt to ganger at jenta fikk katten av dem, og de var klar over at hun var alvorlig syk. Katten får æren av å ha gjort jenta bedre, men informanten vil også påpeke at han/hun også hadde en finger med i spillet.

²⁰⁷ NEG 243 Katter: 42616.

²⁰⁸ NEG 243 Katter: 42587.

At en katt har spilt en stor rolle når det gjelder å hankses med psykiske plager, finner vi flere eksempler på;

Min sønn, nå 31, har en katt som betyr veldig mye for ham. Spesielt etter at han fikk angst som 20-åring etter en voldsepisode. Angsten gjorde ham redd for å gå ut, spesielt om kvelden. Han kjøpte da en rasekatt av rasen Hellig Birma – en vakker hvit katt med brun maske og nydelige blå øyne. Jeg vil våge å påstå at det var katten som fikk han «tilbake til normallivet». Den katten, «Mona Lisa», er veldig oppmerksomhetshungrig og «maser» mye, noe som gjorde/og gjør at han får noe annet å tenke på og dermed takler angsten. Selv om han av og til er oppgitt over denne katten, så elsker han den veldig mye – og det er helt klart gjensidig!²⁰⁹

Her ser vi en mor som forteller om sin sønn og hans forhold til katten sin. Sønnen hadde slitt med angst som gjorde han redd og nervøs. Informanten mener at det var katten som fikk han «tilbake til normallivet», som hun sier. Denne katten krever oppmerksomhet og omsorg, noe som ga sønnen noe annet enn angsten å fokusere på. Katten fungerer som en avledning fra livet, og også som en kilde til en stor mengde kjærlighet.

Ifølge Serpell kan et forhold mellom kjæledyr og eier, på samme måte som ekteskap, vennskap eller foreldre-barn-forhold, ha innvirkning på menneskers mottagelighet for fysiske og psykiske plager. Menneskers forhold til hverandre består blant annet av praktisk hjelp, gode råd og moralsk støtte. Vi benytter disse forholdene blant annet til å kommunisere og dele vår usikkerhet og redsel, og våre frustrasjoner. Barn bruker ofte kjæledyr som en slik aktør de kan betro seg til, sier Serpell. Videre hevder han at voksne mennesker, derimot, trenger forståelsesfulle mennesker, familiemedlemmer eller profesjonelle rådgivere for å oppnå det samme.²¹⁰ Mine funn, derimot, forteller oss at enkelte voksne gjerne kan benytte seg av en katt som en å betro seg til, og føle at det hjelper dem;

... Katten vekker meg om morgenen og koser med meg. Og jeg opplever også at de oppfatter når de behøves. Jeg har gjennom tenårene betrodd meg mye til katten og grått bittert til den.²¹¹

... Han var min beste venn. Jeg stoler mer på dyr enn på mennesker. Dyr opererer ut i fra et gitt sett med «regler». Et dyr vil aldri svike deg, lyve for deg, være ondt.²¹²

²⁰⁹ NEG 243 Katter: 41537.

²¹⁰ Serpell, *In the company of animals: A Study of Human-Animal Relationships*, 122.

²¹¹ NEG 243 Katter: 41693.

²¹² NEG 243 Katter: 42671.

Disse to informantene er noen av de som velger å se på katten sin som en å betro seg til og å stole på. «Et dyr vil aldri svike deg, lyve for deg, være ondt», sier den siste informanten. Dette er holdninger vi allerede har sett på i kapittelet om antropomorfisme, og er interessant også i denne sammenhengen. Kjæledyr er mer konsekvente i oppførselen, enn det mennesker er. Et menneske-kjæledyr-forhold vil derfor, mest sannsynlig, være mer konsekvent og pålitelig enn et forhold mellom to mennesker.²¹³

Dyr kan ikke snakke, og de kan da ikke kommunisere direkte med mennesker. Dyr forstår ikke menneskenes problemer i den forstand andre mennesker gjør, og dyr kan ikke veilede dem eller gi mennesker råd. Hvordan kan vi da si at menneskelig kontakt med dyr kan føre til bedre psykisk helse for mennesker? Det at mennesker får nytte av kontakt med dyr, sier oss at effektene av sosial omgang ikke nødvendigvis er avhengig av språk.²¹⁴

På tross av at dyr ikke kan snakke, mener de fleste kjæledyreiere at dyrene deres forstår eierens følelser, og det er mange som prater med dyret sitt. Ifølge Serpell betyr dette at kjæledyret blir sett på som et empatisk vesen, som hører på det man har å si, forstår dette, men dyret kan ikke komme med noen spørsmål eller tilbakemelding. På samme måte som dyret ikke kan delta i samtaler, kan det heller ikke bebreide, kritisere eller lyve. Det er blant annet på bakgrunn av denne stumheten, at kjæledyr blir sett på som noen man kan stole på.²¹⁵

Vi har nå konstatert at mange av informantene mener og føler at katter kan fungere som støtte, og være terapeutiske, ved psykiske sykdommer og plager. Dette er noe forskere og fagfolk også kan være enige i, noe som reflekteres i bruk av dyr i terapi. Jeg skal nå ta for meg noen av de svarene som har involvert slike therapidyr, og da hovedsakelig katter på sykehjem.

Ifølge Braastad kan eldre som flyttes fra hjemmet sitt og til en institusjon, som for eksempel et sykehjem, lett utvikle noe som kalles translokasjonssyndromet. Dette syndromet består av ensomhetsfølelse, depresjon og lav selvdisciplin. Det har vist seg at dersom disse eldre får en burfugl så viser de ofte mindre depresjoner, og Braastad mener at man kan anta at det samme gjelder dersom de får en katt. Han mener også at det aller beste ville være om beboerne fikk lov til å ha med seg sin egen katt på sykehjemmet.²¹⁶

²¹³ Harker, *The influence of current relationships upon pet animal acquisition*, 192.

²¹⁴ Serpell, *In the company of animals: A Study of Human-Animal Relationships*, 123.

²¹⁵ Serpell, *In the company of animals: A Study of Human-Animal Relationships*, 140-141.

²¹⁶ Braastad, *Katten: Atferd og velferd*, 156

Jeg husker jeg besøkte min bestemor på sykehjemmet. Der hadde de en sykehjemskatt som het Trygve. Det siste min bestemor sa før hun døde var; Åh, Trygve... Jeg tror de hadde mye glede av den katten der oppe. Katter kan være veldig terapeutiske.²¹⁷

Denne historien forteller oss at katten kan ha stor betydning for mennesker, og her spesielt eldre som bor på sykehjem. Informanten hevder at katter kan være terapeutiske, og at bestemoren knyttet seg så mye til denne sykehjemskatten at den var det siste hun tenkte på før hun døde. Jeg tolker det som at katten må ha betydd veldig mye for henne, og denne informanten er helt klart positivt innstilt til sykehjemskatter.

Kunnskapen om betydningen av dyr ved sykehjem har ført til at det er flere sykehjem i Norge som benytter seg av dyrehold. I en masteroppgave i folkehelsevitenskap fra 2010, ble det undersøkt holdninger til og erfaringer med dyrehold ved 282 sykehjem i Norge. Av disse 282 sykehjemmene, var det 28 % sykehjem som hadde dyr. 44 % av sykehjemmene som hadde dyr, hadde katt, mens 23 % hadde hund boende der. Ifølge denne undersøkelsen ble katten oftest brukt som en miljøskaper, men fjorten av sykehjemmene brukte også katten aktivt som terapidyr.²¹⁸

Når en katt, eller et annet dyr, blir brukt som såkalt miljøskaper eller som terapidyr, snakker vi om dyreassisterte intervensjoner. Slike intervensjoner omfatter blant annet dyreassistert terapi (DAT) og dyreassisterte aktiviteter (DAA).²¹⁹ Målet med slike intervensjoner kan blant annet være å øke fysisk aktivitet, fylle behov for sosial kontakt, mestring i relasjonen mellom menneske og dyr, utvikle eller opprettholde brukernes funksjonsevne, og generelt fungere som miljøskapere som bidrar til kos, lek og underholdning i hverdagen.²²⁰

Jeg har hørt om mennesker som har hatt stor glede av katter. Det kan gjelde gamle og ensomme mennesker for eksempel. Jeg vet at dyr, særlig hunder, blir brukt i behandling av mennesker som lider av psykiske sykdommer eller har demens. Nærvær av dyr virker beroligende. Jeg kan tenke meg at rolige katter må være ideelle i slike sammenhenger. De er selvstendige, og krever ikke mye eierstyrt mosjon. De kan

²¹⁷ NEG 243 Katter: 42413.

²¹⁸ Braastad, *Katten: Atferd og velferd*, 157.

²¹⁹ Ida Kristin Myren, Kari Kvaal og Bjarne O. Braastad. «Hund og katt i sykehjem – et bidrag i miljøbehandling?», I: *Demens&Alderspsykiatri vol 15, nr 2*. (Aldring og helse. Nasjonal kompetansetjeneste, 2011), 24.

²²⁰ Marie Relander, Anne-Grethe Perez og Lise Beate Rygge & Lita. *Prosjekt: «Dyreassistert terapi i sykehjem og hjemmetjenesten»*. Fredrikstad kommune, 2012, <https://www.fredrikstad.kommune.no/Documents/virksomheter/omsorg-oppvekst/Glemmen-sykehjem/FRIE%20MIDLER/Dyreassistert%202012.pdf> (06.11.15).

slippes ut i det fri selv og kommer som regel tilbake igjen. Ypperlig selskap og terapi for ensomme, og alle oss andre.²²¹

Informanten sammenfatter mange av argumentene for såkalte dyreassisterte intervensjoner, og påpeker at han/hun mener at katter er rolige og beroligende dyr som fungerer som førsteklasses selskap og som terapi, ikke kun for de ensomme. Katten blir oppfattet som et selvstendig og fritt dyr som allikevel stiller opp som selskap og trøst for de som trenger det. Det kan da tolkes som at katten stiller opp av egen fri vilje, og velger å gjøre dette fordi den selv også setter pris på den menneskelige kontakten.

Hva er det med kattene, eller dyr generelt, som kan få sykehjemsbeboere til å livne til og trives bedre? Katten kan være med på å skape et miljø som er mer likt et hjemmemiljø, og fjerne noe det upersonlige preget et sykehjem kan ha. Ifølge artikkelen «Hund og katt i sykehjem – et bidrag i miljøbehandling?» i tidsskriftet *Demens&alderspsykiatri* vol 15, nr 2, kan dyr stimulere mennesker til å være mer sosiale.²²² Katten kan også bringe tilbake gamle minner for beboerne, og dette finner vi flere eksempler på i spørrelistesvarene.

Min mormor fikk Alzheimers, og kom på sykehjem. Hun lå på demensavdelingen, hvor alle pasientene hadde forskjellige typer demens og Alzheimers. Sykehjemmet hadde mange avdelinger, men én demensavdeling. Hit flyttet det inn en katt. Katten bodde egentlig i området, men den flyttet av seg selv inn på demensavdelingen. Der gikk den fra rom til rom. Lå i sengene og i stolene. Koste med pasientene og gav mye glede. De ansatte matet den, og slapp den inn og ut. Min mormor var svært glad i katter, og hun synes det var flott når denne store katten kom inn på hennes rom. Men det var en merkelig ting med denne katten. Den visste når noen skulle dø. Tre dager før en pasient døde, nektet den å gå inn på rommet til den aktuelle pasienten. De ansatte hadde faktisk opplevd å ikke selv se tegnene på at en pasient skulle dø, men merket det på katten. Slik fikk de gitt de pårørende beskjed i tide. Også vi oppdaget det med mormor. Vi var hos henne den siste uken, og de tre siste dagene ville ikke katten komme inn. Da hadde vi bodd på rommet i flere dager, og katten var ofte innom for å få en kos – og la seg også i mormors seng. Men de siste dagene ville den ikke inn. Det var ikke bare for min mormor denne katten gav glede, men vi fikk se og oppleve andre pasienter, som ikke lengre husket noe, men som kunne snakke om katter de hadde hatt, når katten kom innom.²²³

Dette er en interessant fortelling, på mange måter. Det mest fremtredende er nok at katten i denne fortellingen tilegnes en evne til å kunne fornemme når et menneske er på vei til å dø. Sider ved fortellingen kan minne oss om gamle historier om den mystiske og magiske katten.

²²¹ NEG 243 Katter: 41706.

²²² Myren, *Hund og katt i sykehjem – et bidrag i miljøbehandling?*, 25.

²²³ NEG 243 Katter: 41703.

Det kan tolkes som at katten blir noe mer enn kun et kjæledyr, da det blir noe mystisk og usikkert over den. Det gjøres også klart at fagfolkene som jobbet på sykehjemmet tok kattens spådommer på fullt alvor.

Ellers legger denne informanten vekt på at pasientene på dette sykehjemmet, som ikke lengre husket noe, kunne både huske og snakke om katter de hadde hatt i løpet av livet, når katten kom innom dem. Noe av det samme kan vi også se i neste sitat;

Bestefar var senil og hadde katt. Han koste med den og den lå alltid på magen hans. Det var det eneste han husket på sine eldre dager. At han hadde katt.²²⁴

Det kan også være motforestillinger mot å ha katter, og dyr generelt, inne på sykehjem. Allergiproblemer er et av argumentene som ofte brukes mot å ha katter på sykehjem, ifølge Braastad. Den tidligere nevnte undersøkelsen fra 2010 viste at 45 % av de sykehjemmene som ikke hadde dyr, oppga frykt for allergier som årsaken for at de valgte og ikke ha dyr. Blant de sykehjemmene som hadde dyr, var det kun 24 % som hadde støtt på faktiske allergiproblemer. Ut i fra disse tallene, kan det se ut som at flere sykehjem overvurderer allergiproblemet.²²⁵ Men som vi ser av sist gjengitte fortelling så kan det være grunn til å veie gleden av katten opp mot evt. allergiproblemer. Ingen av spørrelistesvarene sier noe om mulige problematiske forhold ved katt ved sykehjem – heller tvert imot. Beboerne sover sammen med kattene, koser med dem, og skaper meningsfylte forhold mellom menneske og katt.

Vi har så langt i dette kapittelet sett flere eksempler på kattens mange sosiale funksjoner, og dens støtte ved psykiske lidelser eller plager. Nå til slutt ønsker jeg å fokusere på kattens egenskaper ved fysiske plager hos mennesket. Oppfatter vi den som like støttende i slike tilfeller? I så fall – på hvilke måter? Dette temaet kommer ikke like godt frem i svarene, som ved psykiske plager, men det er allikevel flere som nevner det.

Healingkatter, som ble omtalt i forbindelse med psykiske plager, blir også omtalt i forbindelse med fysiske plager;

...Katten var healer. Hun la seg på mine vonde ledd, hun ble nesten manisk hvis jeg tok henne bort – det var ganske vondt å ha henne liggende der også. ...²²⁶

²²⁴ NEG 243 Katter: 42678.

²²⁵ Braastad, *Katten: Atferd og velferd*, 15.

²²⁶ NEG 243 Katter: 41703.

Situasjonen kan tolkes som at katten hadde et veldig sterkt ønske om å helbrede eieren sin, og protesterte kraftig dersom den ikke fikk lov til dette. Katten blir tillagt en følelse av å måtte hjelpe eieren sin. Healingkattene skal altså ha evner til å hjelpe, eller helbrede, smerter. På tross av at det ikke finnes flere healingkatter i materialet mitt, er det flere katteeiere som mener at kattene kan hjelpe ved fysiske plager, enten mot selve smerten, eller som støtte.

... De kattene vi fikk som barn har alle knyttet seg til pappa. Dem har vært tause kompiser. Pappa har en muskel og leddsykdom som har gitt han mye smerter oppgjennom årene. Kattene har holdt han med selskap de lange nattetimene når han ikke fikk sove på grunn av smertene.²²⁷

Denne informanten legger vekt på kattens funksjon som selskap og støtte, når hans/hennes far hadde store smerter. Dette er noe av det samme jeg har diskutert i den første delen av dette kapitlet, men viser altså at kattens sosiale funksjoner kan fungere på forskjellige plan. Katter er nattdyr, og sannsynligvis de eneste i huset som er våkne på natten. For denne mannen kan det ha vært godt å ha selskap av katten, da han mest sannsynlig ikke ønsker å vekke andre i familien. Katten er godt selskap på natten – men også hans eneste selskap.

En slektning som var syk lånte den ene katten, det var viktig for han. For katten brydde seg ikke om sykdommen. Og katten ville kose og være nær han som var god trøst når ting var vanskelig.²²⁸

I sitatet er det ikke klart om det gjelder psykisk eller fysisk sykdom, men jeg velger allikevel å presentere det her. Denne informanten forteller om en syk person som lånte seg en katt, som ble en støtte for han i sykdommen. «Katten brydde seg ikke om sykdommen», er et poeng som blir nevnt av flere informanter. Her er det nærliggende å trekke linjer tilbake til forrige kapittel om antropomorfisme. Katten blir her, igjen, fremstilt som en som gjerne vil hjelpe eieren sin, og som en som selv ønsker å være en støtte.

Det siste sitatet jeg velger å presentere i dette kapitlet, er treffende og sterkt:

En dame som heter Elisabeth. Hun hadde kreft, men ble frisk igjen. Hun forteller at katten var avgjørende for nettopp dette.²²⁹

Her blir katten i høyeste grad gjort ansvarlig for at en kvinne har blitt frisk fra en potensiell

²²⁷ NEG 243 Katter: 41687.

²²⁸ NEG 243 Katter: 41541.

²²⁹ NEG 243 Katter: 42703.

dødelig sykdom. På hvilken måte dette skjer kommer ikke klart frem, men det er mange blant informantene som mener at katten kan bidra til en livsglede som øker sjansen for bedre fysisk og psykisk helse. Det at katten i dette tilfellet får denne æren, viser hvor mye den betydde for den syke kvinnen.

Avsluttende refleksjon

Mennesker har holdt dyr for selskaps og vennskaps skyld i mange tusen år. Det skjer i alle samfunn, innenfor alle kulturer og innenfor alle økonomiske og sosiale lag. Praksisen med å domestisere dyr og bruke dem som selskap, understreker, i følge professor i kriminologi og rettssosiologi Ragnhild Sollund, nærheten mellom forskjellige mennesker og dyr.²³⁰ Katten fyller mange funksjoner for mennesker, i bunn og grunn fordi vi har domestisert den og formet den etter våre ønsker. Katten tilpasser seg oss, våre krav og vår livstil. Dyrenes plass i menneskets verden, kan fungere som et eksempel på menneskets dominans og kontroll over naturen. Slik dominans innebærer også kjærlige følelser, noe som kommer godt til syne i dette kapittelet.

Etter å ha gått igjennom spørrelistematerialet er det en ting som kommer tydelig frem; informantene mener at kattene bidrar til å skape livskvalitet. Vi har sett at katter blir tildelt mange ulike roller og funksjoner. De kan blant annet fungere som selskap og underholdning, noen å stelle for og noen å passe på. De kan fungere som trøst og støtte, og vi har også sett at de til og med får rollen som en som kan helbrede sykdom. Jeg tør påstå at katten kan gi livet mening for mange mennesker, og dette er et viktig funn i denne studien. Hva kan alle rollene som katten tildeles fortelle oss om samfunnet i dag?

Familiestrukturen har endret seg, og storfamilien har blant annet forsvunnet som en viktig institusjon i samfunnet. Tidligere bodde gjerne hele familien samlet, med flere generasjoner i samme hus der de unge tok vare på de eldre, og de eldre fikk sosialisering og vennskap med familien. I dag er det få som lever på denne måten, og mange eldre bor enten hjemme alene, eller på sykehjem.

Et annet samfunnsforhold som påvirker eldre menneskers livssituasjon, er at samfunnet generelt er preget av høyt tempo og effektivitet. Eldre mennesker kan føle seg ensomme i et samfunn hvor venner er mindre tilgjengelige eller syke/ døde, og familiemedlemmer er travelt opptatt med sitt. Har vi ikke lengre tid til å ta oss av eldre familiemedlemmer? Må de søke selskap, trøst og finne et formål i livet i en katt? Denne

²³⁰ Ragnhild Sollund. *Menneskers paradoksale forhold til dyr*. Sosiologi i dag, <http://ojs.novus.no/index.php/SID/article/view/314/300> (20.11.15).

tendensen kan speile et samfunn med nettopp høyt tempo og et stort fokus på selvrealisering. De gamle er ikke lengre en like stor prioritering som de kanskje var før. Samfunnets effektivisering preger også de ansatte på sykehjemmene, som ikke nødvendigvis får den nødvendige tiden til å vise nærhet og sosialisere med hver pasient.

Katten kan skape en følelse av egenverdi hos mennesker som ikke føler at de er nyttige ellers i livet. Det kan være tungt for eldre mennesker, som har vært vant til å ta vare på resten av familien, at de ikke lengre er i stand til dette. Da kan det være godt å ha en katt å ta vare på, og som gir mye tilbake til eieren sin i form av hengivenhet, kos og lojalitet.

Dette gjelder ikke kun eldre mennesker, men også andre mennesker som faller utenfor i samfunnet. For eksempel de som sliter med fysiske og/eller psykiske plager. Katten kan da både fungere som en slags erstatning for menneskelig kontakt, samtidig som den også i gitte situasjoner kan gi mennesker en relasjon dersom de har behov for å trekke seg unna resten av samfunnet. Det kan være fort gjort å falle utenfor et samfunn som beveger seg fremover i full fart. Vi snakker ofte om et kaldere samfunn. Det har oppstått en egosentrert kultur i samfunnet, og målet for mange mennesker er i stor grad egen lykke og suksess. Vi har ikke lengre tid til de svake i samfunnet, og da er det flere som velger å søke støtte og trøst i katten.

At dagens samfunn er preget av høyt tempo og effektivisering, kan vi se flere tendenser til i analysen. Når samfunnet og livet generelt går fort, er det blant annet flere som bruker katter som en kilde til ro og avspenning. Det er også mindre motstand i en katt, enn i et menneske. En katt vil aldri tvile på deg og dine beslutninger, eller ha meninger og råd som går imot det du selv ønsker. En katt vil kunne støtte deg i alt du ønsker. Her kan vi se tendenser fra antropomorfismen, der vi tillegger katten de følelsene, tankene og meningene som passer oss selv. Utsagn som «katten forstår meg», og «katten bryr seg ikke om sykdommen», bygger oppunder denne tankegangen.

Uansett hva som skjer i livene våre utenfor hjemmet, er det vi som bestemmer og dominerer i våre egne hjem. Våre kjæledyr kan fungere som en slags bekreftelse på nettopp dette. I husholdningen spiller et veloppdraget kjæledyr en rolle som en lydige og beundrende understått, mens eieren får rollen som herskeren. Det hierarkiske forholdet mellom menneske og dyr gir mennesket sikkerhet i sin egen rolle og tillit til sin egen identitet og plass i samfunnet.²³¹ Kjæledyrhold kan fungere som en måte for mennesker å konstruere vår egen menneskehet.²³²

²³¹ Fudge, *Pets*, 22.

²³² Fudge, *Pets*, 33.

En annen samfunnstendens vi kan se igjen i materialet, er et mulig savn etter naturen. En teori kalt Biophilia- hypotesen, utformet av biologen Edward Wilson, postulerer at mennesker har et iboende behov og ønske om å være i naturen og forholde seg til levende skapninger i naturen.²³³ Dette ønsket kan vi blant annet se igjen i alle informantene som forteller at de finner det underholdende og givende og observere kattene sine, og gjerne i samspill med andre katter. Har mennesker blitt så fjernet fra naturen, at vi bruker kattene som mulige erstatninger for den ellers naturlige eksponeringen for naturen?

Det er ikke alle katter som fyller spesielle roller for eierne sine. Noen katter bare er der, eller er familiens kosedyr. Mitt materiale blir preget av kattene som er spesielt viktige for mennesker, eller fyller spesielle roller, på grunn av spørsmålsstillingen i spørrelisten. Ofte dukker bare kattene opp av seg selv – som vi kan se i neste kapittel.

²³³ Krøger, Elsebeth og Anne Brita Thorød. *Dyr til helse og glede*. Forskning.no, 19.15.15, <http://forskning.no/blogg/helsebloggen/dyr-til-glede-og-inspirasjon> (20.11.15)

6. «Bare en katt?» - verdsetting av katten

Jeg skulle ønske katter fikk høyere status enn det de har. At mennesker var mer opplyste i forhold til kattehold. At folk tok ansvar. Og at det hadde vært vanskeligere å skaffe seg katt enn det er nå. Katter er fantastiske. De har store hjerter. De er verdt det!²³⁴

En viktig side ved forholdet mellom katt og menneske er hvilken måte mennesker velger å verdsette katten på. Ordet verdi betyr, i følge *Store Norske Leksikon*, det som er godt ved noe. En tings verdi sies gjerne å bestemme dens viktighet med hensyn til hvordan vi bør gjøre våre vurderinger og beslutninger.²³⁵ Når jeg nå snakker om verdi, kan det inkludere både egenverdi, følelsesmessig verdi, nytteverdi, artsverdi, samfunnsverdi og økonomisk verdi.

I følge *Lov om dyrevelferd*, av 2009, har dyr «egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger.»²³⁶ Videre utdyper mattilsynet i *Tilsynsveileder katt*, at det at dyret har egenverdi betyr at «dyreholder har plikter ovenfor dyret sitt som følge av de faktiske egenskaper individet har. Derfor står ikke dyreholder fritt til å behandle dyret slik han/hun vil.»²³⁷ Det er altså slik at katteiere skal behandle katten sin med utgangspunkt i kattens egenskaper.

På hvilke måter blir så katten verdsatt i dagens samfunn? Analysen av mitt materiale viser at dette er komplekst. Jeg har valgt å fokusere på fem undertema; Anskaffelse av katt, katten i forbrukersamfunnet, kattens verdi vs. hundens verdi, mishandling av katt og kattens død. Ved å fokusere på nettopp disse temaene får jeg et godt innblikk i menneskers tanker om katten, hvordan den blir verdsatt i dag, og hva dette kan fortelle om oss og samfunnet vi lever i.

Anskaffelse av katt

Jeg skal nå rette fokus mot historier som beskriver den første tiden av forholdet mellom katt og katteeier. Hvordan blir kattene anskaffet, og hva kan det fortelle oss om holdninger til

²³⁴ NEG 243 Katter: 42536.

²³⁵ Mathias Sagdahl. *Verdi*. Store Norske Leksikon, 07.05.14, <https://snl.no/verdi> (10.10.15)

²³⁶ Lovdata. *Lov om dyrevelferd*. Lovdata, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-97>, (10.08.15)

²³⁷ Mattilsynet. *Tilsynsveileder katt*. Mattilsynet, august 2014, http://www.mattilsynet.no/om_mattilsynet/gjeldende_regelverk/veiledere/tilsynsveileder__katt.16905/binary/Tilsynsveileder%20-%20katt (17.09.14).

kattens verdi? Det er interessant å se at slike historier ofte kan fortelle oss minst like mye om samfunnets generelle holdninger, som om den spesifikke katteeiers holdninger.

I svarene fra spørrelisten kan vi finne mange ulike fortellinger som beskriver hvordan informantene har fått, kjøpt, funnet eller adoptert kattene sine, og jeg har i dette delkapittelet fokusert på spørrelistespørsmålet «Kan du fortelle litt om kattene du har hatt? Hvordan fikk du dem? Var det rasekatter eller blandingskatter? Hva het kattene og hvorfor valgte du disse navnene? Hva slags personligheter hadde de?».

De fleste av informantene forteller at de ikke har betalt noe for katten sin, men gjerne fått eller funnet den. Den neste informanten beskriver her hvordan han/hun endte opp med den første katten sin:

Min familie har alltid hatt katter. Det har sjelden vært katter som vi har anskaffet oss selv, det har mest vært husløse katter som har dukket opp på trappen, for så senere flytte inn i sofaen. Min aller første katt som virkelig bare var min fikk jeg da jeg var 11 år. Det var en veldig kald desemberkveld vi fikk en telefon av en nabo som lurte på om vi manglet en katt. Hun hadde funnet en veldig liten katt på sin trapp som satt der og gråt. Vi manglet ingen katt, da alle våre var kastrerte, men vi gikk bort for å se på den. Den lille katten her var knapt 2 måneder gammel. Hun var utsultet, hun kjentes ut som en liten skinnpose med fyrstikker i. Hun var også veldig nedkjølt, full av lus og ringorm. Det ene øret var tydelig klippet med saks, en veldig lang og rett flerr som ikke var gjort av en annen katt. Dagen etter hadde fremdeles ingen i nabolaget anerkjent seg denne katten, så jeg fikk henne med hjem. Hun betydde så ubeskrivelig mye for meg.²³⁸

Essensen i det informanten sier, at han/hun sjelden har anskaffet katter selv, men at de gjerne dukker opp over natten, er noe som går igjen i flere av svarene fra spørrelisten. Vi kan blant annet se eksempler på katter som dukker opp utenfor døren og nekter å gå, og naboer som forlater kattene sine slik at andre er nødt til å ta seg av dem. I dette sitatet er det snakk om en liten kattunge som hadde blitt forlatt ute i kulden, og som informanten og hans/hennes familie forbarmet seg over. Det kommer frem at familien allerede hadde flere katter, og ikke var på utkikk etter en ny. De tok allikevel katten med seg hjem, og denne katten ville komme til å bety veldig mye for informanten.

Ved å lese denne fortellingen kan vi se at kattens verdi ikke nødvendigvis er avhengig av prisen, og vi snakker da om den følelsesmessige verdien. Informanten sier også at «Vi manglet ingen katt, da alle våre var kastrerte...». Utsagnet kan tolkes dithen at informanten ser på seg selv som en ansvarlig og god katteeier som kastrerer kattene sine, og da også har

²³⁸ NEG 243 Katter: 42536.

kontroll på dem. Følelsen av ansvar gjenspeiler også et verdisyn der katteeieren verdsetter kattene sine gjennom å ta ansvar for dem.

Gjennom barndommen hadde jeg og familien mange katter. Alle kattene som var i min familie når jeg var liten bare kom til oss. Noen har eid dem før, men i de fleste tilfellene ville ikke kattene bo der lenger pga. turbulente forhold i hjemmet, krangling, skilsmisse og den slags. Kattene kom til oss og sjarmerte seg inn i hjertene våre og fikk etter hvert lov til å bli boende. ...²³⁹

Katteeieren mener at kattene selv bestemmer hvor de vil, og ikke vil bo. Dersom kattene ikke blir verdsatt der de bor, velger de å finne seg nye eiere. Man kan velge å tolke dette dithen at informantene mener at katteeierne selv må gjøre en innsats for å beholde kattene sine, verdsette dem, og bruke tid på dem. Informantene skaper også et bilde av at hans/hennes familie var en mer harmonisk familie, og kattene ønsket å være hos dem.

Det er som sagt mange som har fått, eller har funnet kattene sine, slik som i de tre sitatene under:

«Har en katt nå, har aldri hatt katt før. Tigergutt kom til oss påsken 2007 – han kom til oss via dyrlegen (han var blitt funnet sammen med søsteren sin i en eske på motorveien).»²⁴⁰

«...min andre katt var en siameserkatt som familien min overtok fra en nabo som skaffet katten uten at hele familien var enig, slik at katten ble jaget ut og tilslutt «flyttet» til oss.»²⁴¹

Katt nr. 1: Kom til oss på gården da jeg var 4 år gammel. Det var en ung hankatt (ca. året) som streifet rundt på leting etter mat. Ettersom det er langt mellom husene i bygda vår var dem ganske tynn og sliten. Hos oss fikk den mat og stell og ble til den mest trofaste pusekatten du kan tenke deg.²⁴²

Historiene forteller oss om katter som har blitt forlatt, dumpet og jaget. Informantene er de som redder dem og gir dem nye og gode liv. Disse informantene legger vekt på at kattene kom til dem, av egen fri vilje, noe som også reflekteres i det forrige sitatet jeg beskrev. Informantene fremstiller seg selv som kattens reddende engler, noe de også kan sies å være. Kattene blir sett på som ofre, som må tas vare på.

²³⁹ NEG 243 Katter: 42347.

²⁴⁰ NEG 243 Katter: 42740.

²⁴¹ NEG 243 Katter: 42743.

²⁴² NEG 243 Katter: 41667.

Flere av fortellingene om anskaffelse av katt forteller oss også om kattens liv før den får ny eier, og dette kan ofte være triste historier:

Jeg har min første katt nå. Hun er tre år gammel. Den ble født av en hjemløs katt i en kjeller. Moren døde kort etter fødselen, og kattungene var overlatt til seg selv i svært ung alder. To av disse oppsøkte en forskningsstasjon for fisk ved Drøbak (NIVA), der de desperat lette etter mat. De fant fiskefôr (pellets) som de greide å spise, men en morgen hadde den ene av de to observerte kattungene druknet i en fisketank. Min venn som jobber der tok derfor vare på den andre kattungen noen dager, men er allergisk og lette etter en som kunne adoptere. Jeg hadde tre undulater fra før, men fikk meg tilfeldigvis større leilighet akkurat samtidig, og kunne derfor separere katt fra undulater, så jeg takket ja til å adoptere min første katt.²⁴³

Denne informanten forteller om hvordan han/hun anskaffet seg katten sin. Her ser vi en historie som skildrer to ensomme kattungers skjebner. Kattungene var forlatte og hjemløse, noe vi ser igjen i flere av historiene. Da den ene kattungen døde, var det en person som stilte opp og tok ansvar for den andre hjelpeløse kattungen. Den ene katten måtte altså dø, før noen grep inn i situasjonen. Katten endte tilslutt opp hos informanten, som etter å ha fått på plass det praktiske, ønsket å ta til seg katten. Dette sitatet, og flere andre, belyser blant annet problemet med hjemløse katter som ingen tar seg av, og som vandrer fritt rundt uten mat, tilsyn, medisinsk hjelp og annet som et kjæledyr krever.

En annen vanlig måte å gå til anskaffelse av katt på, er å få den. Det gjelder som oftest kattunger, som blir gitt bort av privatpersoner. Et raskt søk på www.finn.no (som for øvrig har nettopp en katt som maskot) i dag, 5.mars 2015, viser at det det ligger ute 148 annonser om katter som gis bort. I tillegg annonseres det i aviser, på plakater i butikker og ellers på internettet. Det er altså ikke noe problem å få tak i en gratis katt i dag – de blir nesten kastet etter deg! Katteeiere vil bli kvitt uønskede katter – og andre tar ofte gladelig imot;

PUSI hentet vi hos en privatfamilie (som hadde 18 katter. Familien drev ikke med oppdrett og etter min mening var det altfor mange katter på samme plass) som ville gi bort kattunger gratis.²⁴⁴

Katten i denne fortellingen ble gitt bort gratis av en familie med 18 katter. At familien ga bort kattunger gratis, kan indikere at de gjerne ville bli kvitt de, og at de selv ikke ønsket å beholde de. Det at de hadde hele 18 katter fra før, og fremdeles lot kattene sine få kattunger, kan tenkes å henge sammen med manglende kastrering eller sterilisering. Man kan stille spørsmål

²⁴³ NEG 243 Katter: 41658.

²⁴⁴ NEG 243 Katter: 42591.

ved om dette er ansvarlige katteeiere, og hva som eventuelt skjer med de kattungene de ikke klarer å få gitt bort. Mangelen på ansvarlighet ovenfor kattene kan speile en mangel på respekt for kattene, noe som også understrekes av at kattungene ble gitt bort, uten noen form for betaling. I det neste sitatet kan vi se igjen noe av den samme problemstillingen;

Jeg har to katter som er helt vanlige norske huskatter. Det var kjæresten min som skaffet begge. Den første fra en venninne. Siden vi måtte ha katten inne, ville vi gjerne at den skulle ha en kompis, og da den samme venninna skulle avlive en kattunge tok vi den heller, selv om den var for ung til å flytte fra mor.²⁴⁵

Denne informanten har også fått kattene sine gratis, og han/hun har fått dem av en venninne. Utsagnet «da den samme venninna skulle avlive en kattunge tok vi den heller, selv om den var for ung...», viser at venninna hadde planlagt å ta livet av den lille kattungen, og at den da sannsynligvis ikke var planlagt og var uønsket av eier. Kattemor er heller ikke her blitt sterilisert eller kastrert, og katteier blir til slutt desperat etter å bli kvitt kattungen. At katteier her velger å ikke sterilisere katten sin, vitner om at hun ikke tar ansvar for katten sin. Hun bryr seg ikke om det blir født mange kattunger, og hun ser ut til å ha et lettvint syn på katten.

Flere hjemløse og uønskede katter ender opp hos diverse omplasseringsorganisasjoner, der mennesker kan adoptere dem. Dette kan vi se flere eksempler på;

Jeg har en som jeg har adoptert gjennom en forening som heter Dyrenes Beskytter Drammen og omegn, og en jeg har i fosterhjem for den samme foreningen som venter på å bli adoptert til et fast hjem.²⁴⁶

Hadde hatt lyst på katt i flere år, men ventet til det passet med bosituasjon og livssituasjon. Da det endelig passet gikk jeg ned på nærmeste hjelpesenter og hentet med meg en hannkatt ved navn Dennis.²⁴⁷

Her er det to informanter som begge har omplasseringskatter, noe som mange katteeiere i Norge har. Kanskje har slike katteeiere et spesielt syn på katter og deres verdi, og derfor ønsker å hjelpe kattene som ikke har noen eier eller et hjem? Noe som er helt klart, er at det finnes mer enn nok katter. Det å velge å adoptere hjemløse katter fremfor å ta i mot uønskede kattunger av privatpersoner, kan være med på å redusere kattebestanden, da katteeierne etter en viss tid innser at de er nødt til å kastre katter sine for å slippe uønskede kattunger. Jo

²⁴⁵ NEG 243 Katter: 41906.

²⁴⁶ NEG 243 Katter: 42606.

²⁴⁷ NEG 243 Katter: 42480.

lettere det er å bli kvitt kattunger – jo lettere er det å ikke bry seg med kastrering og kontroll på kattene. Denne siste informantene sier også at han/hun ventet med å skaffe seg katt til det passet med bo- og livssituasjonen, noe som viser evne til å se kattens behov og dens egenverdi.

En liten del av informantene har kjøpt kattene sine;

Jeg kjøpte min første katt for snart to år siden. Dette var en rasekatt, en russian blue, og hun fikk navnet Adina.²⁴⁸

Mens eg hadde Azzi og Azzaro blei eg interessert i rasekatter og oppdrett. Eg bestemte meg for rasen ocikatt, som er ein prikkete, atletisk katt av middels/liten størrelse. Eg kjøpte ein hokatt som heitte Chic.²⁴⁹

Begge disse sitatene, som er noen av de få eksemplene på katteeiere som har betalt for kattene sine, beskriver kjøp av rasekatter. Dersom vi går tilbake til kommoditetsteorien og Kopytoffs vareskala, kan vi tenke oss at rasekattene er høyere opp på denne skalaen, enn det de vanlige huskattene er. Rasekattene har reell pengeverdi, og kan da forstås som varer, eller kommoditeter. Katter kan – når de for eksempel annonseres for slag for en viss kroneverdi altså forstås som en vare. Som vi har sett kan en katt kan både selges, kjøpes, byttes, bli gitt bort, eller fås. Om den blir sett på som en kommoditet eller ei, avhenger av situasjonen og enkeltmennesket.

Selv om mange ikke betaler noe når de går til anskaffelse av en katt, bruker de fleste mye penger på kattene sine. Dette skal jeg nå se nærmere på.

Katten i forbrukersamfunnet

Kjæledyrhold har skapt en millionindustri. Mat, leker, børster, medisiner og forsikringer er bare noe av det mange katteeiere i dag sørger for at kattene deres har tilgang på. Den økende bruken av penger og tilbud kan tolkes som et uttrykk for menneskets verdsetting av katten. Det er ikke nødvendigvis pengene i seg selv som her representerer verdsettingen av katten, men katteeiers innsats og vilje til å bruke mye tid og penger på kjæledyret sitt. De fleste informantene sier at de betaler det de må for å sørge for at katten får det stellet den trenger, får næringsfull kost, og veterinærtjenester når det trengs.

²⁴⁸ NEG 243 Katter: 42641.

²⁴⁹ NEG 243 Katter: 42334.

Jeg har her fokusert på de tre spørrelistespørsmålene «som katteeier har man gjerne noen utgifter til fôr, dyrlege og utsyr til katt? Hva har du brukt penger på til din(e) katt(er)?», «hvor mye penger synes du det er greit å bruke på katten hos dyrlegen?» og «betaler du gjerne litt ekstra for at katten skal få sunt og næringsrikt fôr?».

Jeg har brukt penger på kattesikring av balkong, veterinærforsikring, utstilling, «årskontroll», klatrestativer, senger, leker, feliway, børster, godbiter og alt annet en katt trenger. Jeg synes det er dyrt å gå til dyrlegen, men mener at det er hinsides uansvarlig å skaffe seg katt dersom man ikke har råd til å gi den nødvendig pleie. Med forsikring slipper jeg å bekymre meg for de store utleggene, men ellers betaler jeg det det koster, innimellom på bekostning av eget forbruk. Jeg betaler ganske mye ekstra for at katten min skal få det beste, og har investert mye tid og energi i å sette meg inn i katteernæring. Jeg er ikke imponert over den generelle kvaliteten på dyremat, og er glad for at folk begynner å innse at dyrefôrindustrien er kynisk og har lite reelt fokus på dyrenes beste.²⁵⁰

Katteeieren presenterer her en lang liste med katteprodukter- og tilbud som han/hun har brukt penger på, og presiserer at det er uansvarlig å skaffe seg en katt dersom man ikke har penger til å ta vare på den. Det kommer frem et syn om at katten blir sett på som en langtidsinvestering, der man bør vurdere og tilrettelegge før man eventuelt anskaffer katten.

Denne katteeieren har, som flere andre, valgt å legge ekstra penger i kattens mat. «Jeg betaler ganske mye ekstra for at katten min skal få det beste» er en påstand som vi ser igjen hos mange av de andre informantene. Det vitner om at de er opptatt av kattens helse, og ønsker at katten skal få like god kost som dem selv. Også i matveien skal katten være så godt som likeverdig med katteeieren, og man skal ikke spare inn penger på kattens mat. Vi kan se flere eksempler på katteeiere som er opptatt av kattens kosthold:

... Vi kjøper kun skikkelig fôr, med andre ord betaler vi gladelig litt ekstra for at katten har ett sunt og næringsrikt kosthold.²⁵¹

Jeg betaler det som må til for å holde kattene mine friske. Det er jo barna mine! Ville ikke du betalt hva som helst for dine barn? :) Mine katter får skikkelig kvalitetsfôr hver eneste dag, og det betaler jeg gladelig for.²⁵²

Begge informantene legger vekt på at kattene skal få kvalitetsfôr, og at de gjerne betaler ekstra for dette. De mener det er viktig at kattene får sunn og næringsrik mat, og den ene

²⁵⁰ NEG 243 Katter: 42641.

²⁵¹ NEG 243 Katter: 42480.

²⁵² NEG 243 Katter: 41912.

informanten sammenligner kattene sine med barn, og understreker at man betaler hva som helst for sine barn. At informanten sammenligner katten med barn kan indikere at han/hun ser på katten som verdifull, og at dette preger kattens kosthold og andre sider ved kattens liv. Det er en tydelig trend at folk bruker godt med penger på mat til katten sin, men dette gjelder allikevel langt ifra alle;

Fôr kjøper jeg på dagligvare, der han får tørrfôr (som regel Whiskas eller Friskas) og våtmat på pose (ein pose om dagen). Nokre gongar kjøper eg snacks som han får litt innimellom. Ellers er det som regel eingongskjøp som kattedo, klorestativ og matskåler. Det einaste eg kjøper jevnleg på dyrebutikk er kattesand (som klumpar) og halsband (som katten regelmessig klarer å miste).²⁵³

Denne katteeieren kjøper kattemat på dagligvarebutikken, slik som flere andre gjør. Kattens behov blir dekket, og den får det den trenger, verken mer eller mindre. Andre mener at katten kan klare seg selv med den maten den klarer å finne og fange ute i naturen;

Eg er oppvaksen med at kattar kan leve av det dei fangar sjølve av mus, fuglar og liknande, påspedd middagsrestar og brødskeive med leverpostei. Trur kattar i dag òg lever godt på det. Dei siste åra har vi spedd på med litt kjøpt kattemat, men det er ikkje noko det har kvar dag.²⁵⁴

Her er det en informant som har vokst opp med katt, og har et noe annerledes syn på hvor mye penger det er verdt å legge i kattens mat. Informanten nevner allikevel ikke penger, men at han/hun mener at katter i dag kan leve godt på det de fanger selv i naturen, i tillegg til litt ekstra. Det kan tenkes at denne informanten har vokst opp med katt som nyttedyr og/eller gårdskatt, og selv bor på landet. En bykatt i dag har kanskje noe vansker med å finne nok byttedyr til å leve av. Bruk av penger på mat til katten kan nok sies å ha sammenheng med hvor i landet man bor.

Ideen om å bruke tid, penger og energi på å skaffe og tilberede kattemat, speiler samfunnet. I dagens samfunn er mange svært opptatt av barneernæring, og det er populært å lage barnemat selv. Det finnes utallige kokebøker og nettsider med allslags oppskrifter, der det viktigste er at barna skal få sunn og trygg mat. Dersom man har dette i bakhodet når man leser svarene fra spørrelisten, er det lett å «sette et barn i kattens sted». Det finnes til og med økologisk kattemat.

²⁵³ NEG 243 Katter: 41641.

²⁵⁴ NEG 243 Katter: 41858.

Hva med de som mener at katten greier seg med litt tørrfôr fra butikken, og den maten kattene klarer å skaffe seg selv? Katteeieres livsfilosofi og verdsetting vil påvirke hvordan de behandler katten, og vi kan si at kattene blir oppdratt i samme «tro» som eieren. En trend i dagens forbrukersamfunn er å leve enkelt. Mennesker som lever enkelt og bruker lite penger på seg selv, vil mest sannsynlig også sørge for at eventuelle kjæledyr lever på samme måte som dem selv.

En annen faktor som kan si noe om kattens verdi, er forsikring av katter. I mars 2015 var omtrent 13. 000 katter forsikret igjennom Agria, som er Norges største forsikringsselskap for dyr.²⁵⁵ Jeg antar at en relativt høy prosent av de 13 000 kattene er rasekatter. Hovedgrunnen til at katteeiere velger å forsikre kattene sine, er veterinærutgifter. Man ønsker ikke å måtte stå i en situasjon der mangel på penger kan føre til at katten får dårligere stell, eller må avlives på tross av at den kan leve videre med riktig medisinsk hjelp. Det er flere av informantene som har forsikret sine katter;

Det er naturlig at ein har utgifter til mat, veterinær og ting, og eg bruker alltid bra fôr av god kvalitet. Det synes eg er like naturlig som for resten av familien. Hos veterinær kan det nok være grenser for kva ein har råd til av behandling dersom katten skulle bli riktig sjuk eller skadd. Kva den summen er kjem jo an på økonomien der og da, og om ein har veterinærforsikring. Dessverre har slike forsikringer ein del begrensninger, bl.a. på alder på katten. Dersom eg ikkje har råd til den aktuelle veterinærkostnaden, så vil det jo ikkje være mulig, det er leit å tenkje på at eg ein dag kanskje må avlive ein katt fordi eg ikkje har råd til behandlinga , men det kan jo skje. Men eg vil nok strekke meg langt i eit slikt tilfelle, fordi eg veit at eg vil plages av minnet etterpå hvis eg ikkje gjorde alt eg kunne for å få det til.²⁵⁶

Denne informanten tydeliggjør nettopp denne problemstillingen – å måtte avlive en katt på et økonomisk grunnlag. Han/hun sier at katten til syvende og sist måtte blitt avlivet dersom behandlingen hadde blitt for dyr, men at han/hun ville strukket seg langt. Dette gjelder flere av informantene, og utgiftene kan bli store:

Totalt kom vel veterinærutgiftene på mine to katter opp i nærmere 30.000,- de årene de levde, og de var aldri alvorlig syke! Veterinærer tar seg alt for godt betalt – og jeg betaler selvfølgelig fordi jeg er glad i katten min. Jeg kjøpte kun fôr som kattene likte – heldigvis var ikke dette av det dyreste. Mer enn kr. 2000,- pr. veterinærbesøk er ikke OK.²⁵⁷

²⁵⁵ Siren Henschien. *Vi forsikrer kjæledyrene våre for en halv milliard i året*. Tv2.no, 29.03.15, <http://www.tv2.no/a/6728544> (07.10.15).

²⁵⁶ NEG 243 Katter: 42334.

²⁵⁷ NEG 243 Katter: 41537.

I fjor ble begge kattene våre syke, den ene akutt og vi måtte på dyrlegevakta med ham flere ganger. Så i fjor brukte vi svimlende 16. 000 kr. på kattene våre totalt. .. Så lenge katten takler sykdommen, viser sterk livslyst og har gode prognoser, synes jeg det er helt greit å bruke mange tusen kroner på den. ...²⁵⁸

Begge informantene har brukt mye penger på kattenes veterinærbesøk, men mener det er verdt pengene. De betaler fordi de er glade i dyrene sine, og ønsker dem godt. At informantene velger å bruke store summer på legehjelp til kattene kan tolkes som at kattene har stor verdi for dem, og at de er verdt det. Allikevel innrømmer de at det er snakk om store summer for en katt, men kattens liv veier opp for prisen, og det er verdt pengene.

Som tidligere nevnt, er det flere som forsikrer kattene sine. Det er interessant å se at Agria har en spesiell forsikring kalt Agria Liv. Denne type forsikring kan gi katteeiere erstatning dersom katten deres dør eller må avlives som følge av sykdom eller ulykke. Ifølge Agria settes denne livsforsikringssummen blant annet ut i fra kattens markedsverdi, og for huskatter kan livsforsikringssummen maksimalt være 1 000 kroner.²⁵⁹ Dette er interessant sett i perspektiv av kommoditetsperspektivet jeg har tidligere har nevnt. Denne livsforsikringssummen viser at katten har en markedsverdi – og kan, i hvert fall i denne sammenhengen, sees på som en vare med en reell pengeverdi. Jeg velger å stille et lite spørsmålstegn ved denne type forsikring, da det er vanskelig å forstå begrunnelsen for å betale for en slik forsikring for å så kunne ende opp med 1000 kr når huskatten din dør. Hva skal disse pengene egentlig være godt for?

Vi mennesker forsikrer det meste vi eier og har, som for eksempel hus, hytte, båt og bil. Vi har reiseforsikringer og livsforsikringer både på oss selv og familien. Hvorfor skulle vi ikke forsikre kjæledyrene våre? Dette er igjen et eksempel på at kjæledyr kan bli behandlet som noenlunde likeverdige med sine eiere. Katten kan forsikres på grunnlag av at den er et individ, en egen person, og på et pengeverdigrunnlag. For noen katteeiere kan en slik forsikring sidestilles med livsforsikring for mennesker. Vi kan si at dette forsikringsbehovet er samfunnskapt, på samme måte som mange typer forsikringer for mennesker. Forsikringsbransjen kommer opp med nye typer forsikringer, og vi som kunder letter vår samvittighet ved å kjøpe disse forsikringene.

Vi har nå sett flere eksempler på katteeiere som ofrer mye penger for å holde kattene friske, og for å redde dem dersom de skulle bli skadede eller syke. Men også her finnes det

²⁵⁸ NEG 243 Katter: 42480.

²⁵⁹ Agria Dyreforsikring. *Katteforsikring*. Agria Dyreforsikring, <http://www.agria.no/katt/katteforsikring/> (07.10.15).

unntak. De neste informantene forteller hvor mye de mener det er greit å bruke på katten hos dyrlegen:

Vi brukar minst mogleg pengar på dyrlege til kattane. Da eg var ung var sjuke kattar det same som at dei skulle avlivast. Det var heilt greitt, syns eg. Det var aldri problem å få tak i ein ny katt. ...²⁶⁰

Utsagnet «det var aldri problem å få tak i en ny katt», belyser et viktig poeng i diskusjonen om kattens verdsetting. Tilgangen på katter er så stor, at det aldri er et problem å få tak i en ny dersom den gamle skulle falle bort. Det er både penger og tid å spare på å kvitte seg med den gamle katten, og skaffe seg en ny. Denne informanten forteller om fortiden, men dette temaet kan være like aktuelt i dag. Det er flere som deler synet på at katten ikke er verdt å bruke mye penger på;

Ikke mye – lett å erstatte en katt som fanger mus. Kan ikke sammenlignes med hunden.²⁶¹

... Nevnte dyrlegeregning på 1200 kr var vel maks av det jeg ville betalt hos dyrlegen, og dette kun for kastrering. Jeg ville ikke brukt 1000 kr om katten min trengte en operasjon. (Derimot, jeg brukte 10.000 kr på en hund som ble påkjørt, den var 8 år og vi hadde bare hatt den i 4 mnd. Har nok betydelig høyere terskel når det gjelder hunder...).²⁶²

Felles for disse to informantene, er at de legger vekt på forskjellen mellom hundens og kattens verdi. De mener rett og slett at de ville brukt mer penger på veterinærhjelp til hunden enn til katten, blant annet på grunnlag av at katten er lettere å erstatte. Den siste informanten forteller at han/hun ikke vill brukt mye penger på legehjelp til katten, og bruker 1000 kr som et eksempel på et beløp han/hun ikke ville betalt. Da en vanlig helsesjekk hos veterinær fort kan koste mellom 500 og 1000 kroner, vil denne katten ikke motta mye legehjelp i sitt liv. Dette kan tolkes som at denne informanten ikke ser på katten som verdifull nok til å brukes penger på. Hund, derimot, er informanten villig til å betale dyrt for, noe som kan speile en oppfatning av en verdiforskjell mellom hund og katt.

Hva tenker mine informanter om denne mulige verdiforskjellen mellom hund og katt?

²⁶⁰ NEG 243 Katter: 41858.

²⁶¹ NEG 243 Katter: 41535.

²⁶² NEG 243 Katter: 41528.

Kattens verdi vs. hundens verdi

Katten og hunden er de to kjæledyrene som i størst grad fungerer som «en del av familien» i dagens samfunn. Det er derfor interessant å se nærmere på menneskers syn på disse dyrenes verdi, og hvordan man eventuelt verdsetter dem på forskjellige måter.

Ifølge Yi-Fu Tuan er hunden sannsynligvis det første dyret som ble domestisert, og er «the pet par excellence». I og med at hunden har levd sammen med mennesker i så mange år, har arten i stor grad blitt mangfoldig. Allerede under antikken i Midtøsten hadde mennesker begynt å avle frem visse trekk ved hundene. Grunnen til denne avlen var bruken av hund i jakt. Fra antikken og frem til moderne tid var hunden først og fremst et nytte dyr som ble brukt som jakthund og vakthund.²⁶³

I spørrelisten finner vi to spørsmål knyttet til katt og hund; «Dumping av katter i ferien skjer mye oftere enn dumping av hunder. Hvorfor er det slik?», og «Har katter og hunder ulike rettigheter? På hvilke måter?» De aller fleste informantene mener at katter og hunder ikke blir sett på som likeverdige, og at mange verdsetter hunder i større grad enn katter.

Hundar virker i større grad som vårt ansvar – dei klarer seg ikkje sjølv. Dei er ofte større dyr, tek meir plass og meir tid. Kattar klarer seg sjølv, jaktar og går aleine, så det er lettare å tenke at det ikkje er så stort ansvar.²⁶⁴

I dette sitatet finner vi en idé om at hunder ikke klarer seg uten mennesker, men at katten derimot gjør det. Informanten begrunner denne forskjellen med at hunden generelt tar mer plass og tid enn en katt, og katten klarer seg selv. Vi kan tolke dette som at hunden er mer verdifull i den forstand at den får tid og oppmerksomhet av eieren, mens katten må klare seg selv. Denne tankegangen finner vi igjen i flere av svarene;

Katter kan kanskje lettere klare seg på egenhånd enn en hund. Hunder er større dyr og det har nok med følelser og gjøre. Hunder kan antagelig ikke klare seg så godt som en katt, eller det kan være at de som gjør det tenker at en katt er et laverestående vesen som det ikke er så farlig med.²⁶⁵

Det er vel en grunn til at hunder blir omtalt som «menneskets beste venn». Dessuten kan en katt overleve som «villkatt» mye lenger enn en hund ville klart seg som

²⁶³ Tuan. *Dominance & affection: The making of pets*, 102-103.

²⁶⁴ NEG 243 Katter: 41641.

²⁶⁵ NEG 243 Katter: 41550.

«villhund». Mennesker opplever vel også at de kan kommunisere mye mere med en hund enn de kan med en katt.²⁶⁶

Også i disse sitatene finner vi igjen holdninger som viser at katter blir sett på som selvstendige dyr som i stor grad klarer seg selv. Informantene mener at katter klarer seg bedre på egenhånd, enn det hunder gjør, og at katten blir sett på som mindre verdt enn hunden blant annet fordi man kan kommunisere med hunden.

Man hører ikke så ofte om savnede hunder, og dersom man hører om dem, så er det gjerne en stor leteaksjon på gang. Savnede katter, derimot, finnes det alltid mange av, men de får sjelden like stor oppmerksomhet, da mange tenker at kattene klarer seg fint selv.

Hva gjør man dersom man kommer over en bortkommen hund eller katt? Løshunder blir ofte levert inn til for eksempel politiet, Viking eller Falck, og eier blir somregel lokalisert. Når det gjelder katter, er det noe annerledes;

... Jeg tok til meg en katt nå nettopp, og ga den pleie utenfor huset mitt fordi den var blitt dumpet. Når jeg var hos dyrlegen med den, så kom en herreløs hund inn med en dame som hadde tatt den til seg og skulle sjekke chip osv. DEN ble tatt hånd om av FALK, mens «min» herreløse katt ble med meg hjem igjen. Og jeg er ansvarlig for annonsering, kattehold, osv. osv. helt til en evt. katteeier melder seg. Det har nå gått over to uker. Og ingen har meldt seg. Han blir plassert i kattehuset i Moss om en liten stund...katter har mindre rettigheter enn en hund. Det gjør meg så trist! De er liv de og. Og like mye verdt!!!²⁶⁷

Informanten forteller om en hendelse hos veterinæren, der en bortkommen katt og en bortkommen hund blir forskjellsbehandlet. Hunden får pass og stell til eier blir funnet, mens katten må klare seg selv, dersom ingen privatpersoner tar seg av den.

Forskjellsbehandlingen som blir beskrevet her, er med på å opprettholde myten om at katter klarer seg selv. Viking og Falck har utstyr for å sjekke ID-chip, så de kan undersøke om hunder eller katter er chippet, men de tar ikke hånd om de kattene som blir funnet. Hundene blir derimot oppbevart der i noen dager, før eier blir funnet eller de evt. går videre til omplassering.²⁶⁸ Samfunnet er med på å skape forskjellsbehandlingen mellom hund og katt, ved og i større grad tilrettelegge for hunder enn for katter. Denne forskjellsbehandlingen kan speile at samfunnet verdsetter hunder mer enn katter. Dette er det flere informanter som er enige i:

²⁶⁶ NEG 243 Katter: 41537.

²⁶⁷ NEG 243 Katter: 42404.

²⁶⁸ Dyrebar. *Kjæledyr funnet – hva gjør jeg?* Dyrebar, <http://www.dyrebar.no/artikkel/kjaeledyr-funnet-hva-gjor-jeg-20149288> (16.03.15)

... Det finnes ingen å ringe til ang. forvillede katter, annet enn frivillige organisasjoner. Hunden har rettigheter nedfelt i hundeloven og blir derfor tatt inn på kennel i påvente av at eier finnes. De blir ikke gående for lut og kaldt vann mens myndighetene trekker på skuldrene. At dyr har egenverdier er en papirrettighet i Norge så lenge det ikke er noen myndigheter som håndhever vanskjøttede katter.²⁶⁹

Informanten legger vekt på kattens mangel på lovverk og rettigheter. Det finnes en egen hundelov, men ingen kattelov. *Lov om dyrevelferd* dekker allikevel både kattene og hundenes rettigheter. Ifølge Hundeloven kan man levere bortkomne hunder til politiet, og dersom hundeeier ikke henter hunden innen en uke etter å ha blitt varslet, enten personlig eller ved en kunngjøring i en lokal avis, kan politiet selge, omplassere eller avlive hunden.²⁷⁰ Kattene er avhengige av privatpersoner og frivillige organisasjoner. Denne type forskjellsbehandling når det kommer til bortkomne hunder og katter, viser til en verdiforskjell, der hundene blir sett på som mer verdt å hjelpe.

Vi må også huske at de fleste hunder er større dyr, og kan forårsake redsel og eventuell skade hvis de av en eller annen grunn går til angrep på noen. Katter blir derimot sett på som fredelige og ufarlige for mennesker. Katter og hunder blir oppfattet på forskjellige måter, noe som gjenspeiles i lovgivningen. Vi har et større behov for å regulere hundehold, og loven er til for å sikre både hund, eier og andre mennesker.

En eventuell verdiforskjell på hund og katt forsterkes også gjennom dyrenes økonomiske verdi;

Det kan virke som mennesker verdsetter hundene mer, muligens fordi de som regel har betalt for hunden, mens de oftest har fått katten gratis og det er ikke vanskelig å få en ny...²⁷¹

Det er som oftest relativt få som betaler for kattene sine, mens hunder gjerne blir betalt for. Jeg har tidligere vært inne på at noen velger å betale for kattene sine, og at det da mest sannsynlig er snakk om rasekatter. Hunder betaler man som oftest for, uavhengig om det er rase eller blanding. Flere hunderaser kan fremdeles sees på som nyttedyr, i motsetning til katten som stort sett har gått vekk fra å være nyttedyr, selv om vi har sett eksempler på at

²⁶⁹ NEG 243 Katter: 42686.

²⁷⁰ Lovdata. *Lov om hundehold (hundeloven)*. Lovdata, https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-07-04-74#KAPITTEL_3 (23.11.15).

²⁷¹ NEG 243 Katter: 42616.

katten kan fungere som et terapidyr. Kan dette han noe å si for hvordan mennesker verdsetter de ulike dyrene?

Hund blir nok dessverre oppfattet som et kjæledyr av høyere verdi enn katt. Derav oppnår den større rettigheter, opparbeider seg mer sosial kapital enn en katt. Noe jeg er svært uenig i. Hunder har og en sterkere organisasjon i NKK enn katter har i NRR. Hund blir sett på som et nyttedyr i egenskap av gjeter, jakt og ulike samfunnsnyttige oppdrag som narkotikahund, blindhund, servicehund og bombhund. Katter har ikke den type verdi og blir dermed ikke akseptert for sin egenverdi som katt.²⁷²

Denne katteeieren mener at hunden blir sett på som mer verdifull enn katten. Katteeieren mener at denne verdiforskjellen blant annet reflekteres i at Norsk Kennel Klub er en sterkere organisasjon enn Norske Rasekattklubbers Riksforbund. Hunden kan fungere som et nyttedyr på mange måter, noe katten stort sett ikke kan. For denne katteeieren betyr dette at kattene blir sett på som mindreverdige, og ikke blir akseptert for sin egenverdi. Den samme katteeieren legger i tillegg til;

...har du gitt deg selv muligheten å bli kjent med en katt, ja, så har du tilført livet ditt en stor berikelse og glede. Et liv uten katt blir fattigere. Må nevne at jeg og er hundeeier, men katt er det ingen over og ingen ved siden av.²⁷³

Hun/han sier her at katt ikke blir akseptert for sin egenverdi som katt. Men av hvem? Flere av informantene mener noe av det samme – at hunden blir sett på som mer verdifull enn katten, men at dette er helt feil i deres øyne. Det finnes tusenvis av katter i Norge i dag, og da også tusenvis av katteeiere. De fleste av disse katteeierne mener jo tydeligvis at katter er minst like mye verdt som hunder – hvem er da disse «andre» som mener at hunder er mer verdt? Er det samfunnet som en helhet? Hvor er da alle katteeierne i dette bildet?

For å forstå dette fenomenet med å svare for andre, eller å tillegge andre meninger og holdninger, velger jeg å benytte meg av et begrep som er passende i denne sammenhengen. I boken *Företagande i minoritet* presenterer den svenske etnologen Oscar Pripp et begrep som han kaller den tredje nærværende. I intervju sammenheng la Pripp merke til at intervjuobjektene ofte responderte som om det skulle ha vært en tredje person tilstede, som stilte spørsmål. Intervjuobjektene måte å presentere seg selv og sine meninger på, var ikke

²⁷² NEG 243 Katter: 42743.

²⁷³ NEG 243 Katter: 42743.

kun avhengig av relasjonen mellom han/hun og intervjueren, men også av en annen kontekst.²⁷⁴

I forbindelse med svarene på spørrelisten, kan vi legge merke til at informantene ofte refererer til en slik «tredje nærværende», som representerer andre mennesker i samfunnet, med andre meninger og holdninger enn informanten. Det kan her være snakk om en type stereotyp oppfatning av samfunnets holdning til katter. «Jeg mener at katter og hunder er likeverdige, men det virker som om de fleste mener at hunden er mer verdt», er et typisk eksempel på dette. «Jeg har aldri vært med på å ta livet av en katt, men jeg har hørt om flere som har...», er et annet. Denne måten å snakke om andre på, kan også være en måte å skjule ting informantene selv ikke vil stå frem med. De snakker sjelden om at de selv har gjort «umoralske» handlinger, men det er alle andre. Dette kan vitne om at informanten selv føler på skyld og skam, og velger å skyve det under teppet.

I bunn og grunn er denne tredje nærværende noe som kan fortelle oss om stereotypier og reelle holdninger ellers i samfunnet, på tross av at informantene presenterer dem som «alle andres» holdninger. Vi kan se flere eksempler på dette;

Folk bryr seg mer om hunder generelt, er mindre dyremishandling av hunder. Folk flest ser på hunder som en del av familien, noen eier en hund, men katter er bare der så de er fritt vilt.²⁷⁵

...Katter har lavere status og blir ofte sett på som skadedyr av andre. Folk som ikke liker katter legger gladelig ut rottegift eller dreper dem selv, uten å tenke på at noen er glad i den katten og den katten har livets rett.²⁷⁶

«Folk flest», «folk som ikke liker katter», «blir sett på som skadedyr av andre», «folk bryr seg mer om hunder». Dette er eksempler på utsagn, fra to sitater, som viser denne måten å henvise til andre på. Ved å bruke slike ord og vendinger får informantene frem sine tanker, og mulige fordommer, om andre mennesker i samfunnet. Samtidig som de setter seg selv i et bedre lys, og på et høyere moralsk nivå enn «disse andre». Vi får presentert stereotype holdninger om menneskers syn på katten.

²⁷⁴ Oscar Pripp. *Företagande i minoritet: Om etnicitet, strategier och resurser bland assyrier och syrianer i Södertälje*. (Tumba: Mångkulturellt centrum, 2001), 73.

²⁷⁵ NEG 243 Katter: 41685.

²⁷⁶ NEG 243 Katter: 42536.

De fleste informantene mener at katter og hunder har, eller burde ha, samme verdi. Allikevel kommer det frem et bilde av at de fleste i samfunnet ellers mener at hunden har høyere verdi. Hva kan denne samfunnsholdningen i så fall komme av?

Som jeg ar nevnt i teori-delen av denne studien, mener Tuan at domestisering betyr dominerer, og at begrepet henger sammen med det å kunne kontrollere en annen skapning.²⁷⁷ Det er, som regel, lettere å kontrollere en hund enn en katt. Katten blir ofte beskrevet som selvstendig og egenrådig, mens hunden er trofast og kjærlig.

Kanskje ein tenkjer at katten klarer seg sjølv? Kattar kan vere veldig uavhengige, og ein tenkjer nok at dei klarer å jakte og overleve sjølv. Hundar framstår som meir avhengige av menneskjer.²⁷⁸

Hunder fremstår som mer avhengige av mennesker, mener denne informanten. Får hunden høyere status fordi den er så avhengig av mennesket? En av begrunnelsene for å ha kjæledyr er, som tidligere nevnt, muligheten for å dominere over en annen skapning. Er det slik at hunden er mer verdifull for oss fordi vi kan temme den og benytte oss av den, på en annen måte enn en katt?

Nei, de er like mye verdt. Men det virker som folk mener at hunder er mer som familiemedlemmer å regne siden de lar seg temme mer og er med på treningsturer og kan brukes til mye mer enn en «egenrådig» katt.²⁷⁹

Informanten hevder at katter og hunder er likeverdige, men at det kan råde en holdning om at hunder fungerer mer som familiemedlemmer, enn det katter gjør. Grunnen til dette, i følge informanten, er at hunden lar seg temme i høyere grad enn katten, og at den kan fungere som et bruksdyr. Katten blir sett på som egenrådig og mindre samarbeidsvillig. Denne holdningen kan vi se igjen i neste sitat:

Hunder er kanskje mer respektert både som dyr og som familiemedlem. En katt er liksom bare en katt, mener mange.²⁸⁰

²⁷⁷ Tuan, *Dominance & affection: The making of pets*, 99.

²⁷⁸ NEG 243 Katter: 41641.

²⁷⁹ NEG 243 Katter: 42437.

²⁸⁰ NEG 243 Katter: 42622.

Også i dette sitatet blir hunden beskrevet som et høyerestående dyr i forhold til katten, og informanten legger vekt på at hunden blir mer respektert enn katten, både som dyr og som et eventuelt familiemedlem. Katten er bare en katt.

Katter kan bli sett på som mystiske, egenrådige, spirituelle, intellektuelle og reserverte. Vi kan velge å si at katter er preget av natur, mens hunder er preget av kultur.²⁸¹ Det er stort sett lettere å trene hunder enn katter, og det er da enklere å tilpasse hunden etter menneskers ønske.

En hund kan følge ordre, og den viktigste kommandoen er sitt eller ligg. Ifølge Tuan er det flere mennesker som ser på denne underdanige hunden, som tar i mot kommandoer fra sin eier, som et mål i seg selv.²⁸² Det er lettere å utvise dominans ovenfor en hund enn en katt, noe som også kan gjenspeiles i vårt syn på disse dyrene, og vår verdsetting av dem.

Mishandling av katter

«Turgåer fant katt mishandlet, drept og spiddet på et tre.»²⁸³ «Katten Kevin (5) ble mishandlet med kniv.»²⁸⁴ «Katten Røde ble fanget, mishandlet og torturert til døde.»²⁸⁵ Dette er noen få overskrifter hentet fra norske aviser de siste årene. Igjennom media, og informasjon fra dyrevernsgrupper kan man få et inntrykk av at dyremishandling, og da kattermishandling spesielt, er et stort problem i landet vårt. Kan vi se igjen dette i spørrelistesvarene, eller er det en annen virkelighet som kommer til syne? Det er her viktig å være klar over at det ikke kun er fysisk mishandling som oppfattes som mishandling, men også vanskjøtsel eller manglende tilsyn og stell av dyret.²⁸⁶

I spørrelisten er det ingen direkte spørsmål om dyremishandling, men temaet berøres gjennom spørsmål om dumping av katter i ferien, og hvorfor det skjer oftere enn dumping av hunder. Og spørsmålet «Har du vært med på å få katter avlivet? Hvem gjorde det og hvordan ble det gjort?» Ved å analysere svarene på disse spørsmålene har jeg fått tilgang på meninger og oppfatninger om kattermishandling.

²⁸¹ Fudge. *Pets*, 80.

²⁸² Tuan, *Dominance & affection: The making of pets*, 107.

²⁸³ Magnus Lutnæs Aas. *Turgåer fant katt mishandlet, drept og spiddet på et tre*. Dagbladet, 23.08.14, <http://www.dagbladet.no/2014/08/23/nyheter/innenriks/haugesund/dyremishandling/34928838/> (11.10.15)

²⁸⁴ Line Brustad og Ralf Lofstad. *Katten Kevin (5) ble mishandlet med kniv*. Dagbladet, 26.09.13, <http://www.dagbladet.no/2013/09/25/nyheter/innenriks/katt/dyremishandling/oslo/29457899/> (11.10.15)

²⁸⁵ Steffen Zachariassen. *Rystende kattedrap i Vardø: Katten Røde ble fanget, mishandlet og torturert til døde*. ABC Nyheter, 11.10.12, <http://www.abcnyheter.no/nyheter/2012/10/11/160605/katten-rode-ble-fanget-mishandlet-og-torturert-til-dode> (11.10.15)

²⁸⁶ Guri Larsen. *Dyrevern eller samfunnsvern? Dyremishandling som lovbrudd og lovlydig handling*. (Oslo: Unipub forlag, 2003), 28.

Som frivillig i dyrebeskyttelsen har jeg et nært forhold til dette. Og jeg har spurt både meg selv og andre mange ganger. Uten å få noe godt svar. Men jeg tror det rett og slett har med holdninger å gjøre. Og mye kunnskapsløshet. Mange tror katten klarer seg veldig fint, at de har et godt liv som hjemløse. Resten gir vel bare blanke, de bryr seg ikke. Mangel på empati for katt er et problem jeg ofte kommer borti, det gjelder for mye. En katt skal ikke koste noe, det er et vanlig synspunkt. Hovedgrunnen til denne tenkemåten tror jeg er at kattunger er gratis. De har ingen status. En annen ting er folks interesse. Når en hund forsvinner fra et hjem spør slekt og naboer hva som har skjedd. Gjør de det samme når det gjelder katten?²⁸⁷

Denne informanten mener at kattens verdiproblemer grunner i menneskers holdninger og kunnskapsløshet. Myten om at katten klarer seg selv ute i naturen, er fremdeles sterkt levende, og kan døyve katteeiernes dårlige samvittighet dersom de velger å dumpe kattene sine. Andre, ifølge denne personen, bryr seg rett og slett ikke. Informanten sier selv at kattunger er gratis og har ingen status, og at dette underbygger idéen om at katter ikke skal koste noe. Når katten ikke koster noe ved anskaffelse, er det lettere å skaffe seg katt uten å ha planlagt eller tenkt over konsekvensene. Dyrebeskyttelsen Norge mener at nettopp manglende restriksjoner på kjøp, salg og avl bidrar til at mange dyr er uønsket eller vanskjøttet.²⁸⁸

Mytene om at katten har ni liv, alltid lander på føttene og klarer seg alene, er også fremdeles gjeldende, og det ser vi også igjen i spørrelistesvarene;

Folk tror vel på myten om at «katter klarer seg selv og kan gå ute hele sommeren...». Noe de absolutt ikke gjør i et samfunn der vi har lært katten å være avhengig av mennesker for å få husvarme, mat og vann. Skjønner godt at noen katter finner seg et nytt hjem når de blir dumpet slik. ...²⁸⁹

Menneskene har domestisert katter for å ha dem i hus. Allikevel tror mange at katter klarer seg selv, og kan leve av det naturen gir dem. Denne informanten påpeker nettopp denne type holdning, og mener at det er forståelig at noen katter finner seg nye hjem dersom de blir behandlet dårlig, noe vi allerede har sett eksempler på.

Det er flere informanter som fokuserer på mytene omkring katter:

Igjen, katten har lavere status enn hva hunden har. Folk kan ta med seg hunden og sitte ute på kafé, mange ønsker å klappe den og hilse på den. En løskatt blir jaget da den blir påstått å pisse ned andres eiendom, blomsterbed, garasjer. Den remjer på katters vis, den kan overføre smitte og utøy. Tror folk er mer uvitende om katter. Den gamle

²⁸⁷ NEG 243 Katter: 42365.

²⁸⁸ Dyrebeskyttelsen Norge. *Dyr i private hjem*. Dyrebeskyttelsen Norge, <http://www.dyrebeskyttelsen.no/arkiv/dyr-i-private-hjem> (22.11.15).

²⁸⁹ NEG 243 Katter: 42520.

myten henger igjen om at katten har 9 liv. Det er dessverre mye bruk- og kastmentalitet. Vi dumper katten og reiser på ferie, så fikser vi oss en ny når vi kommer hjem.²⁹⁰

Her får vi presentert både myten om at katter har 9 liv, påstander om at katter tisser ned andres eiendom, overfører sykdom og smitte og generelt har lav status. Informanten mener at det hersker en uvitenhet og en bruk- og kastmentalitet i samfunnet, og at dette påvirker vårt forhold til katter. Det er flere som er enige i dette:

Vi lever i et bruk- og kastsamfunn, også når det gjelder liv... og spesielt katter. Det er altfor enkelt å skaffe seg katt, og å kvitte seg med den når den ikke passer inn i planene. En hund er vanligvis ikke gratis, som en katt, ofte er hunder ganske dyre – og dette fører også til at de automatisk anses å ha mer verdi. Ingen dyr burde være gratis! Vi har også en del merkelige vrangforestillinger om at katter kan klare seg fint alene – det kan de ikke!²⁹¹

Sitatet er svært representativt for en stor del av svarene. Her blir det nevnt både at vi lever i et bruk- og kastsamfunn, og at det er altfor lett å kvitte seg med kattene dersom de blir til bry. Informanten mener også at katter ofte ansees å ha lavere verdi enn hunder, noe vi allerede har sett at flere andre mener. Vi kan se igjen meninger om at det er for lett å kvitte seg med katter og at de ikke burde være gratis. Vi kan se flere eksempler på informanter som mener at det er altfor lett å få tak i katter i dagens samfunn;

Katter koster ingenting å anskaffe, kattunger er fryktelig lett tilgjengelige, og myten om at katter klarer seg selv er seiglivet. En nabo som stadig «mister» katter skaffer seg bare nye. «Er den borte, så er den borte», er omkvedet når jeg spør om de ikke har etterlyst og lett etter den sist savnede.²⁹²

Jeg tror folk tar lettere på det å ha katt enn det å ha hund. Folk som anskaffer seg hund tenker gjerne mer igennom det og planlegger bedre enn de som anskaffer seg katt. En katt er dessverre ofte gratis og det er altfor enkelt å få tak i en katt. Synet mange har på katter er at det er «bare» en katt. De er enkle og billige å anskaffe, men er kanskje ikke like billige, lette og uproblematisk å holde slik som folk tror. Når de møter et problem velger de det de ser på som enkleste utvei, dumper katten, så er de kvitt det «problemet».²⁹³

²⁹⁰ NEG 243 Katter: 42438.

²⁹¹ NEG 243 Katter: 42534.

²⁹² NEG 243 Katter: 42557.

²⁹³ NEG 243 Katter: 42596.

Katter er som regel gratis, og de er lette å få tak i, da di gis bort «overalt». Det så vi også i begynnelsen av dette kapittelet. Men hva kan denne tendensen føre til? Som vi har sett i disse sitatene, mener informantene at det kan føre til en bruk- og kastmentalitet. Det er enkelt å få tak i en ny katt, dersom man skulle miste, glemme, dumpe eller måtte avlive en katt. Som flere informanter påpeker, er katter billige og enkle å skaffe, men som regel ikke like billige og enkle å holde. Terskelen kan derfor være lav når det kommer til å kvitte seg med en katt.

Det er få eksempler på direkte dyreplageri i svarene, men som jeg tidligere har skrevet, er også vanskjøtsel og manglende tilsyn og stell dyremishandling, noe dumping går innunder. Her er et eksempel på dumping av katt, der handlingen blir gjenfortalt av en utenforstående;

... på hytta. Men en gang forsvant katten ut da vi skulle dra og det forsinket oss veldig. Vi pleide å passe på at katten alltid var inne den dagen vi skulle dra. Jeg husker en historie fra familien til en venninne, der katten ble borte da de skulle dra. Også bare dro de. Det gjorde inntrykk på meg som liten. Kunne ikke skjønne at noen kunne gjøre noe sånt. ...²⁹⁴

Katten i denne historien blir dumpet i den forstand at eierne forlater den på hytta. Katten var ikke verdt å vente på, og ble etterlatt for å klare seg selv.

«Cruelty to animals is deeply embedded in human nature», påstår Tuan i boken *Dominance & affection – the making of pets*. Ifølge Tuan ligger altså trangen til å være brutale mot dyr i menneskers natur, og kan sies å ha sammenheng med vår fortid som jegere. For å bli en vellykket jeger, må man ha vært nødt til å nyte jakten til en viss grad. Ifølge Tuan kunne også jakten bli sett på som et slags spill, og forskjellige drapsmetoder kunne fungere som utfordringer som kunne være spennende og gøy.²⁹⁵ Jeg vil allikevel påstå at det er få mennesker som mener det er gøy å plage dyr, og at en stor del av mishandlingen vi ser i dag kommer av uvitenhet og mangel på respekt for dyr.

Uvettige mennesker som ikke tenker dumper problemene i grøfta som om det er søppel. Helt uverdige og ikke lov. Noen tror vel at kattene klarer seg selv der ute, de tenker ikke på at det faktisk er et liv de dumper fra seg. Det burde vært straff for de som gjør sånn.²⁹⁶

«Det burde vært straff for de som gjør sånn», sier denne informanten. Det er mange av informantene som nevner et ønske om et eget dyrepoliti i Norge. En debatt om nettopp dette

²⁹⁴ NEG 243 Katter: 41933.

²⁹⁵ Tuan, *Dominance & affection: The making of pets*, 89.

²⁹⁶ NEG 243 Katter: 41556.

har foregått i det offentlige rom over lengre tid, og 1. september 2015 ble det startet et prøveprosjekt med et slikt eget dyrepoliti, eller dyrekrim-gruppe, i Sør-Trøndelag politidistrikt. Dette prosjektet skal vare i tre år og evalueres underveis. I tillegg til dette skal mattilsynet region Midt opprette et eget krimteam som skal ha ansvar for samarbeid med politiets gruppe i de mest alvorlige sakene. Dette teamet skal bestå av syv personer med spesielt god kompetanse på dyrekriminalitet.²⁹⁷

Dyrepolitiets hovedoppgave er å følge opp dyrekriminalitet og brudd på dyrevelferdsloven. Ved å jobbe med å sikre dyrs sikkerhet, og følge opp anmeldelser, vil dyrepolitiet også gnagne mennesker, i det lange løp. «Forskning indikerer at en del av dem som utfører kriminalitet mot dyr, også utfører kriminalitet mot andre mennesker, enten det er partnere, barn eller andre. Så dette er viktig for å forebygge og bekjempe vold i samfunnet og i familien» sier landbruksministeren Sylvi Listhaug.²⁹⁸ Dyrepolitiet ble da etablert med en intensjon om å redde både mennesker og dyr.

I november 2015 ble en 19 år gammel mann dømt til seks måneders fengsel for å ha drept en katt. Dette var den første saken som ble etterforsket av det nye dyrepolitiet. Drapet var brutalt, da mannen skal ha tatt kvelertak på katten, forsøkt å knekke nakken på den, før han til slutt drepte den med kniv. Mannen skal også ha flådd katten etter dens død.²⁹⁹

19-åringen ble i tillegg dømt for besittelse av barnepornografi. I dommen hans ble det vist til at mannen hadde betydelige psykiske problemer, og i perioder fantaserte om å drepe jenter.³⁰⁰ Her ser vi i praksis hvordan dyrepolitiet ivaretar både mennesker og dyr.

Kattens unaturlige død

Jeg har i kapittel 4 satt fokus på hva som skjer med katten, og katteeieren, etter kattens død. I dette kapitlet skal jeg se nærmere på hvordan kattene dør, og hva dette kan fortelle oss om kattens verdsettelse. Blir katten avlivet? På hvilket grunnlag – og hvordan skjer denne avlivingen? Blir katten påkjørt eller skadet – under hvilke omstendigheter? Kan fortellingene

²⁹⁷ Tor-Hartvig Bondø og Felicia Alvsing. *Her er Norges første dyrepoliti*. VG, 21.08.15, <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/dyreverv/her-er-norges-foerste-dyrepoliti/a/23509557/> (08.10.15)

²⁹⁸ VG. *Sør-Trøndelag får landets første dyrepoliti*. VG, 27.04.15, <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/dyrene/soer-troendelag-faar-landets-foerste-dyrepoliti/a/23442229/> (15.10.15)

²⁹⁹ Bondø, Tor-Hartvig. *Dømt til et halvt års fengsel for kattedrap*. VG, 13.11.15, <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/dyrene/doemt-til-et-halvt-aars-fengsel-for-kattedrap/a/23560931/> (17.11.15).

³⁰⁰ Kilnes, Camilla og Jonas Alsaker Vikan. *Dømt til halvt års fengsel for brutalt kattedrap*. Adressa, 13.11.15, <http://www.adressa.no/nyheter/trondheim/2015/11/13/D%C3%B8mt-til-halvt-%C3%A5rs-fengsel-for-brutalt-kattedrap-11804321.ece> (17.11.15)

fortelle oss noe om folks samvittighet ovenfor skadede eller døde dyr? Hva sier dette om kattens verdsettelse, og oss som samfunn?

Jeg skal nå ta for meg hva som skjer når kattene dør en unaturlig død, ved for eksempel avliving, påkjørsler og skader. Paragraf 12 i *Lov om dyrevelferd* fra 2009 lyder som følger;

Avliving av dyr og håndtering i forbindelse med avlivingen skal skje på dyrevelferdsmessig forsvarlig måte. Den som benytter bedøvnings- eller avlivingsutstyr, skal påse at dette er egnet og vedlikeholdt.

Dyr som eies eller på annen måte holdes i menneskelig varetekt, skal bedøves før avliving. Bedøvningsmetoden skal gi bevissthetstap, og dyret skal være bevisstløst fra før avlivingen påbegynnes og til døden inntreffer. Krav om bedøving før avliving gjelder ikke hvis dyret avlives med en metode som gir umiddelbart bevissthetstap. Etter at avliving er utført, skal det påses at dyret er dødt.

Avliving i nødstilfelle skal i størst mulig grad skje i samsvar med første og andre ledd.

Avliving av dyr skal ikke skje som et selvstendig underholdnings- eller konkurranseelement.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om krav til miljø, utstyr og håndtering i forbindelse med avliving av dyr. Kongen kan gjøre unntak fra bestemmelsene i andre ledd for andre dyr enn landdyr og sjøpattedyr.³⁰¹

Lovteksten sier at dyr som avlives skal bli avlivet raskt, smertefritt og på en human måte. Vi kan her trekke paralleller med dødsstraff for mennesker, som blir utført i ulike deler av verden. I slike situasjoner, der mennesker har blitt dømt til døden, er det samme form for argumentasjon som gjelder; de skal ha en rask, smertefri og sikker død. Dyr og mennesker har på dette området samme rettigheter, om vi kan kalle det det.

Loven sier altså at dyr skal avlives humant, men hva forteller spørrelistesvarene oss? Spørrelisten berører dette teamet gjennom spørsmålene «Katter lever ikke evig. Kan du fortelle litt om hvordan enkelte katter har dødd? Ble katten begravet? Ble det gjort med seremoni, og ble gravstedet markert?», «Har du opplevd at en katt ble påkjørt? Hva skjedde?», og «Har du vært med på å få katter avlivet? Hvem gjorde det og hvordan ble det gjort?»

De aller fleste informantene som har måttet avlive en katt, har valgt å få dette utført hos en veterinær;

³⁰¹ Lovdata. *Lov om dyrevelferd*. Lovdata, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-97>, (10.08.15).

Veterinæren avlivet våre katter. De ble først gitt et middel mot kvalme, så fikk de en sprøyte med innsovningmiddel. Deretter fikk de avlivningssprøyta. Jeg synes det var en fin avlivningsmåte. Da jeg var liten var jeg på landet på gården til min oldefar. Der så jeg hvordan min fars onkel avlivet kattunger. Det var tre kattunger. Han holdt alle tre i halen og slo hodene deres inn i låveveggen. Deretter ble kattungene kastet ut i vannet. Jeg var ca. 7 år den gangen – men husker det tydelig fortsatt 44 år senere.³⁰²

Informanten beskriver en typisk avliving hos veterinær. Situasjonen blir presentert som kontrollert, sikker og til og med fin. I kontrast til denne avlivingen, forteller også informanten om kattunger som ble avlivet, da han/hun var liten. Denne avlivingen skjedde for 44 år siden, men informanten husker det fremdeles tydelig. Fremgangsmåten som ble brukt var mer brutal, noe som kan ha vært en grunn til at det fremdeles sitter godt i katteeierens minne. Slik form for avliving vitner om et verdisyn der katten er lite verdt, og ikke trenger en «ordentlig» avliving.

Til tross for at mange velger å bruke en veterinær til å avlive kattene sine, kan vi finne flere eksempler på andre metoder å avlive katter på;

Har hatt mange katter opp igjennom årene; 1 ble skutt med hagle, fordi hun ble rar/gal etter sitt første kull med unger. 4 kattunger ble tatt opp en og en, og slått i hjel med en vedkubbe. Min. 1, kanskje 2 katter, har blitt påkjørt uten at sjåfør kontaktet oss. 2 har fått innsovningssprøyte. Det er kun 1 av kattene som jeg kan huske ble skikkelig begravet.³⁰³

Katteeieren ramser opp kattene sine, og avlivingsmetodene som har blitt brukt, på en tilsynelatende følelsesløs måte. Katteeieren har hatt mange katter, noe som kan tyde på at han/hun sannsynligvis pris på katten og dens selskap. Allikevel har flere av kattene blitt avlivet. Her nevnes kun avlivingsbegrunnelse for en av kattene, og det var at den ble rar/gal. Dette sitatet viser helt klart at katten er et dyr det er lett å kvitte seg med.

En annen informant har også erfaring med ulike måter å avlive katter på;

Mamma leverte kattunger til dyrlegen, har hørt om kattunger som vart skotne og knekt nakken på, men hadde nok aldri hatt samvittighet til å gjere det sjølv.³⁰⁴

Informanten har hørt om kattunger som har blitt avlivet ved å bli skutt eller knekt nakken på. Informantens egen familie har latt veterinæren avlive dyrene, noe informanten understreker, samtidig som han/hun påpeker å aldri kunne ha avlivet en katt selv. Informanten plasserer seg

³⁰² NEG 243 Katter: 41537.

³⁰³ NEG 243 Katter: 41682.

³⁰⁴ NEG 243 Katter: 41644.

selv utenfor denne problematikken. Vi kan se flere eksempler på informanter som forteller om andre som utfører avlving:

Har vært tilstede ved to avlvinger, ene var kattunger som var nyfødt og ble druknet med en gang, og den andre gangen var det en voksen som ble puttet i en liten eske og skutt.³⁰⁵

Informanten skildrer her to separate avlvinger. Den ene katten blir druknet, mens den andre blir skutt. Informanten beskriver seg selv som tilstede, men sier ingenting om han/hun deltok i selve avlvingen. Dette kan være en måte å distansere seg selv fra handlingene på, da dette ikke er alminnelige avlivingsmetoder.

Hvorfor blir katter ofte avlivet? Den vanligste årsaken er sykdom eller skader, der dyret lider, og eier og veterinær er enige om at det er i dyrets interesse å få slippe lidelsene. Det er i hovedsak ikke disse situasjonene jeg ønsker å diskutere i dette kapittelet. Vi kan se at det er flere dyreeiere som ønsker å avlive kjæledyret sitt når dyret, eller dyrets oppførsel, blir et problem for dem. Ifølge den britiske sosiologen Joanna Swabe oppstår det ofte slike situasjoner i forbindelse med katter som urinerer innendørs. Dersom en katt begynner å urinere inne, er det ofte en underliggende grunn. Det kan være fysiske grunner, som ofte kan kureres, eller det kan være at katten er misfornøyd av en eller annen grunn. I de tilfellene der kattene er misfornøyd, er det oftest eierens uvitenhet eller mangel på interesse som er det egentlige problemet.³⁰⁶ På tross av at slike problemer ofte er mulige å løse, kan vi se at det er flere katter som blir tatt livet av nettopp på slike grunnlag. På bakgrunn av denne type tankegang, kan man si at det finnes en slags bruk- og kastmentalitet når det kommer til katter, som til så mye annet i vårt samfunn. Kattene kan avlives dersom de blir et problem, eller om eierne skal på ferie eller flytte. Vi har noen eksempler på slike historier;

Overtok en katt på 9 mnd. etter at noen hadde et samlivsbrudd. Hun var inne katt. Etter et år eller to så begynte hun å tisse inne. I tillegg ble hun aggressiv. Spesielt da hun ble stengt inn på kjøkkenet på natta. Kjøkkenet var et stort allrom med alt katten trengte tilgjengelig. Prøvde å omplassere henne, men lyktes ikke. Endte til slutt med avlving. Veterinæren spurte om det kunne vente til over helga, men da han fikk vite hvordan katten var hjemme å mente han at det hastet så det ble gjort før helga. Kjentes godt at veterinær var enig i vår beslutning.³⁰⁷

³⁰⁵ NEG 243 Katter: 42627.

³⁰⁶ Joanna Swabe. "Veterinary dilemmas: ambiguity and ambivalence in human-animal interaction". Del i: Podberscek, Anthony L., Elizabeth S. Paul og James Serpell (red): *Companion animals & us. Exploring the relationships between people and pets*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000), 303-304.

³⁰⁷ NEG 243 Katter: 42578.

Katten i sitatet ble avlivet da hun begynte å tisse inne og ble aggressiv. Eieren forteller at katten ble ekstra aggressiv da den ble stengt inne på kjøkkenet om natta. Utsagnet «det kjentes godt at veterinær var enig i vår beslutning», vitner om at eieren ønsket å avlive katten, men satt pris på at veterinæren var enig. Veterinærens forståelse kan ha bidratt til å døyve eieres dårlige samvittighet. Denne dårlige samvittigheten kan kanskje komme av at denne katten ble avlivet uten noen medisinsk grunn. Det kan ha vært fysiske eller psykiske årsaker for endringen i kattens oppførsel, og dette kunne muligens ha blitt oppklart og løst, uten at katten måtte dø.

Hun sluttet å stelle pelsen sin og ble nokså urenselig. Vi ble enige om at vi måtte ta henne mens hun enda hadde litt verdighet. Det ble gjort på fanget mitt hjemme i stua. (Vi jobber i helsevesenet og har en kamerat som er veterinær) Vemodig.³⁰⁸

Her ser vi en fortelling om en katt som ble avlivet da den begynte å bli urenselig. «Vi måtte ta henne mens hun enda hadde litt verdighet», sier denne siste katteeieren. Hvilken verdighet er det her snakk om? Bryr katten seg selv om at den har ustelt pels, og er urenselig, eller er det eierne som ser på katten som et problem? I denne situasjonen bruker katteeieren kattens egne påståtte tanker og følelser for å rettferdiggjøre sine egne handlinger.

Avliving av dyr kan sees på som en kombinasjon av empati for dyret, og en demonstrasjon av menneskets makt over dyret. I visse situasjoner kan man få bedre samvittighet ved å avlive dyr, for ofte er det vår kultur som er skyld i deres lidelser, som avl som har gått for langt, feil type fôr osv. Vi avliver som oftest dyr som er syke og lider, men altfor ofte er det friske dyr som må bøte med livet.

... Den ble en innekatt siden vi da bodde i blokk på Vestli. Det fungerte bra. Flyttet så til eget hus i Oppegård, og den ble ute/innekatt. Men var alltid inne når vi var på jobb, og om natten. Flyttet deretter i blokk igjen; Hr. Evensen (katten) og meg, og han ble innekatt igjen, dessverre. Den ble dessverre alt for mye alene hjemme, med matfar som reiste på jobb tidlig morgen, og ikke hjemme igjen før kveld. Han ble dessverre rastløs. Og da jeg skulle reise bort i 3 uker, prøvde jeg febrilsk å omplassere uten resultat. Og Hr. Evensen endte sitt fem år gamle liv på Veterinærhøyskolen. Og aldri har jeg grått så mye.. Aldri mer, og selv om dette er omkring 20 år siden, så sitter denne opplevelsen på min netthinne. Å ta liv av et dyr som er syk, er «greit». Nei, dette har vi ikke lov til. Får ennå tårer når jeg nå skriver om dette..... Hr. Evensen var en vanligpusekatt som kom til matfar når han kom hjem. Etter dette har det ikke vært katt i mitt liv, dessverre.³⁰⁹

³⁰⁸ NEG 243 Katter: 41639.

³⁰⁹ NEG 243 Katter: 41551.

I denne historien kan vi lese at informanten forklarer hvordan det følte å skulle ta livet av en sunn og frisk katt. Denne katteeieren valgte å avlive katten sin, da han selv skulle reise bort, og ikke fikk pass til katten. Selv i dag, over 20 år etter hendelsen, sliter han med dårlig samvittighet ovenfor denne katten. Dersom man ser nøye på denne teksten, kan det se ut som om at det også har vært et samlivsbrudd involvert. «Den ble en inne katt siden vi bodde i blokk», forteller informanten. Deretter flyttet de til et hus, for å så flytte til en blokk igjen. Informanten presiserer da at det var katten og han selv som flyttet i blokk, og han snakker da ikke lengre om et vi. Man kan tenke seg at det har oppstått et samlivsbrudd, og at Hr. Evensen og informanten da har flyttet til en leilighet, Det er i etterkant av dette at katten må avlives. Informantens sorg ovenfor katten kan muligens ha sammenheng med disse omstendighetene, og sorgen over katten kan sitte mer i minnet. Katten kan her fungere som et slags symbol for dette samlivsbruddet, og minnene etter den kan igjen vekke andre minner.

Katter går ofte utendørs, uten tilsyn og de går der de vil. Det fører dessverre til at mange katter blir påkjørt og skadet eller drept. Hva gjør man dersom man kjører på en katt - og hva forteller dette oss om kattens verdi? Hva skjer med de skadede eller døde kattene? Vi finner flere eksempler på slike situasjoner i svarene på dette spørsmålet fra spørrelisten; «Har du opplevd at en katt ble påkjørt? Hva skjedde?»:

Min aller første katt, da jeg var liten, ble påkjørt av bussen. Vi var ute og gikk kveldstur med bikkja, og katten fulgte etter på andre siden av veien. Da bussen kom og veien ble opplyst, løp katten ut rett foran bussen. Forferdelig opplevelse.. Jeg har også tatt med en katt som lå påkjørt midt i veibanen til dyrlegen. Den var hardt skadd og måtte avlives med en gang, ikke håp. Jeg blir så forbanna over folk som kjører på katter uten å stoppe!³¹⁰

«Jeg blir så forbanna over folk som kjører på katter uten å stoppe», sier denne informanten. Dette er en holdning som går igjen i flere av svarene. Katteeiere ønsker at sjåførere som kjører på katter og eventuelt skader eller dreper dem, skal ta ansvar. De skal kontakte veterinær, politi og/eller katteeier. Mange katter er i dag ID-chipet, og det er da enkelt å finne kattens eier. På tross av dette, blir det ikke alltid katteeiernes ønske tatt hensyn til;

Katten til min bror ble påkjørt og hardt skadd. Sjåføren tilkalte politien som skjøt katten på stedet med to skudd i hodet. Dette skjedde rett utenfor huset til min bror. De fikk ikke vite noe før de leste om det i avisen dagen etter. Da begynte de å mistenke at det kanskje var deres katt siden den ikke hadde kommet inn dagen før. Dette var en

³¹⁰ NEG 243 Katter: 41628.

flott rasekatt til flerfoldige tusen kroner. Den var ID-chippet, men de ble aldri kontaktet av politiet. De kontaktet selv NAF-stasjonen de visste påkjørte dyr ble sendt til. Der fant de bare katten slengt opp i skogen bak stasjonen. Den lå der sammen med mange andre døde dyr. Hverken politiet eller NAF hadde brydd seg med å sjekke om dyret var ID-chippet.³¹¹

Ifølge denne informanten forsøkte aldri politiet å finne eller å kontakte eieren av katten, på tross av at de valgte å avlive den. Han/hun forteller her om at katten ble «slengt opp i skogen», som om den skulle ha vært søppel, noe som er ganske så beskrivende med tanke på verdisynet. Vi kan relativt ofte se påkjørte og døde katter som ligger langs veiene, der sjåførere har etterlatt dem. Dette kan tolkes som at kattene er mindreverdige dyr som, når de er døde, til tider kan sammenlignes med søppel.

En av kattene våre ble påkjørt og drept av en nabo, husker dette var veldig trist da det kom så brått på. Hun som hadde kjørt på katten vår visste at det var vår og kom gråtkvalt på døra (sent om kvelden) for å fortelle hva som hadde skjedd, og beklagde seg veldig. Jeg synes det var fint at hun ga oss beskjed.³¹²

Ja. Den ble påkjørt av en motorsykkel. Mannen på motorsykkelen bar katten inn i oppkjørselen vår og ringte på døra. Pappa og mamma ordnet resten.³¹³

Sitatene ovenfor beskriver situasjoner der katter har blitt påkjørt og drept, og der den ansvarlige for påkjørselen har tatt seg tid til å finne eier og si ifra om hendelsen. Sjåførene forstår at kattene kan være viktige for andre mennesker, og er ansvarlige nok til å handle deretter. Det er det ikke alle som er;

Min første katt ble påkjørt, sannsynligvis fordi hun hadde begynt å se og høre dårlig. Bilisten hadde bare kjørt videre, dette er sårt å vite i ettertid.³¹⁴

Vi kan se at det er viktig for katteeierne å få vite om det, dersom deres katt skulle bli påkjørt og drept. Den ene katteeieren sier at det var fint å få beskjed, mens den siste forteller at det var sårt å vite at bilisten kjørte videre etter å ha drept katten. Det kan være sårt for katteeieren, da han/hun da ikke vet om katten led, hvordan påkjørselen skjedde og hvordan katten døde.

³¹¹ NEG 243 Katter: 41537.

³¹² NEG 243 Katter: 42596.

³¹³ NEG 243 Katter: 41906.

³¹⁴ NEG 243 Katter: 42686.

Det er et dyr man bryr seg om og er glad i, og det er da ekstra trist dersom dyret må dø alene og i smerter.

Avsluttende refleksjon

Vi har nå sett på noen aspekter som kan være med på å belyse menneskets verdsetting av katten, noe resten av studien min i og for seg også til tider handler om. Et viktig og grunnleggende funn er at katten, på tross av at den ofte blir sett på som en del av familien og blir brukt mye tid og penger på, allikevel ikke er hellig når alt kommer til alt. Med utgangspunkt i Kopytoffs kommoditetsteori kan vi si at katten ikke er hellig og usalgbar, men i stor grad avhendelig og salgbar. Katten er noe vi kan kaste dersom den er til bry for oss.

De fleste katter er gratis, men rasekatter og omplasseringskatter må man som regel betale for. Katten kan – når den annonseres for salg for en viss pengeverdi forstås som en vare. Som vare kan katten tas inn og ut av varesirkulasjonen, og gå fra å være noe omsettelig til «et hellig ukrenkelig objekt» igjen, eller omvendt. Katten kan potensielt endre status flere ganger i løpet av livet. Den kan bli kjøpt for penger, og sees på som en vare, så bli et familiemedlem og oppfattes som uomsettelig og hellig, til å så bli kvittet seg med – er tydelig tegn på at katten ikke lengre er hellig. Katten kan altså gå inn og ut av varesirkulasjonen, avhengig av omstendighetene. Dersom vi anvender kommoditetsbegrepet på hunden, kan vi tenke oss at den er høyere opp på vareskalaen, og ofte blir tatt ut av sirkulasjonen uten å gå inn i den igjen. Det er ofte både høyere penge- og følelsesmessig verdi knyttet til hunden.

Det er interessant at de fleste informantene selv er så positivt innstilt til katter, men at det allikevel skinner igjennom en holdning om at mange katteiere er villige til å kvitte seg med katten dersom det skulle oppstå et problem, eller at katter ofte klarer seg selv. Det er her viktig å merke seg at dette stort sett ikke gjelder mine informanter, men det informantene forteller, til tider indirekte, om resten av samfunnet. Fenomenet med den tredje nærværende er gjennomgående i dette kapittelet.

Tendensen til lett å kunne kvitte seg med katter, gjenspeiler dagens bruk- og kast-samfunn, der vi kaster det gamle, kjedelige eller eventuelt ødelagte, og kjøper oss noe nytt. På samme måte kan vi kvitte oss med katten når den blir kjedelig, gammel, syk, eller hvis man skal på ferie og ikke har noen til å passe på katten. Når man kommer hjem igjen, skaffer man seg bare en ny katt – det er absolutt ingen mangel på katter som trenger et hjem.

Den økende kattebestanden kan blant annet sies å ha kommet av manglende kastrering og sterilisering, og vi har sett flere eksempler på katteeiere som ikke prioriterer dette. Slike handlinger kan tolkes som at kattene ikke blir behandlet med den respekten og empatien de

fortjener, og katteeierne lar katten «seile sin egen sjø», og eventuelle kattunger som dukker opp forøkes å gis bort eller tas livet av. Slike holdninger er med på å underbygge kattens lave verdi i samfunnet.

Menneskers verdsetting av katten kan gjenspeile samfunnet på ulike måter. Den kan speile trender, som at mange er opptatt av sunn, hjemmelagd og gjerne økologisk mat til barna sine, på samme måte som at noen er opptatt av at kattene skal få riktig kosthold. Vi har også sett at flere forsikrer kattene sine, noe som igjen kan speile et forbrukersamfunn der vi prioriterer å bruke penger på ting som ikke alltid er nødvendig. Allikevel – forsikring av katt forteller oss mye om kattens verdi, og det kan være en klok investering dersom katten blir alvorlig syk eller skadet, og veterinærregningene blir høye. Mange av informantene er opptatt av at katten skal få forsvarlig helsetilsyn – på samme måte som vi selv er svært opptatt av det norske helsevesenet, og mener at alle skal dra nytte av det.

Informantene skaper et bilde av et samfunn der hunden blir høyere verdsatt enn katten. Utsagnene kan tolkes som en generell samfunns holdning, på tross av at flere av informantene er uenige i denne holdningen. Også her er den tredje nærværende i stor grad tilstede. Begrunnelsene for denne verdiforskjellen mellom hund og katt er blant annet at hunden er større enn katten, den krever mer tid fra eieren, den er avhengig av eieren og kan fungere som et nytte dyr. Som jeg har vært inne på var hunden sannsynligvis det første dyret som ble domestisert³¹⁵, og har igjennom årene levd tett inntil menneskene og fylt ulike roller i deres liv.

Det er lettere å kontrollere en hund enn en katt. Ser vi på hunden som mer verdifull, fordi vi lettere kan kontrollere og dominere den? Katten er sin egen herre og klarer seg, i følge myter og misforståelser, fint alene. Denne holdningen fører til at kattene gjerne blir sett på som mindre verdifulle, og ofte blir behandlet deretter. Disse holdningene kan fortelle oss mye om samfunnet, blant annet vitner de om at mennesker liker å ha kontroll, og de liker å være på toppen av hierarkiet. Hundene understreker dette maktforholdet i mye større grad enn kattene.

Tanken om kontroll og dominans kan vi se igjen ved avlaving av katt, spesielt der hvor dyret ikke er sykt. Mennesker har makt til å ta livet av katten, og gjør det til tider uten noen god grunn. Samtidig som dette viser et verdisyn der katten er verdt så godt som ingenting, viser det også en menneskelig maktdemonstrasjon. Mennesket kontrollerer naturen og bestemmer hvem som skal dø og hvem som skal leve.

³¹⁵ Tuan. *Dominance & affection: The making of pets*, 102-103.

Informantene understreker at hjemløse katter er et økende samfunnsproblem, og begrunner dette med mange uønskede kattunger, fraflytning og dumping av katter. I følge Norsk Huskattforening er det totale fraværet av hjelpeordninger for de kattene som rammes av hjemløshet, et sterkt signal om kattens verdiløshet. Foreningen mener at vi står overfor et samfunnsproblem, som samfunnet nekter å gjøre noe med.³¹⁶ Vitner dette om et samfunn uten følelse av anstendighet, ansvarlighet og empati med disse dyrene?

Et argument imot denne type tankegang er opprettelsen av eget dyrepoliti i Sør-Trøndelag i 2015. Den 25. november 2015 ble det klart at også Rogaland skulle få et prøveprosjekt. Dette vitner om et samfunn som bryr seg om dyr generelt, og ser at det er behov for en form for tilsyn og kontroll. Norsk Huskattforening legger vekt på at politi og rettsvesen sjelden prioriterer saker som omhandler katter og katteremishandling. De mener at lovverket og dommernes bruk av lovverket fører til for lave straffer, selv for de mest groteske overgrep, og at dette illustrerer kattens lave status blant kjæledyrene.³¹⁷ På dette området skjer det nå en endring, I oktober 2015 ble en ung mann ble dømt til seks måneders fengsel for et kattedrap, noe som er en relativ streng dom sett i sammenheng med andre dommer i Norge.

Vil dyrepolitiet bidra til å sette standarder og fungere preventivt i forhold til dyremishandling – og betyr dette at det kommer en holdningsendring knyttet til mishandling av dyr – og katter spesielt? Og ikke minst - vil prosjektene bli avviklet etter prøveperioden, eller vil de bli videreført flere steder i landet?

³¹⁶ Norsk Huskattforening. *Hjemløse katter*. Norsk Huskattforening, <http://norskhuskattforening.net/hjemlos.htm> (30.11.15).

³¹⁷ Norsk Huskattforening. *Hjemløse katter*. Norsk Huskattforening, <http://norskhuskattforening.net/hjemlos.htm> (30.11.15).

7. Oppsummerende refleksjon

I denne studien har jeg hatt som mål å undersøke fortellinger om katter. Fortellingene analyseres med mål om å finne ulike syn på katten og hva dette kan si oss om dagens samfunn. Mitt materiale bygger på spørreliste utarbeidet i samarbeid med NEG.

Spørrelisten har gitt meg en stor mengde data, og det har vært en utfordring å gjøre et utvalg med tanke på bruk i min studie. Det er mange svar som fremdeles ikke er benyttet, og det kan her være grunnlag for flere interessante problemstillinger og undersøkelser. Denne spørrelisten fikk flere svar enn noen annen spørreliste fra NEG igjennom tidene – noe som er et funn i seg selv. Den store svargleden kan sees å speile en stor interesse for, og glede av, katter og kattehold i det norske samfunnet. Det var noe overaskende at så mange mennesker svarte, og at en meget stor del av svarene er utfyllende og fine historier.

Jeg valgte å dele analysen inn i tre deler; den antropomorfe katten, kattens helsebringende funksjon og verdsetting av katten. Jeg har benyttet meg av diverse teori fra ulike fagmiljø, men har hatt størst fokus på de tre begrepene antropomorfisme, kommodifisering og domestisering. Disse begrepene har blitt benyttet i ulik grad, da materialet har styrt min tolkning, og teoriutnyttelse.

Gjennom denne studien har vi sett at katten er et lite dyr som til tider tillegges enorme krefter og egenskaper. Den kan blant annet fungere som menneskets beste venn og en støtte i tunge tider, den kan være et fullverdig familiemedlem som sidestilles med resten av familien og den kan helbrede og hjelpe syke. Allikevel ser vi flere eksempler på katter som blir etterlatt til seg selv, avlivet på ulike måter, og generelt blir behandlet som mindreverdige.

Denne dobbeltheten som her kommer frem er et viktig funn i denne studien. På tross av at katten ofte blir inkludert og elsket, kan den ofte fort fjernes dersom det skulle oppstå et problem. Tuan viser til denne dobbeltheten på denne måten;

... numerous reports, stories, and anecdotes attest to the personal devotion of owners to their chargers. On the other hand, pets exist for human pleasure and convenience. Fond as owners are of their animals, they do not hesitate to get rid of them when they prove inconvenience.³¹⁸

³¹⁸ Tuan, *Dominance and affection: The making of pets*, 88.

En annen form for dobbelthet kommer til syne igjennom at katten i stor grad både blir menneskeliggjort og tingliggjort. Menneskeliggjøringen sees spesielt godt i kapittel fire, som dreier seg om den antropomorfe katten. Her ser vi at katten tillegges en rekke menneskelige egenskaper, og at den til tider kan bli oppfattet som familiemedlem og en venn. Den blir oppfattet som et levende vesen med følelser, tanker og motivasjoner på lik linje med menneskene. Vi har også sett at flere av informantene er opptatt av kattens helse, ernæring og livskvalitet, noe som indikerer at katten har en høy verdi for dem.

Tingliggjøringen av katten kommer til syne blant annet ved muligheten for kommodifisering, og det faktum at flere katter blir behandlet som objekter uten verdi og følelser. «En katt er bare en katt», er et utsagn som ofte kan gå igjen, og henviser nettopp til denne tingliggjøringen der katten fratras sin personlighet og egenverdi.

Det kan noen ganger bli for mye av det gode når det gjelder menneskeliggjøring, noe som kommer til uttrykk ved temaet kattens død, og ved spørsmålet om katten skal bli begravet eller ikke. Her ser vi et eksempel på at kattens status og funksjon endres ved kattens død, og kan vise en motvekt til den sterke menneskeliggjøringen som informantene har fortalt om relatert til andre situasjoner. Når katten dør, mister den mange av de menneskelige egenskapene og funksjonene den har blitt tillagt, og blir rett og slett «bare et dyr».

På hvilken måte kan vi si at fortellingene om katter kan speile samfunnet vårt? Gjennom fortellingene kommer det frem syn og holdninger relatert til katten, men også mye annen informasjon. Når man nærleser er man, som tidligere nevnt, ikke kun interessert i *hva* som står skrevet, men også *hvordan* det er skrevet. Den tredje nærværende har til tider fungert som en slags inngang til samfunnsperspektivet, der jeg har fått et innblikk i hvordan informanten oppfatter samfunnet. I tillegg har jeg tolket de ulike fortellingene, og knyttet de opp mot samfunnstendenser og holdninger.

Da jeg startet dette prosjektet hadde jeg en idé om at studien i stor grad ville dreie seg om katter mishandling og problemer med hjemløse katter. Katter mishandling har endt opp med å bli en mye mindre del av oppgaven enn det jeg opprinnelig trodde, da få av mine informanter forteller om dette temaet. Det medieskapt bildet stemmer kanskje ikke helt overens med den informasjonen jeg har fått gjennom mine svar.

Jeg har ingen endelig konklusjon på denne studien, da både svar og tolkninger spriker i flere forskjellige retninger. Allikevel mener jeg at jeg har tilegnet meg en både fragmentert og helhetlig forståelse av sentrale sider ved menneskers mangesidige syn på katten, noe som gjenspeiler studien min. Da jeg valgte katten som tema for min masteroppgave, var jeg mest interessert i forholdet mellom katt og menneske. Med denne studien har jeg fått større

forståelse for betydningen av å ikke bare se forholdet mellom katt og menneske, men også hvordan dette forholdet kan speile samfunnet.

Litteratur og kilder

Litteratur

- Boljén, Christina W. «Kærligheden ophører – når kæledyret dør». Del i: Thorslund, Cecilie Agnete og Anne Katrine Gjerløff (red.): *Dyrisk og dyrebar – kæledyr i et samfundsvitenskabeligt lys*. Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaberne, 2014.
- Bonas, Sheila, June McNicholas og Glyn M. Colins. «Pets in the network of family relationships: an empirical study». Del i: Podberscek, Anthony L., Elizabeth S. Paul og James Serpell (red): *Companion animals & us. Exploring the relationships between people and pets*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
- Braastad, Bjarne O. *Katten. Atferd og velferd*. Bergen: Vigmostad & Bjørke, 2012.
- Daston, Lorraine og Gregg Mitman. «Introduction. The How and Why of Thinking with Animals». Del i: Daston, Lorraine og Gregg Mitman (red.): *Thinking with animals. New Perspectives on Anthropomorphism*. New York: Colombia University Press, 2005.
- Dresser, Norine. «The horse bar mitzvah: a celebratory exploration of the human-animal bond». Del i: Podberscek, Anthony L., Elizabeth S. Paul og James Serpell (red): *Companion animals & us. Exploring the relationships between people and pets*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
- Enders-Slegers, Marie-José. «The meaning of companion animals: qualitative analysis of the life histories of elderly cat and dog owners», I: *Companion animals & us. Exploring the relationships between people and pets*, red. av. Podberscek, Anthony L., Elizabeth S. Paul og James Serpell. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
- Flinterud, Guro. «PhD-avhandling i kulturhistorie». *Tidsskrift for kulturforskning*. Volum 12, nr.3-4. (2013): s. 108-114.
- Fudge, Erica. *Pets*. Stocksfield: Acumen, 2008.
- Gaskill, Malcolm. *Witchcraft. A very short introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- Gustavsson, Anders. *Cultural studies on death and dying in Scandinavia*. Oslo: Novus press, 2011.
- Gustavsson, Anders. «Gunnar Broberg: Kattens historia. Sverige speglat i djurets öga». *RIG Kulturhistorisk tidsskrift*. Volum 88, nr. 33, (2005): s.188-189.
- Harker, Rachael M., Glyn M. Collins og June McNicholas. «The influence of current relationships upon pet animal acquisition». Del i: Podberscek, Anthony L., Elizabeth S. Paul og James Serpell (red): *Companion animals & us. Exploring the relationships between people and pets*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

- Larsen, Guri. *Dyrevern eller samfunnsvern? Dyremishandling som lovbrudd og lovlydig handling*. Oslo: Unipub forlag, 2003.
- Kjus, Audun. «Hvorfor spørre? Norsk etnologisk gransking og spørrelistas framtid». *Tidsskrift for kulturforskning*. Volum 12, nr. 1. (2013): s. 41-56.
- Kjus, Audun og Line Grønstad. «Skriv fritt og selvstendig. Skriftlige, kvalitative spørreundersøkelser». *Sosiologisk tidsskrift* nr. 4, årgang 22. Universitetsforlaget (2014): s. 383-393.
- Kopytoff, Igor. «The cultural biography of things: commoditization as process». Del i: Appadurai, Arjun (red.): *The social life of things: Commodities in cultural perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
- Kverndokk, Kyrre. «Han ligner litt på nissen i grunn. Folkloristiske forestillinger om folketro». Del i Esborg, Line, Kyrre Kverndokk og Leiv Sem (red.): *Or gamalt – nye perspektiver på folkeminner*. Norsk folkeminnelag, instituttet for sammenlignende kulturforskning, 2011.
- Moestue, Anne. «Spørreliste arbeidet ved Norsk Etnologisk Gransking». Del i Moestue, Anne og Reimund Kvideland (red.): «Verden var hennes tekst». *Forskeren Lily Weiser-Aall. En minnebok 1898-1998*. Norsk Etnologisk Gransking, Norsk folkeminnelag, 1998.
- Mullan, Bob og Garry Marvin. *Zoo Culture*. University of Illinois Press, 1999.
- Myren, Ida Kristin, Kari Kvaal og Bjarne O. Braastad. «Hund og katt i sykehjem – et bidrag i miljøbehandling?», I: *Demens&Alderspsykiatri vol 15, nr 2*. Aldring og helse. Nasjonal kompetansetjeneste, 2011.
- Nightingale, Florence. *Notes on nursing: What it is, and what it is not*. Digireads.com Publishing, 2010.
- Ohrvik, Ane. «Autorisering i norske svartebøker. En studie av forfatterskap I Cyprianus Konstbog». Del i Esborg, Line, Kyrre Kverndokk og Leiv Sem (red.): *Or gamalt – nye perspektiver på folkeminner*. Norsk folkeminnelag, instituttet for sammenlignende kulturforskning, 2011.
- Paul, Elizabeth S. «Love of pets and love of people», I: *Companion animals & us. Exploring the relationships between people and pets*, red. av. Podberscek, Anthony L., Elizabeth S. Paul og James Serpell. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
- Pripp, Oscar. *Företagande i minoritet: Om etnicitet, strategier och resurser bland assyrier och syrianer i Södertälje*. Tumba: Mångkulturellt centrum, 2001.
- Rogan, Bjarne. «Et faghistorisk etterord om materiell kultur og kulturens materialitet». Del i Naguib, Saphinaz-Amal og Bjarne Rogan (red.): *Materiell kultur og kulturens materialitet*. Oslo: Novus forlag, 2011.
- Rogers, Katharine M. *Cat*. London: Reaktion Books, 2006.

- Serpell, James. *In the company of animals: A Study of Human-Animal Relationships*. 2. utgave. Cambridge University Press, 1996.
- Serpell, James A. «People in Disguise. Anthropomorphism and the Human-Pet Relationship». Del i Daston, Lorraine og Gregg Mitman (red.): *Thinking with animals. New Perspectives on Anthropomorphism*. New York: Colombia University Press, 2005.
- Skjelbred, Ann Helene Bolstad. «Hva slags svar. Spørreliste som metode og materialet som kilde». I: *Kunnskapssamtaler, By og bygd 39*. NEG, Norsk Folkemuseum, 2006.
- Sundt, Eilert. *Om huslivet i Norge: fortsættelse af bogen fra 1869 "Om Renlighedsstellet i Norge": og med særligt hensyn til de tre vestlandske Amter Romsdal samt Nordre og Søndre Bergenhus*. Chistiania: Abelsted, 1873.
- Sverkeli, Bjarne. *Hundeliv i Norge*. Norsk folkeminnelag/Aschehoug, 1998.
- Swabe, Joanna. "Veterinary dilemmas: ambiguity and ambivalence in human-animal interaction". Del i: Podberscek, Anthony L., Elizabeth S. Paul og James Serpell (red): *Companion animals & us. Exploring the relationships between people and pets*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
- Thagaard, Tove. *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*, 3. utgave. Bergen: Fagbokforlaget, 2011.
- Thomas, Keith. *Man and the natural world. Changing attitudes in England 1500-1800*. London: Penguin books, 1983.
- Thorsen, Liv Emma. *Hund! Fornuft og følelser*. Oslo: Pax Forlag A/S, 2001.
- Thorsen, Liv Emma. «Kampen om territoriet. Å skrive dyrene inn i kulturhistorien». *Tidsskrift for kulturforskning*. Volum 5, nr. 1, (2006): s. 23-38.
- Tuan, Yi-Fu. *Dominance and affection. The making of pets*. New Haven: Yale University Press, 1984.

Nettkilder

- Agria Dyreforsikring. *Katteforsikring*. Agria Dyreforsikring, <http://www.agria.no/katt/katteforsikring/> (07.10.15).
- Bokmålsordboka. *Kjæledyr*. Universitetet i Oslo i samarbeid med Språkrådet, <http://www.nob-ordbok.uio.no/KJ%C3%86LEDYR> (08.05.15).
- Bondø, Tor-Hartvig. *Dømt til et halvt års fengsel for kattedrap*. VG, 13.11.15, <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/dyrene/doemt-til-et-halvt-aars-fengsel-for-kattedrap/a/23560931/> (17.11.15).

- Bondø, Tor-Hartvig og Felicia Alvsing. *Her er Norges første dyrepoliti*. VG, 21.08.15, <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/dyrevern/her-er-norges-foerste-dyrepoliti/a/23509557/> (08.10.15).
- Brustad, Line og Ralf Lofstad. *Katten Kevin (5) ble mishandlet med kniv*. Dagbladet, 26.09.13, <http://www.dagbladet.no/2013/09/25/nyheter/innenriks/katt/dyremishandling/oslo/29457899/> (11.10.15).
- Christoffersen, Svein Aage. *Bare et dyr?* Religion.no. Religionslærerforeningen I Norge, 11.07.11, http://www.religion.no/?attachment_id=706 (16.11.15).
- Dyrebar. *Kjæledyr funnet – hva gjør jeg?* Dyrebar, <http://www.dyrebar.no/artikkel/kjaeledyr-funnet-hva-gjor-jeg-20149288> (16.03.15).
- Dyrebeskyttelsen Norge. *Dyr i private hjem*. Dyrebeskyttelsen Norge, <http://www.dyrebeskyttelsen.no/arkiv/dyr-i-private-hjem> (22.11.15).
- Dyrebeskyttelsen Norge. *Høysesong for dumping av dyr*. Dyrebeskyttelsen Norge, <http://www.dyrebeskyttelsen.no/nyheter/hoysesong-for-dumping-av-dyr#.VltBInYvfiU> (25.11.15).
- Eriksen, Thomas Hylland. *Et sosialantropologisk perspektiv på livskvalitet*. Thomas Hylland Eriksen, <http://hyllanderiksen.net/Livskvalitet.html> (20.06.15).
- Gamlund, Espen. *Etiske perspektiver på dyr og miljø*. Universitetet i Oslo, <http://www.uio.no/studier/emner/jus/ikrs/KRIM4920/v10/undervisningsmateriale/Etiske%20perspektiver%20p%20dyr%20og%20miljo.pdf> (17.11.15).
- Gundersen, Dag. *Domestisere*. Store norske leksikon, 14.02.09, <https://snl.no/domestisere> (17.04.15).
- Hagen, Rune Blix. *Trolldomsprosessene*. Store norske leksikon, 26.03.15, <https://snl.no/trolldomsprosessene> (22.04.15).
- Helseth, Sølvi. *Innføring i kvalitativ metode*. Sølvi Helseth, http://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCkQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.su.hio.no%2Fsufag%2Fforelesninger%2Fkval_kvant.ppt&ei=oSihUaDRFqr64QTP6YHgCg&usq=AFQjCNGpEiCj9XJV8VsMVaOOBZOrExBmLA&bvm=bv.47008514,d.bGE (18.05.13).
- Henschien, Siren. *Vi forsikrer kjæledyrene våre for en halv milliard i året*. Tv2.no, 29.03.15, <http://www.tv2.no/a/6728544> (07.10.15).
- Horowitz, Alexandra. *Anthropomorphism*. Encyclopedia of Human-Animal Relationships, 2007, <http://crl.ucsd.edu/~ahorowit/Encyclopedia-anthrop.pdf> (16.11.15).
- Kilnes, Camilla og Jonas Alsaker Vikan. *Dømt til halvt års fengsel for brutalt kattedrap*. Adressa, 13.11.15, <http://www.adressa.no/nyheter/trondheim/2015/11/13/D%C3%B8mt-til-halvt-%C3%A5rs-fengsel-for-brutalt-kattedrap-11804321.ece> (17.11.15).

- Krøger, Elsebeth og Anne Brita Thorød. *Dyr til helse og glede*. Forskning,no, 19.15.15, <http://forskning.no/blogg/helsebloggen/dyr-til-glede-og-inspirasjon> (20.11.15).
- Kulturrådet. *Norges dokumentarv – nominasjonsskjema*. Kulturrådet, 19.06.14, <http://www.kulturradet.no/documents/10157/17f6d008-45a7-4637-97f8-4e08679fc861> (03.03.15).
- Lovdata. *Lov om dyrevelferd*. Lovdata, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-97> (10.08.15).
- Lovdata. *Lov om hundehold (hundeloven)*. Lovdata, https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-07-04-74#KAPITTEL_3 (23.11.15).
- Mattilsynet. *Tilsynsveileder katt*. Mattilsynet, august 2014, http://www.mattilsynet.no/om_mattilsynet/gjeldende_regelverk/veiledere/tilsynsveileder__katt.16905/binary/Tilsynsveileder%20-%20katt (17.09.14).
- Nes, Ragnhild Bang. *Fakta om livskvalitet og trivsel hos barn og unge*. Folkehelseinstituttet, 04.06.15, <http://www.fhi.no/tema/psykisk-helse/livskvalitet-og-trivsel-hos-barn-og-unge>. (20.06.15).
- NOAH – for dyrs rettigheter. *Kattehold*. NOAH – for dyrs rettigheter, <http://www.dyrsrettigheter.no/infosenter/kjaeledyrindustri/kattehold/> (25.11.15).
- Norsk Folkemuseum. *Hva er NEG?* Norsk Folkemuseum, <http://www.norskfolkemuseum.no/no/Forskning/Norsk-etnologisk-gransking/Hva-er-NEG> (25.04.15).
- Norsk Folkemuseum. *Katter*. Norsk Folkemuseum, <http://www.norskfolkemuseum.no/no/Forskning/Norsk-etnologisk-gransking/Alle-undersokelser/Aktuelle-undersokelser/Katter/> (24.11.15).
- Norsk Folkemuseum. *Spørrelister*. Norsk folkemuseum, <http://www.norskfolkemuseum.no/no/Forskning/Norsk-etnologisk-gransking/Alle-undersokelser/NEGs-Sporrelister/> (09.04.15).
- Norsk Huskattforening. *Hjemløse katter*. Norsk Huskattforening, <http://norskhuskattforening.net/hjemlos.htm> (30.11.15).
- NRK. *Dumping dyr*. NRK, <http://www.nrk.no/emne/dumping-dyr-1.11127232> (25.11.15)
- Relander, Marie, Anne-Grethe Perez og Lise Beate Rygge & Lita. *Prosjekt: «Dyreassistert terapi i sykehjem og hjemmetjenesten»*. Fredrikstad kommune, 2012, <https://www.fredrikstad.kommune.no/Documents/virksomheter/omsorg-oppvekst/Glemmen-sykehjem/FRIE%20MIDLER/Dyreassistert%202012.pdf> (06.11.15).
- Sagdahl, Mathias. *Verdi*. Store Norske Leksikon, 07.05.14, <https://snl.no/verdi> (10.10.15).

- Sinnetshelse.no, *Ensomhet og helse*. Sinnetshelse.no, 2003,
<http://www.sinnetshelse.no/artikler/ensomhet.htm> (10.11.15).
- Skirbekk, Sigurd og Lise Kjølørød. *Familie*. Store Norske Leksikon, 13.12.12,
<https://snl.no/familie> (13.11.15).
- Sollund, Ragnhild. *Menneskers paradoksale forhold til dyr*. Sosiologi i dag,
<http://ojs.novus.no/index.php/SID/article/view/314/300> (20.11.15).
- Store norske leksikon. *Katt*. Store norske leksikon, 19.11.15, <https://snl.no/katt> (02.04.15).
- Universitetet i Oslo. *Disputas: Historien om en mangetydig isbjørnkjendis*. Universitetet i Oslo, 29.10.13,
<http://www.hf.uio.no/ikos/forskning/aktuelt/arrangementer/disputaser/2013/flinterud.html> (24.04.15).
- Universitetet i Oslo. *Spørreliste*. Universitetet i Oslo, 06.01.14,
<https://www.hf.uio.no/ikos/tjenester/kunnskap/samlinger/norsk-folkeminnensamling/andre-ressurser/sporreliste.html> (02.03.15).
- VG. *Sør-Trøndelag får landets første dyrepoliti*. VG, 27.04.15,
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/dyrene/soer-troendelag-faar-landets-foerste-dyrepoliti/a/23442229/> (15.10.15).
- Vinsrygg, Gudrun. *Ensomheten – har mange ansikter*. Sinnetshelse.no, 2007,
<http://www.sinnetshelse.no/artikler/ensomheten.html> (10.11.15).
- Aas, Magnus Lutnæs. *Turgåer fant katt mishandlet, drept og spiddet på et tre*. Dagbladet, 23.08.14,
<http://www.dagbladet.no/2014/08/23/nyheter/innenriks/haugesund/dyremishandling/34928838/> (11.10.15).

Utrykte kilder

Spørrelistesvar fra Norsk etnologisk gransking (NEG), Norsk Folkemuseum: NEG 243

Katter:

NEG 243 Katter: 41528

NEG 243 Katter: 41530

NEG 243 Katter: 41532

NEG 243 Katter: 41534

NEG 243 Katter: 41535

NEG 243 Katter: 41536

NEG 243 Katter: 41537
NEG 243 Katter: 41541
NEG 243 Katter: 41550
NEG 243 Katter: 41551
NEG 243 Katter: 41556
NEG 243 Katter: 41560
NEG 243 Katter: 41568
NEG 243 Katter: 41606
NEG 243 Katter: 41639
NEG 243 Katter: 41641
NEG 243 Katter: 41644
NEG 243 Katter: 41650
NEG 243 Katter: 41658
NEG 243 Katter: 41667
NEG 243 Katter: 41682
NEG 243 Katter: 41685
NEG 243 Katter: 41687
NEG 243 Katter: 41693
NEG 243 Katter: 41703
NEG 243 Katter: 41706
NEG 243 Katter: 41858
NEG 243 Katter: 41902
NEG 243 Katter: 41903
NEG 243 Katter: 41905
NEG 243 Katter: 41906
NEG 243 Katter: 41912
NEG 243 Katter: 41919
NEG 243 Katter: 41926
NEG 243 Katter: 41933

NEG 243 Katter: 42311
NEG 243 Katter: 42334
NEG 243 Katter: 42347
NEG 243 Katter: 42353
NEG 243 Katter: 42355
NEG 243 Katter: 42360
NEG 243 Katter: 42365
NEG 243 Katter: 42386
NEG 243 Katter: 42387
NEG 243 Katter: 42389
NEG 243 Katter: 42404
NEG 243 Katter: 42413
NEG 243 Katter: 42420
NEG 243 Katter: 42422
NEG 243 Katter: 42437
NEG 243 Katter: 42438
NEG 243 Katter: 42439
NEG 243 Katter: 42443
NEG 243 Katter: 42469
NEG 243 Katter: 42480
NEG 243 Katter: 42516
NEG 243 Katter: 42518
NEG 243 Katter: 42519
NEG 243 Katter: 42520
NEG 243 Katter: 42533
NEG 243 Katter: 42534
NEG 243 Katter: 42536
NEG 243 Katter: 42557
NEG 243 Katter: 42578

NEG 243 Katter: 42586
NEG 243 Katter: 42587
NEG 243 Katter: 42591
NEG 243 Katter: 42593
NEG 243 Katter: 42596
NEG 243 Katter: 42605
NEG 243 Katter: 42606
NEG 243 Katter: 42616
NEG 243 Katter: 42621
NEG 243 Katter: 42622
NEG 243 Katter: 42627
NEG 243 Katter: 42629
NEG 243 Katter: 42641
NEG 243 Katter: 42644
NEG 243 Katter: 42646
NEG 243 Katter: 42667
NEG 243 Katter: 42671
NEG 243 Katter: 42674
NEG 243 Katter: 42675
NEG 243 Katter: 42678
NEG 243 Katter: 42686
NEG 243 Katter: 42703
NEG 243 Katter: 42727
NEG 243 Katter: 42738
NEG 243 Katter: 42740
NEG 243 Katter: 42743
NEG 243 Katter: 42749

Vedlegg I: Spørreliste nr. 243 Katter

Norsk etnologisk gransking

Norsk Folkemuseum
Postboks 720 Skøyen
0214 Oslo
E-post: eli.chang@norskfolkemuseum.no

Oslo, desember 2012

Spørreliste nr. 243

KATTER

Den som besvarer listen er innforstått med at svaret blir arkivert (anonymt) og blir brukt av forskere i dag og i fremtiden. Brukere av materialet må forplikte seg til å verne opphavspersonens og eventuelt andre personers integritet.

I november i fjor var det omlag 750 000 katter som inngikk i norske husstander (i følge statistikkbyrået Euromonitor). Noen av disse kattene har du sikkert møtt, og dermed er du kvalifisert til å delta i denne undersøkelsen. Vi prøver å få innblikk i hvordan katter blir behandlet og verdsatt i dagens samfunn. Hva slags glede og nytte kan man ha av en katt? På hva slags vilkår lever katter og mennesker sammen? Vi vil gjerne ha svar både fra folk som syns katter er verdifulle og fra folk som syns katter har ganske liten verdi. Undersøkelsen gjennomføres i samarbeid med Ellen Matre, som vil bruke svarene som grunnlag for en masteroppgave i Kulturhistorie ved Universitetet i Oslo.

Du bør helst lese gjennom hele listen før du begynner å skrive. Svar gjerne ut over det vi spør om. Hopp over spørsmål som ikke passer for deg. Lykke til!

Har du eller har du hatt katt?

Hvis JA, fortsett under – hvis NEI, hopp til side 3

Kan du fortelle litt om kattene du har hatt? Hvordan fikk du dem? Var det rasekatter eller blandingskatter? Hva het kattene og hvorfor valgte du disse navnene? Hva slags personligheter hadde de?

Samhandling katt-menneske

Hva gjør du sammen med katten? Og hva gjør katten for deg?
På hvilke måter kommuniserer katten med deg? Hva sier den?
Liker du å kose med katter? Hvordan koser du med katter?
Har du noen gang blitt bitt av en katt? Hvorfor tror du katten bet?
Syns du katter kan ha ubehagelige vaner eller væremåter? Fortell! 2

Kan en katt være et familiemedlem? På hvilke måter?

Kjenner du noen som har hatt spesielt stor glede av å ha katt? Hva tror du katten betød for dem?

Ansvar

Steller du katten (børster pels, klipper klør etc.)? Passer du på den på andre måter? Hvordan og hvorfor?

Katter kan bli syke. Hva skal til før du oppsøker dyrlege med en katt? Gi gjerne eksempler. Mener du det er viktig at katter vaksineres?

Hvor lenge kan en katt som du har ansvar for være ute før du blir bekymret?

Noen katter har id-chip mens andre har halsbånd med navn og nummer. Hva tenker du om det?

Som katteeier har man gjerne noen utgifter til fôr, dyrlege og utsyr til katt? Hva har du brukt penger på til din(e) katt(er)?

Hvor mye penger synes du det er greit å bruke på katten hos dyrlegen?

Betaler du gjerne litt ekstra for at katten skal få sunt og næringsrikt fôr?

Hunnkatter kan få mange unger. Hvordan er det greit å kvitte seg med uønskede kattunger?

Noen katter blir kastrert eller gis p-piller. Hva synes du om det?

Katten kan bli et problem når man skal på ferie. Hva har du valgt å gjøre i slike situasjoner? Hvorfor? Hvordan gikk det?

Grensesetting

Er det bestemte steder i huset du mener katten ikke skal ha tilgang til?

Er det noe spesielt du synes katten ikke skal få lov til å gjøre?

Skal katten være ute om natten? Hvorfor/hvorfor ikke?

Hva synes du om katteluke? Hva med kattedo inne i huset?

Har du opplevd uenighet eller konflikt mellom naboer omkring hva katter gjør på annen persons eiendom?

Kattens død

Katter lever ikke evig. Kan du fortelle litt om hvordan enkelte katter har dødd? Ble katten begravet? Ble det gjort med seremoni, og ble gravstedet markert?

Har du opplevd at en katt ble påkjørt? Hva skjedde?

Har du vært med på å få katter avlivet? Hvem gjorde det og hvordan ble det gjort?

Bør det finnes egne gravplasser for katter? Hvorfor/hvorfor ikke?

Kjenner du til at privatpersoner har fått katter stoppet ut?

Katt vs. hund

Noen går med katten i bånd. Hva synes du om det?

Dumping av katter i ferien skjer mye oftere enn dumping av hunder. Hvorfor er det slik?

Har katter og hunder ulike rettigheter? På hvilke måter?

Har du mer å fortelle om katter?

SPØRSMÅL TIL DE SOM ALDRI HAR HATT KATT

Er det bestemte grunner til at du ikke har hatt katt? Liker du katter? Hvorfor/hvorfor ikke?

Samhandling katt-menneske

Har du noen gang blitt bitt av en katt? Hvorfor tror du katten bet?

Syns du katter kan ha ubehagelige vaner eller væremåter? Fortell!

Liker du å kose med katter? Hvordan koser du med katter?

På hvilke måter kommuniserer katten med deg? Hva sier den?

Kan en katt være et familiemedlem? På hvilke måter?

Kjenner du noen som har hatt spesielt stor glede av å ha katt? Hva tror du katten betød for dem?

Ansvar

Hunnkatter kan få mange unger. Hvordan er det greit å kvitte seg med uønskede kattunger?

Noen katter blir kastret eller gis p-piller. Hva synes du om det?

Mener du det er viktig at katter vaksineres?

Hvor mye penger synes du det er greit å bruke på katten hos dyrlegen?

Hvor lenge kan en katt som du har ansvar for være ute før du blir bekymret?

Noen katter har id-chip mens andre har halsbånd med navn og nummer. Hva tenker du om det?

Katten kan bli et problem når man skal på ferie. Kjenner du noen som har måttet ta vanskelige valg i slike situasjoner? Hvilken løsning ble valgt? Hvordan gikk det?

Grensesetting

Er det bestemte steder i huset du mener katten ikke skal ha tilgang til?

Er det noe spesielt du synes katten ikke skal få lov til å gjøre?

Skal katten være ute om natten? Hvorfor/hvorfor ikke?

Hva synes du om katteluke? Hva med kattedo inne i huset?

Har du opplevd uenighet eller konflikt mellom naboer omkring hva katter gjør på annen persons eiendom?

Kattens død

Katter lever ikke evig. Kan du fortelle litt om hvordan enkelte katter har dødd? Ble katten begravet? Ble det gjort med seremoni og ble gravstedet markert?

Har du opplevd at en katt ble påkjørt? Hva skjedde?

Har du vært med på å få katter avlivet? Hvem gjorde det og hvordan ble det gjort?

Bør det finnes egne gravplasser for katter? Hvorfor/hvorfor ikke?

Kjenner du til at privatpersoner har fått katter stoppet ut? 4

Katt vs. hund

Noen går med katten i bånd. Hva syns du om det?

Dumping av katter i ferien skjer mye oftere enn dumping av hunder. Hvorfor er det slik?

Har katter og hunder ulike rettigheter? På hvilke måter?

Har du mer å fortelle om katter?

Ellen Matre

Norsk etnologisk gransking